

KAPITOLY Z DĚJIN KŘEŠŤANSTVÍ A CÍRKVE

UČEBNÍ MATERIÁL

1. – 3. ročník ZŠ

4. – 6. ročník ZŠ

7. – 9. ročník ZŠ

Mgr. Michal Bureš

**Katechetická sekce České biskupské konference
Praha 2018**

KAPITOLY Z DĚJIN KŘESŤANSTVÍ A CÍRKVE

Mgr. Michal Bureš

	1 Svatí Konstantin a Metoděj	7
	Životní příběh věrozvěstů, kteří přinesli na naše území novou a srozumitelnou slovanskou liturgii.	
	2 Ludmila a Drahomíra	13
	Ludmila a Drahomíra – zlidštěný souboj víry. O životě svaté Ludmily a jejím vztahu se snachou Drahomírou. Spor, který výrazně ovlivnil směřování českého knížectví.	
	3 Příkladný život svatého Václava	19
	Představení života svatého Václava. Václav jako patron české země a vzor pro své následovníky. Kult jeho osobnosti a jeho vliv na naše smýšlení.	
	4 Osamělý mezi svými – svatý Vojtěch	25
	Těžký boj silně věřícího člověka proti společnosti, která odmítá přijmout některá pravidla křesťanského života, prezentovaný na příkladu Vojtěcha Slavníkovce. Jeho neutuchající snaha o změnu smýšlení v českém prostředí i přes životní osud plný velkých a bolestných zkoušek.	
	5 O princezně – svatá Anežka Česká	31
	Seznámení se s životem této významné světice jednoduchou formou pro nejmladší žáky. Inspirace jejím životem pro věřícího člověka 21. století.	
	6 Rytířství	41
	Ideál rytíře coby ctnostného muže, jenž riskuje vlastní bytí za Boha, krále, vlast, ženu, utiskované, bezbranné, vycházející z křesťanství. Představení příkladného rytíře na základě legendy o svatém Jiřím. Možný přínos rytířství pro nás – křesťan jako rytíř dnešní doby.	
	7 Koruna českých králů	45
	Představení osobnosti Karla IV., který nechal korunu zhotovit. Několik možností, jak si vyrobit model tohoto českého korunovačního klenotu.	
	8 Oslavovaný zpovědník	53
	Skutečný životní příběh Jana z Pomuku a jeho srovnání s tradovanou legendou o Janu Nepomuckém.	
	9 Odvážný kazatel	59
	Život mistra Jana Husa, jeho myšlenky a odkaz. Husova upřímná snaha o reformu církve, činnost kazatelská, pedagogická, lingvistická. Jan Hus jako člověk. Důvod svolání, průběh a výsledek kostnického koncilu.	
	10 Kříž proti kalichu	73
	Příčiny vzniku husitského hnutí, průběh husitských válek. Poukázání na rozpory mezi smýšlením mistra Jana Husa a učením husitských kazatelů. Křížové výpravy vedené proti kacířským Čechům. Důsledky husitství, které ovlivnily českou společnost v minulosti i v dnešní době.	

- 11 Cesta smíření** 83
 Popíšeme si běžnou praxi, která ve středověku umožňovala nápravu smrtelného hříchu a smíření člověka s pozůstalými i s Bohem. Na příkladu několika dochovaných smírčích smluv demonstrujeme duchovní rozměr této formy odčinění spáchaného činu. Budeme přemýšlet o vině, pokání a odpuštění.
- 12 Poustevnictví** 91
 Každý občas přemýšlí nad tím, že by potřeboval být sám, křesťan ale sám nikdy není, Bůh je s ním vždy a všude. Občas chceme a potřebujeme být jenom s ním, v očích mnohých to k dokonalosti dovedli právě poustevníci. Není však naše představa o nich příliš romantická? Zamyšlení se nad poustevnictvím coby alternativní cestou života s Bohem. Představení některých českých poustevníků.
- 13 Bohem povolán** 99
 Příběh P. Josefa Toufara, oběti komunistické zvlů. Příběh člověka, který měl být odsouzený v plánovaném vykonstruovaném procesu. Složitá Toufarova cesta ke kněžskému povolání, síla jeho osobnosti, interpretace číhoštského zázraku. Aktivní boj komunistů proti duchovnímu životu člověka v české společnosti.
- 14 Křesťanské církve** 111
 Specifika vybraných křesťanských církví, které působí v České republice. Rozdíly ve věrouce i společné základy víry. Původ a smysl ekumenického hnutí.
- 15 Zobrazení církve v české kinematografii** 121
 Jak je prezentována instituce církve, její představitelé i věřící postavy v českých filmových a televizních dílech, praktické využití ukázek z nich a jejich interpretace z pohledu křesťana.

SVATÍ KONSTANTIN A METODĚJ

Životní příběh věrozvěstů, kteří přinesli na naše území novou a srozumitelnou slovanskou liturgii.

1. – 3. ročník ZŠ

Cíle výuky

- Seznámit se s osobnostmi sv. Konstantina/Cyrila a sv. Metoděje.
- Uvědomit si důležitost jejich misie na Velkou Moravu.
- Odnést si základní povědomí o odkazu těchto světců.

Výchovný cíl

Každý jednotlivec může zvládnout s Boží pomocí velké věci, Konstantin a Metoděj dokázali přes mnohé překážky na našem území šířit křesťanskou víru.

Úvodní aktivita – téma hodiny

Nejprve je užitečné připomenout žákům skutečnost, že na území současné České republiky naši předci dříve neznali Boha. Byli to pohané, jejich náboženství bylo polyteistické (uctívali mnohé pohanské bohy a klaněli se jim). Křesťanství se do střední Evropy dostávalo díky misiím (vysvětlit pojem). Velice důležitou úlohu v evangelizaci střední Evropy sehráli Konstantin a Metoděj. Je dobré jejich jména napsat na viditelné místo a připojit ke Konstantinovi i jméno Cyril, které před svou smrtí přijal v klášteře, aby pochopili, že se jedná o tutéž osobu.

Doporučená literatura a užitečné odkazy k tématu

- Vavřínek, Vladimír: *Cyrl a Metoděj – mezi Konstantinopolí a Římem*, Vyšehrad, Praha 2013.
- Šolle, Miloš: *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, Vyšehrad, Praha 1996.
- Hanuš, Jiří a kol.: *Christianizace českých zemí ve středoevropské perspektivě*, Matice moravská, Brno 2011.

<http://vkd.bihk.cz/interaktivni-cd>

<http://www.velehrad.eu>

<http://eshop.katechetiolomouc.cz/e-shop/po-stopach-sv--cyrila-a-metodeje--deskova-hra/>

Sousoší svatých Cyrila a Metoděje stojí na Karlově náměstí v Třebíči

Úkol 1 – poznávání českých světců

Pustit videa z webových stránek, které vytvořilo Katechetické a pedagogické centrum Biskupství královéhradeckého, objevíte jej na odkazu <http://vkd.bihk.cz/vyukova-cd/1-stupen/ucitele-viry-cm/>.

Jedná se o krátká videa, budeme prezentovat pouze kapitoly 1 a 2 (celkem jsou na výše uvedeném odkazu čtyři kapitoly). Následně žáci spojují věrozvěsty a obrázky, které k nim logicky patří, mají zakroužkovat to, co nelze přiřadit ani k jednomu z nich. Podle potřeby/vyspělosti žáků zvažte, zda nebude užitečné při plnění úkolu promítnout videa podruhé, případně vše pro děti zjednodušeně shrnout.

Úkol 1 – poznávání českých světců

Text komentáře k videím:

1. Cyril a Metoděj – bratři ze Soluně

Před více než tisícem let v řeckém městě Soluni vyrůstalo v jedné rodině sedm dětí. My si všimneme dvou bratrů: Metoděje a nejmladšího Konstantina. Jejich tatínek byl významným úředníkem byzantského císařství, ve kterém žili. Nevíme, čím bratři chtěli být, když byli malí. Víme ale, že se oba rádi učili, a proto studovali také na akademii. Po studiích Konstantin pracoval v různých službách, ale pak odešel do kláštera a stal se mnichem. Později byl císařem povolán do Cařihradu, aby vyučoval na vysoké škole.

Metoděj studoval mimo jiné i právo. I on se brzy rozhodl pro život v klášteře. Později, když působil jako misionář v naší zemi, byl vysvěcen na biskupa. K úkolům biskupa též patří starat se o své spolupracovníky – kněze.

2. Písemné cyrilometodějské památky

Na našem území se tehdy nacházela říše, která se nazývala Velká Morava. Její kníže Rastislav požádal byzantského císaře Michala, aby k nám poslal učené muže, kteří znají jazyk našich slovanských předků a vyučí je v křesťanské víře. Tento úkol mohli splnit jen Cyril a Metoděj, a proto je císař poslal na Velkou Moravu.

Takovému poslání se říká misie. Oba bratři se na ni připravovali velmi pečlivě. Cyril vytvořil nové písmo – hlaholice, do kterého bylo možné zapisovat slovanskou řeč. Oba bratři společně přeložili důležité části Bible, aby lidé rozuměli Bohu a naučili se mu důvěřovat. Křesťané také společně slaví bohoslužbu, proto pro ni bratři připravili knihy. Čtvrtou písemnou památkou, kterou zanechal našim předkům biskup Metoděj, byl zákoník, podle kterého se soudily zločiny.

SPRÁVNÉ ŘEŠENÍ

Úkolem dětí je spojit s obrázky Konstantina a Metoděje obrázky toho, co k nim logicky patří.

Spojeno s oběma: mnich, Velká Morava, Rastislav, Bible

Konstantin/Cyrl: vyučující, hlaholice

Metoděj: právník, biskup, zákoník

Zakroužkovat: v příbězích nefiguruje toto – České království (ještě neexistovalo, byli pozváni na Moravu), král (žádný na našem území ještě nežil, byla tu jen knížata) a anděl

Úkol 3 – jak naši předci nerozuměli

Snažíme se dětem ukázat, jak složité muselo být pro první křesťany na Moravě pochopení textů z Písma v jazyce, kterému nerozuměli. Pustíme nejprve nahrávku číslo 1 („Otče náš“ latinsky), ptáme se, zda tuší, co slyšeli. Pravděpodobně nedokáží uhádnout. Následně si poslechneme nahrávku 2 („Otče náš“ staroslověnsky), zde již velká podobnost – pokud děti modlitbu neznají, připomeneme si následně její znění v současné češtině.

Následuje povídání o tom, proč žádal Rastislav o kněze, kteří by sloužili mše ve srozumitelné slovanské řeči.

„Otče náš“ latinsky

Pater noster, qui es in caelis,
sanctificetur nomen tuum;
advéniat regnum tuum;
fiat volúntas tua, sicut in caelo et in terra.
Panem nostrum quotidianum da nobis hodie;
et dimítte nobis débita nostra,
sicut et nos dimíttimus débitóribus nostris;
et ne nos indúcas in tentatiónem;
sed líbera nos a malo.
Amen.

„Otče náš“ staroslověnsky

Отъче нашь, иже јеси на небесеchъ,
да свѣтитъ сѣ имѣ твоe,
да придетъ цѣсарьство твоје,
да бодетъ воля твоја, jako на небеси i на землѣ.
Хлѣбъ нашь настојеѣтааго дьне даждь намъ днесъ
i отъпусти намъ длъгы наше,
jako i my отъруѣтајемъ длъжьникомъ нашімъ
i не въведи насъ въ парастъ, нь избави ны отъ непријазни.
Аминь.

Pozn. přepisy z hlaholice do latinky se často liší, zejména v koncokách, ale i v jednotlivých slovech (nejmarkantněji asi: „vezdejší“ - nasošťnii / nastoještaago / nasjaščnyj / nasucny ...).

Úkol 2 – křest Bořivoje

Žáci si společně či samostatně (podle uvážení vyučujícího) přečtou text o historické události, která je pro víru na našem území důležitá. Následně stručně shrneme nabyté informace.

Důležitým rodem/rodinou, který měl velký vliv v Čechách, byli tehdy Přemyslovci. Podle legendy rod založil Přemysl Oráč a kněžna Libuše. V době, kdy byl Metoděj biskupem na Moravě, stál v čele rodu Bořivoj. Jeho ženou byla Ludmila. Jednou přijeli na dvůr moravského knížete na Velehrad. Dávali si jídlo, ale podle tradice jako nevěřící nemohli sedět společně se svými hostiteli u stolu a museli se usadit na zem. Při této návštěvě přijali z rukou biskupa Metoděje křest. Když se pak vrátili domů, začali stavět první kostely, své knížecí sídlo potom přenesli z nedalekého Levého Hradce do Prahy.

Život Konstantina a Metoděje

- narodili se v Soluni, Metoděj v roce 815, Konstantin na konci roku 826 či začátkem roku 827
- jejich otec Lev byl vlivný a vysoce postavený byzantský úředník v Makedonii – po místodržícím hned druhý nejmocnější, jeho ženou byla Marie (někteří historikové se domnívají, že byla slovanského původu)
- oba bratři znali slovanskou řeč (nářečí makedonských Slovanů)
- Metoděj byl nejstarším dítětem drungaria Lva, údajně byl mohutné a vzrostlé postavy, nejprve kráčel v otcových stopách a brzy z něj byl vlivný úředník, později odešel do kláštera, byl rozhodný, mnohdy patrně i vznětlivý
- Konstantin byl mimořádně vnímavé a nadané dítě, silně věřící, citlivý, studoval v Cařihradu literaturu, jazyky, filozofii a teologii, byl vysvěcen na kněze a stal se bibliotekářem u chrámu sv. Sofie (jedna z největších knihoven své doby), později byl i diplomatickým vyslancem císaře, všude se zabýval místními jazyky – učil se stále nové, zkoumal jejich gramatiku
- následně jej císař Michal III. společně s jeho bratrem poslal na Velkou Moravu, aby tak vyhověl žádosti knížete Rastislava. Ten patrně sledoval dva cíle, jednak zpřístupnit víru prostým obyvatelům, jednak zamezit průniku německého vlivu skrze christianizaci Moravy
- Konstantin byl v té době již hodně nemocný – měl zřejmě tuberkulózu, přesto misii podniknul a dokázal sestavit pro Slovanů i dobře využitelné písmo (hlaholice), oba bratři se na svůj úkol pečlivě připravovali, předem překládali Písmo svaté, v pořadí dle důležitosti pro liturgii
- Konstantin byl více zaměřen na výchovu a vzdělávání, Metodějovi připadly záležitosti organizační a správní (praxe úředníka)
- na Moravě společně s bratrem Konstantin vyučoval schopné mladé muže (první generace slovanského kněžstva), často musel prosazovat myšlenku slovanské liturgie před církevními hodnostáři, proti ní byli samozřejmě němečtí kněží (ztráceli vliv), díky tomu také musel odcestovat do Říma před papeže, to se odehrálo v době, kdy již byl Konstantin smrtelně nemocný, nově zvolený papež Hadrián II. poselstvu vyhověl, Konstantin cítil, že mu ubývá síl, a tak vstoupil do kláštera, kde přijal jméno Cyril, a po 40 dnech zemřel
- Metoděje před smrtí vyzval k návratu na Moravu a pokračování v započatém díle, ten byl jmenován arcibiskupem pro Moravu a Panonii a papežským legátem pro případné spory, němečtí biskupové jej dali zatknout, byl v krutém vězení více než 2,5 roku, v té době se vlády na Moravě ujal kníže Svatopluk
- po propuštění z vězení se Metoděj na Moravu vrátil – došlo ale k zákazu slovanské liturgie, směl slovansky pouze kázat, slovanské bohoslužby se konaly dál, možná i bez jeho vědomí, v červnu 880 zřídil papež Jan VIII. slovanskou arcidiecézi se slovanskou liturgií, 6. dubna 885 Metoděj zemřel
- ke svatořečení obou bratří došlo v roce 1880, jejich svátek v České republice slavíme 5. července

Úkol 4 – hlaholice

Děti mají najít v tabulce znaky hlaholice a vyluštit nápis (jedná se o slovo „Velehrad“). Následně se stručně seznamte s místem, které bývá spojováno s životem a působením světců.

SPRÁVNÉ ŘEŠENÍ

v e l e g r a d

SVATÍ KONSTANTIN A METODĚJ

Moje jméno

Úkol 1

Zkus spojit obrázky Konstantina/Cyrila a Metoděje s tím, co ses o nich dozvěděl. Je možné, že některý obrázek spojíš s oběma svěťci, naopak některé obrázky jsou zde navíc. Takové můžeš zakroužkovat.

Úkol 2

Přečti si text o křtu knížete Bořivoje.

Důležitým , který měl velký vliv v Čechách, byli tehdy Přemyslovci. Podle legendy rod založil Přemysl Oráč a kněžna Libuše. V době, kdy byl Metoděj biskupem na Moravě, stál v čele rodu Bořivoj. Jeho byla Ludmila. Jednou přijeli na dvůr moravského knížete na Velehrad. Dávali si , ale podle tradice jako nevěřící nemohli sedět společně se svými hostiteli u a museli se usadit na zem. Při této návštěvě přijali z rukou biskupa Metoděje křest. Když se pak vrátili , začali stavět první , své knížecí sídlo potom přenesli z nedalekého Levého Hradce do Prahy.

Úkol 3

Poslouchej první nahrávku a napiš, o čem byla.

Nyní se zaposlouchej do druhé nahrávky a opět zkus zapsat, co ses dozvěděl/a.

Sousoší svatých Cyrila a Metoděje můžeš vidět na Radhošti (foto MB)

4

Úkol 4

Zkus podle vpravo otištěné tabulky rozluštit níže uvedené slovo.

ŧ Ɔ ɀ Ɂ ɂ Ƀ Ʉ Ʌ

†	Ɔ	ɀ	Ɂ	ɂ	Ƀ	Ʉ	Ʌ
a	b	v	g	d	e,je	ž	dz
Ɇ	ɇ	Ɉ	ɉ	Ɋ	ɋ	Ɍ	ɍ
z	i	j	g,d'	k	l	m	n
Ɏ	ɏ	ɐ	ɑ	ɒ	ɓ	ɔ	ɔ
o	p	r	s	t	u	f	ch
ɔ	Ʉ	Ɇ	ɇ	Ɉ	ɉ	Ɋ	ɋ
o	c	f	č	š	y	ь	y
Ɍ	ɍ	Ɏ	ɏ	ɐ	ɑ	ɒ	ɓ
ь	ě,ja	ju	ć,k,št	q	jq	ę	ję

LUDMILA A DRAHOMÍRA

Ludmila a Drahomíra – zlidštěný souboj víry.
O životě svaté Ludmily a jejím vztahu se snachou
Drahomírou. Spor, který výrazně ovlivnil směřování
českého knížectví.

4. – 6. ročník ZŠ

Cíle výuky

- Blíže si představit postavu svaté Ludmily jako obětavé ženy žijící křesťanským životem.
- Zamyslet se nad křesťanskými hodnotami v souvislosti s činy Ludmily i Drahomíry.
- Poznat atributy českých světic, především svaté Ludmily.

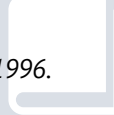
Výchovný cíl

Při naplňování vlastních přání musíme být ohleduplní vůči ostatním, respektovat je a naslouchat jim.

Doporučená literatura k tématu

- Kolár, Jaroslav: *Středověké legendy o českých světcích, Lidové noviny, Praha 1998.*
- Kolektiv: *Přemyslovci – budování českého státu, Lidové noviny, Praha 2009.*
- Lutovský, Michal: *Po stopách prvních Přemyslovců, I. Zrození státu (872–972), Libri, Praha 2006.*
- Petiška, Eduard: *Čtení o sv. Ludmile, Václavovi a Vojtěchovi, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007.*
- Profantová, Naďa: *Kněžna Ludmila. Vládkyně a světice, zakladatelka dynastie, Epoque, Praha 1996.*
- Šolle, Miloš: *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu, Vyšehrad, Praha 1996.*

Plastika svaté Ludmily umístěná před kostelem v Červeném Kostelci

Úvodní aktivita – téma hodiny

Zeptejte se žáků, zda již něco slyšeli o Ludmile a Drahomíře. Pokud ano, ať své poznatky sdílí s ostatními. Je dobré následně žáky stručně seznámit se životem obou žen.

Historici, kteří se zabývají životy prvních Přemyslovců, mají o životě kněžny Ludmily jen kusé informace z nemnohých zdrojů, které pocházejí z pozdější doby. Není tedy divu, že se jednotlivé poznatky/údaje značně liší v líčení života i okolností smrti světice, zejména pak v otázkách týkajících se předmětu sporu mezi Ludmilou a Drahomírou.

Naším cílem není interpretace přesných historických faktů, nýbrž využití přínosu lidského příběhu o souboji vzdělanosti, moudrosti a víry s touhou po moci, která se neštítí žádné oběti. Při zpracování tohoto tématu jsme se tedy opírali zejména o legendy.

Úkol 1 – zobrazování a atributy svaté Ludmily

Ludmila bývá zobrazována jako starší žena v dlouhém šatě s knížecí korunou a šálem či závojem, případně s provazem kolem krku, který přidržuje (symbolizuje způsob usmrčení). Někdy je zpodobněna s boleslavským Palladiem země české (které podle legendy získala při křtu od sv. Metoděje), často také se svatým Václavem, kterého učí číst. Případně se objevuje zachycena ve chvíli, kdy ji křtí svatý Metoděj.

Žáci mají za úkol k postavě svaté Ludmily přiřadit atributy, se kterými bývá zobrazována. Učíme se ji odlišit od ostatních světic. Nyní je dobré zmínit obecně atributy českých světic – Ludmily, Anežky a Zdislavy.

Atributy českých světic:

- Ludmila: knížecí koruna, závoj, šála či provaz, Palladium země české, postava sv. Václava nebo postava sv. Metoděje
- Anežka: kostel, řeholní oděv klaristek, královská koruna, nemocný, žebrák, almužna
- Zdislava: děti, manžel, kostel, chudí, nemocní, vinná réva a břechtan, erb lvíce

SPRÁVNÉ ŘEŠENÍ

Obrázky, které by měly být spojeny s postavou Ludmily:

Šála (závoj), sv. Václav, případně i koruna (tato je ale spíše královská než knížecí)

Atributy jiných českých světic, které jsme zde využili – dobré je zmínit, ke které patří:

Kostel (Anežka, případně i Zdislava), žebrák (Anežka), děti (Zdislava), královská koruna (Anežka).

1

2

Úkol 2 – vzor ve víře

Nejprve si přečteme úryvek z Kristiánovy legendy, je dobré vždy po větě celku vysvětlit význam tak, aby žáci text chápali, místy je použitý překlad legendy současnému čtenáři těžko srozumitelný. Ukázka z legendy popisuje Ludmilu jako člověka, který žije vzorným křesťanským životem. To nám dává prostor k položení dvou jednoduchých otázek.

Následně dáme žákům několik minut pro záznam odpovědí. Poté mohou všichni své odpovědi sdílet s ostatními, nikoho do toho ale nenutíme.

Otázky týkající se úkolu 2:

- Máš někoho, kdo je tvým vzorem ve víře? A čím?

Úkol 3 – divadlo o Ludmile a Drahomíře

Žáci mají v pracovních listech text o svaté Ludmile od Eduarda Petišky. Žáky rozdělíme minimálně na dvě skupiny, jedna si bude všimnout Drahomíry, druhá Ludmily. Následně v textu zvýrazní (zvýrazňovačem či podtrhnou) příslušné pasáže, ze kterých lze odvodit, jaké měla jim přidělená postava vlastnosti. Poté dostanou úkol – mají sehrát krátkou scénku (u starších je možno ji pojmout jako improvizaci, tedy bez společné přípravy, mladší mají několik minut na domluvu a nacvičení).

Možné zadání pro děti:

Sehrajte

- situaci, kdy se Drahomíra naposledy setká s Ludmilou
- „vyříkají si vše“ – co která chce, reaguje na to, co říká druhá
- končí „kapitulací“ Ludmily, resp. Ludmiliným odchodem na Tetín (předem v zadání – až bude Ludmila chtít, odejde směrem, kde bude šipka „Tetín“ – rozhovor tedy skončí z vůle Ludmily)

Pokud se jedná o improvizaci, následuje krátká chvíle na samostatnou přípravu (rozmyslí si – co a jak bude říkat, argumenty pro i proti). Pak vyberte náhodnou dvojici (ideálně z těch, kteří se přihlásí jako dobrovolníci), případně vyberte jednoho a ten si zvolí druhého.

Následuje skupinové (společné) hodnocení rozhovoru:

- drželi se faktů, které vyplývají z textu?
- ztvárnili obě postavy věrohodně?
- byl rozhovor vyvážený?

V rámci časových možností předvedou situaci další dvojice (podle první scénky možnost doplnit zadání o další požadavky – např. Drahomíra je více útočná).

3

Ludmila – historická data

- narodila se pravděpodobně kolem roku 860, podle Kristiánovy legendy byla Ludmila dcerou knížete Slavibora ze slovanského kraje, který se jmenoval Pšov (Mělnicko), jiné prameny mluví o tom, že se narodila v Srbsku
- v nízkém věku (kolem roku 875) se provdala za Bořivoje, prvního historicky doloženého přemyslovského knížete, díky tomu stála u samých počátků vzniku českého státu
- některé legendy uvádí, že byla společně s Bořivojem pokřtěna sv. Metodějem
- sama byla vždy mírná a spravedlivá a brzy si osvojila křesťanské zásady, zvláště laskavost a štědrost k chudým
- v naplněném manželství se narodilo celkem šest dětí (snad tři synové a tři dcery), tím se stala zakladatelkou české vládnoucí dynastie a ovlivňovala i soudobou politickou situaci za vlády svých synů Svyatopluka a Vratislava
- významnou roli sehrála také při výchově vnuka, budoucího knížete Václava, kdy kladla důraz na chlapcovo vzdělání
- 15. září 921 byla pravděpodobně na popud snachy Drahomíry zavražděna na tetínském hradišti Tunou a Gomonem, důvody byly patrně spíše politické než náboženské, v tomto ohledu se můžeme pouze domýšlet, neboť legendy popisující Ludmilin život se značně rozcházejí
- Ludmila byla původně pohřbena na Tetině, již v roce 925 ale nechal kníže Václav za účasti řezenského biskupa Michala přenést její ostatky do baziliky sv. Jiří na Pražském hradě
- je patronkou Čech, babiček, matek a křesťanských vychovatelů, v době Karla IV. se stala též patronkou vinařů
- za její atributy považujeme knížecí korunu, závoj nebo šálu

Drahomíra – poznámky o životě

- narodila se mezi lety 877 a 890, pocházela z rodu Stodoranů (taky Havolanů), což byl kmen polabských Slovanů, který náležel ke kmenovému svazu Luticů
- Stodorané nebyli pohané, jak tvrdí některé pozdější legendy
- vdala se zřejmě roku 906 za Bořivojova syna Vratislava I., tím se stala českou kněžnou, porodila nejspíše šest dětí – dva syny a čtyři dcery
- její manžel kníže Vratislav I. však zemřel již ve svých 33 letech dne 13. února 921, tehdy se Drahomíra do plnoletosti Václava ujala vlády
- její synové Václav i Boleslav však byli kmenovým shromážděním svěřeni do výchovy její tchyni Ludmile, ta je vychovávala ještě za života Vratislava
- sama patrně dala podnět k vraždě Ludmily, později nechala na místě jejího hrobu vybudovat kostel zasvěcený sv. Michalovi
- již v roce 925 se ujal Václav vlády, na nějaký čas podle některých pramenů dokonce vykázal matku od knížecího dvora, pravděpodobně z obavy, že usiluje o jeho život
- po smrti jejího syna, svatého Václava, odešla ze země, datum a okolnosti její smrti nejsou známé

Moje jméno

Úkol 1

Ludmila bývá zobrazována jako starší žena v dlouhém šatě s knížecí korunou a šálem či závojem, případně s provazem kolem krku, který přidržuje (symbolizuje způsob usmrcení). Někdy je zpodobněna s boleslavským Palladiem země české (které podle legendy získala při křtu od sv. Metoděje), často také se svatým Václavem, kterého učí číst. Případně se objevuje zachycena ve chvíli, kdy ji křtí svatý Metoděj.

Přiřaď k postavě svaté Ludmily atributy, se kterými bývá zobrazována.

Václav

koruna

kostel

šála

děti

Ludmila

žebrák

Úkol 2

Přečtěte si společně úryvek z Kristiánovy legendy.

Nábožná tedy paní Ludmila ovdověvši a ještě staršího syna ztrativši, v domě svém setrvala a pamětliva dřívější své nevědomosti a bludu, den ze dne oplakávala minulé nepravosti. A jako kdysi byla vydávala údy své v službu nečistoty a nepravosti k hřešení, tak nyní vydávala je v službu spravedlnosti k posvěcení, říkajíc slovo apoštolovo: Jaký užitek jsem měla tehdy z toho, zač nyní se stydím? (Řím 6, 21). Svědčí o tom chudí, jimž hojně v jejich nedostatku pomáhala a o jejichž potřeby jako matka se starala, hladové živíc, žíznivé občerstvujíc, pocestné a nuzné odívajíc. Svědčí o tom klerikové, o kterých s nábožnou myslí jako o své syny pečovala. A byť všichni tito mlčeli, svědčí o tom stánky Kristovy, jimž rozmanitého zboží zlatého a stříbrného darovala – ne jako někteří z lupu nebo statku chudých, ale ze jmění sobě od Boha uděleného. Byla zbožná a mírná ve všem a všelikých plodů dobroty plná. V almužnách byla štědrá, v bdění neúnavná, v modlitbě nábožná, v lásce dokonalá, v pokoře neznající míry, v péči o sluhy Boží tak čilá, že kterým za světla denního nestačila vyhověti, v noci skrytě rukama své čeledi s horlivostí posílala, čeho potřebovali, naplňujíc slovo evangelia, jímž se přikazuje skutky lásky konati tak, aby nevěděla levice naše, co dělá pravice. Než kdybychom chtěli všechny projevy jejich ctností vylíčiti, spíše světlo denní by nám došlo nežli psací blána. A věru dveře domu jejího ve dne v noci každému mimojdoucímu byly otevřeny, že s blaženým Jobem mohla zvolati: Dveře mé pocestnému otevřeny byly (Job 31, 32), okem byl jsem slepému a nohou chromému (Job 29, 15). Byla matkou sirotků, vdov těšitelkou, zajatých nebo uvězněných neúnavnou navštěvovatelkou a ve všech dobrých skutcích dokonalá.

Zkus odpovědět na následující otázky:

Máš někoho, kdo je tvým vzorem ve víře? A čím?

Úkol 3

3

Zvýrazni v níže uvedeném textu od Eduarda Petišky vše, co se týká Ludmily či Drahomíry (podle zadání od vyučujícího). To nejpodstatnější o zvolené postavě si níže vypiš.

A nebyl jen čas kostelů, byl i čas smrti. Předčasně zemřel i kníže Vratislav.

Svár starého s novým trval.

Český knížecí stolec osiřel. Tu se ujala vlády Vratislavova žena, kněžna Drahomíra, dokud by nedorostli Vratislavovi synové. Jmenovali se Václav a Boleslav.

Václav byl vybrán už za Vratislavova života, aby se stal českým knížetem. Boleslav se měl spokojit s územím severně od řeky Labe. Ale doposud byli ještě chlapi.

Malý Václav byl jedinou radostí Ludmily. Dávala mu přednost před Boleslavem. Připomínal jí její syny Spytihněva a Vratislava. Nacházela v něm mírnost a laskavost, které byly i jejími vlastnostmi. Boleslav byl prudší povahy, bavil ho mnohem více luk a meč než cvičení ducha a čtení knih. Ludmila rozuměla jen Václavovi. Boleslavovi však rozuměla jeho matka Drahomíra. Pocházela z kmene polabských Stodoranů, který se nejdéle bránil nové křesťanské víře a tvrdošijně lpěl na pohanských bozích.

Kdykoliv jela Ludmila na starý otcovský hrad Pšov, brávala malého Václava s sebou. Zde se na svahu přivraceném k řece šplhaly vzhůru vinice. Leckterý vinný keř tu Ludmila zasadila vlastní rukou, opatrovala jej a na podzim z něj odlamovala hrozny. Malý Václav chodíval na vinici s ní, pomáhal jí a učil se opatrovat révu. Později, když vyrostl, připravoval s Ludmilou víno, kterého bylo zapotřebí k obřadům křesťanské mše. I zakládali tu vinice spolu.

Mladý Václav se naučil číst slovanské písmo, ale dovedl číst také latinsky. Latině se naučil číst na hradě Budči, odkud se šířilo křesťanské učení, jako za starých dob se odtud šířilo učení pohanské.

Nyní tu vyučovali kněží ze západních zemí budoucího knížete Václava. Dlouho ukazovali lidé na kamenité stráni nedaleko Budče podlouhlý balvan, na kterém prý Václav často odpočíval znaven učením.

Po smrti Vratislavově se leccos změnilo. Už nepotkával Václav Ludmilu na Pražském hradě ani na Vyšehradě. Odešla nadobro na Tetín, aby nebyla na očích Drahomíře, která jí stále víc dávala najevo svou nepřítel. Drahomíra si namlouvala mnoho příčin, pro něž Ludmilu nenáviděla. Přičila se jí Ludmilina mírnost, kterou pokládala za změkčilost, přičila se jí Ludmilina horlivost ve věcech křesťanského náboženství a bála se babičina vlivu na vnuka Václava. Už nyní se lekala Václavovy mírnosti a laskavosti. Jaký to bude kníže, uvažovala. Ne kníže, spíše mnich, bude váhat, kdykoliv bude třeba chopit se meče a prolít krev. A Drahomíra žárlila na Václavovu lásku k Ludmile a žárlila i na lásku, kterou projevoval Ludmile lid.

Pověst vypráví, že se kněžny Drahomíry dotklo křesťanství, jen jako se dotýká lehký vítr trávy. Její duše se křtem nezměnila. Byla tvrdá a neústupná, poučena neustálými boji kmene, z něhož vyšla. Věřila, že ten, kdo má moc, má i život a netoužila se o moc dělit s Ludmilou. Ani o moc, ani o majetek.

Odchod Ludmily z Pražského hradu na hrad Tetín se proto podobal útěku. A tehdy se dovršil čas, aby se splnila celá sudba sudiček.

Drahomíra se nespokojila s odchodem Ludmily. Dokud byla Ludmila živa, zářila její sláva přes lesy i řeky i z tetínského hradu. S tou slávou žilo všechno, čeho se Drahomíra obávala a co budilo její nenávisť. Rozhodla se, že Ludmilinu záři uhasí násilím a zmocní se všeho dědictví sama.

Najala vrahy, kteří se jmenovali Tuna a Gomon. Přikázala jim, aby se odebrali na Tetín s družinou, jako by přijeli na návštěvu. Tuna a Gomon měli pak za noci úděsným způsobem zradit zákon pohostinství. Za dokonany čin jim Drahomíra slíbila stříbro i statky.

Eduard Petiška: Čtení o sv. Ludmile, Václavovi a Vojtěchovi (úryvek)

Mám si všimnout postavy (zakroužkuj pravdivé) **Ludmily – Drahomíry**

PŘÍKLADNÝ ŽIVOT SVATÉHO VÁCLAVA

Představení života svatého Václava. Václav jako patron české země a vzor pro své následovníky. Kult jeho osobnosti a jeho vliv na naše smýšlení.

4. – 6. ročník ZŠ

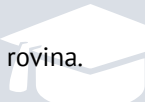
Cíle výuky

- Představit žákům život svatého Václava.
- Seznámit je s odkazem a kultem tohoto světce.

Výchovný cíl

Vedení k osobní modlitbě.
Svatý Václav jako patron české země – vlastenecká rovina.

Doporučená literatura a užitečné odkazy k tématu:

- Charvát, Petr: *Václav, kníže Čechů*, Vyšehrad, Praha 2011.
- Kalhous, David: *České země za prvních Přemyslovců v 10. – 12. století, 1. díl*, Libri, Praha 2011.
- Kolár, Jaroslav: *Středověké legendy o českých světcích*, Lidové noviny, Praha 1998.
- Šolle, Miloš: *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, Vyšehrad, Praha 1996.
- Třeštík, Dušan: *Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530–935)*, Lidové noviny, Praha 2008.
- Vaniček, Vratislav: *Svatý Václav*, Paseka, Litomyšl 2014.
- Interaktivní CD *Katechetického a pedagogického centra Biskupství královéhradeckého*.

https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatý_Václav

https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatováclavský_chorál

Svatý Václav na vokativním obraze Jana Očka z Vlašimí ze 14. století

Úkol 1 – seznámení s životem svatého Václava

Podle zdatnosti žáků vyberte nejvhodnější způsob práce s předloženým textem (viz pracovní list). Můžete číst nahlas hned všichni společně, nebo nechte žákům chvíli čas na samostatnou přípravu. U vyspělejších skupin můžete využít pouze samostatnou práci s textem, který společně vůbec číst nebudete, pak je ale potřeba nechat prostor pro vyjasnění případných nejasností. Pochopení si ověříte tak, že dětem položíte několik kontrolních dotazů (např. Co nechal Václav postavit na pražském hradišti?)

Socha sv. Václava z dílny Petra Parléře
ve Svatováclavské kapli katedrály svatého Víta

SPRÁVNÉ ŘEŠENÍ:

Václav byl synem **knížete** Vratislava a Drahomíry. Podle legend se narodil pravděpodobně roku 907. Václavovy výchovy se ujala jeho **babička** Ludmila. Dostalo se mu v té době u panovníků neobvyklého vzdělání, byl prý vyučován slovanským knězem a později se v Budči učil **latinsky**.

V době otcovy smrti v únoru 921 nebyl Václav ještě dospělý. Proto se poručnické vlády podle legendy nakrátko ujala Ludmila, po jejím **zavraždění** pak Drahomíra.

Doba Václavovy vlády se již od počátku vyznačuje **podporou** křesťanské církve a **upevňováním** stávajícího přemyslovského knížectví, nikoliv jeho rozšiřování. V roce 929 byl kníže Václav poražen saským králem Jindřichem I. Ptáčníkem. V důsledku porážky bylo obnoveno placení daně míru pro říši. Smírné řešení však uchránilo rodící se český stát před Jindřichovou dobovačnou politikou.

Pravděpodobně již o rok později postavil Václav na pražském hradišti nový **kostel**, zasvěcený sv. Vítu. (Relikvii věnoval Václavovi saský král Jindřich I. Ptáčník.) Byl postaven na **významném** místě mezi dvěma již stojícími kostely a stal se natrvalo jedním z center hradiště a později i celé české církve a státu.

Datum zavraždění Václava uvádí legendy shodně – v pondělí 28. září. Pravděpodobně k tomu došlo buď v roce 929, nebo roku 935.

Podle první staroslověnské **legendy** pozval Boleslav svého bratra Václava k sobě do (Staré) Boleslavi na **hostinu** při příležitosti svátku svatých Kosmy a Damiána. Na Boleslavovo přání zůstal Václav přes noc. Ráno, když šel na jitřní mši, dohnal ho Boleslav a udeřil ho do hlavy. Václav Boleslava odzbrojil, ale pak se na něj vrhl další vojáci z Boleslavovy družiny. Václav se utíkal schovat do kostela, jehož dveře však byly **zavřené**. U dveří jej tedy vrahové dostihli a ubili. O Václavovo tělo se postarala jeho **matka** Drahomíra, která však ze

strachu z vraždy prchla. Boleslav později přiznal svou vinu a modlil se k Bohu a prosil o **odpuštění**. Václavovo tělo nechal převézt do Prahy a pohřbit v kostele sv. Víta.

Promluvte si společně o svatém Václavu. Zeptejte se žáků, co o něm ví dalšího. Doplňte jejich znalosti – jeho údajné vlastnosti a činy, skutečnost, že je českým patronem a ochráncem naší země.

Podrobnější životopis svatého Václava

Václav byl synem knížete Vratislava (mladšího syna Ludmily a prvního doloženého knížete Bořivoje I.) a Drahomíry, dcery knížete Havolanů (polabští Slované). Na základě kombinace údajů v legendách bývá jako rok narození uváděn rok 907. Václavovy výchovy se ujala jeho **babička** Ludmila. Podle tradice se mu na Budči dostalo v té době u panovníků neobvyklého vzdělání, které zřejmě spočívalo ve studiu latinského žaltáře. Pozdější staroslověnské legendy zmiňují i studium slovanských knih.

V době Vratislavovy smrti roku 921 nebyl ještě Václav dospělý, a proto se podle legendy krátce ujala regentské vlády Ludmila a po jejím zavraždění Drahomíra. Není přesně známo, kdy začal vládnout přímo Václav. Nejpozději to muselo být roku 925, kdy nechal převézt ostatky kněžny Ludmily z Tetína do Prahy.

Za vlády Václava se přemyslovské knížectví rozkládalo ve středních Čechách, na území ovládaném hradišti umístěnými v přibližně třicetkilometrovém okruhu kolem ústředního sídla, pražského hradiště. Ve zbývajících částech Čech byla zřejmě další česká knížectví, někdy považována za samostatné kmény. Václav údajně zastával politiku upevňování stávajícího knížectví místo jeho rozšiřování, které bylo v době hrozby expanzivní saské politiky nebezpečné.

Václavův pozitivní vztah ke křesťanství je legendami doveden do těžko uvěřitelného ideálu „mnicha na trůně“. Zprávy o kácení model, vlastnoručním pěstování révy a obilí pro výrobu vína a hostií, vykupování otroků, péči o chudé, nemocné a sirotky, poskytování přístřeší pocestným a cizincům a podobně mu zřejmě byly připsány dodatečně jako obecné křesťanské ctnosti bez historického základu.

Václav postavil na pražském hradišti nový kostel (asi roku 930) zasvěcený svatému Vítu, jehož ostatek dostal od saského krále Jindřicha. Tímto ostatkem byla zřejmě později v kostele doložená světcova ruka. Kostel byl postaven na již dříve významném, centrálním

místě hradiště mezi dvěma stávajícími kostely (Panny Marie, který nechal postavit Bořivoj I., a svatého Jiří, který zbudoval Vratislav I.) a stal se natrvalo jedním z center hradiště i celé české církve a státu.

V zahraniční politice byl v té době nejdůležitější vztah k východofrancké říši, kde se po vymření Karlovců roku 911 jednotný stát rozpadal. Čechy měly tradiční vztah k Bavorsku, kam také pod řezenskou diecézi spadala česká církev. Mocenské centrum se však odtud přeneslo do Saska, jehož vévoda Jindřich I. Ptáčník byl roku 919 zvolen východofranckým králem. Nové uspořádání musel přijmout i bavorský vévoda Arnulf, na němž si uznání královského titulu Jindřich vynutil vojenskou výpravou roku 921. Další Jindřichova politika spočívala v expanzi na úkor polabských Slovanů a obraně proti výbojným Maďarům.

Změněnou situací byla za Václava narušena tradiční přemyslovská zahraniční politika orientovaná na Bavorsko a pravděpodobně i na severní slovanské sousedy (z jejichž knížecích rodin pocházely manželky Václavova otce i děda). Václav se ve spojení se Slovy asi dostal do politické izolace poté, co se Jindřich I. Ptáčník dohodl s Arnulfem a později i s Maďary. Do Čech se vojensky vypravil v roce 929, podporován z Bavorska Arnulfovým vojskem. Kronikář Widukind vypráví, že (Jindřich) přirazil k Praze, k hradu Čechů, jejichž „krále“ vzal v poddanství a učinil Čechy poplatnými. (Čechy nepravidelně odváděly daň míru „tributum pacis“ do říše, respektive do Bavorska, již od dob Karla Velikého). Smírné řešení a „poddání se“ spojené s placením daně uchránilo rodící se český stát před Jindřichovou dobytčnou politikou uplatňovanou vůči severnějším Slovanům. Související Jindřichův dar relikvie svatého Víta dokládá, že Václava uznával za politického a křesťanského partnera.

Na datu Václavovy vraždy se legendy vzácně shodují – pondělí 28. září. Nikde sice není uveden rok, ale v úvahu připadají roky 929 a 935. Bohužel však není možné kvůli nedostatku pramenů otázku data úmrtí definitivně zodpovědět. Podle nejstarší latinské svatováclavské legendy „Crescente fide Christiana“ prý Boleslav pozval svého bratra Václava na hostinu při příležitosti svátku svatých Kosmy a Damiána k sobě do (Staré) Boleslavi. Druhý den ráno, ještě před rozedněním, se Václav vydal na ranní pobožnost. Cestou zpět potkal Boleslava a řekl mu: „Včera jsi nám pěkně posloužil, Bůh ti to oplat.“ Boleslav odpověděl: „A dnes ti chci takhle posloužit!“ a udeřil ho mečem do hlavy. Václav mu vytrhl meč a odhodil ho, neboť nechtěl prolít krev svého bratra. Boleslavovi družiníci poté Václava zabili.

První staroslověnská legenda je podrobnější: V noci po hostině se spiklenci uradili s Boleslavem ve dvorci jednoho z nich, Hněvsa. Po ranním střetu obou bratrů, který se měl odehrát v bráně, přispěchal nejdřív Tuža a řadil Václava do paže. Václav se utíkal schovat do kostela. U dveří chrámu, které byly nejspíš zavřené, jej Tira a Česta ubili a Hněvsa probodl mečem. Kněz Krastěj tělo přikryl, pak jej Drahomíra odnesla do knězova domu, omyla a odnesla do chrámu. Ze strachu před zavražděním pak před Boleslavem prchla. Modlitbu nad tělem nechal vykonat Boleslav, povolal k tomu kněze Pavla. Pronásledování a zabíjení byli i Václavovi stoupenci včetně urozeného muže Mstiny.

K události mělo dojít u nezachovaného kostelíka svatých Kosmy a Damiána, který připomíná krypta stejného zasvěcení pod dnešním kostelem svatého Václava.

První akt, který posmrtně zdůraznil Václavův význam, provedl zřejmě v pokání sám vrah Boleslav, který tři roky po bratrově smrti nechal jeho ostatky převézt na Pražský hrad.

Již záhy po své smrti je svatý Václav uznáván nejen jako světec s mnoha křesťanskými ctnostmi, ale zároveň i jako symbolický vládce přemyslovské dynastie a českého státu.

zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatý_Václav

Legendy a kroniky, ze kterých se dozvídáme o sv. Václavovi:

Crescente fide christiana (Když vzrůstala křesťanská víra)

- nejstarší svatováclavská latinská legenda z poslední třetiny 10. století (soudí se o ní, že vznikla těsně po vzniku pražského biskupství, snad před rokem 976)

Kristiánova legenda

- obsáhlý text, vznikl na konci 10. století (byl vědecky zpochybnován, někteří historikové ji řadí až do 14. století)

Gumpoldova legenda

- z konce 10. století (kolem roku 980, nejpozději snad 983), dílo mantovského biskupa Grumpolda, sepsána na příkaz Oty II.

Kronika saského Widukinda – Res gestae saxonicae sive annalium libri tres (Tři knihy o činech Sasů)

- Widukind z Corvey (asi 925–975) byl mnichem benediktinského kláštera v Corvey

První staroslověnská legenda

- datována do doby brzy po smrti Václava, tedy do druhé poloviny 10. století
- zachovala se v charvátských a ruských rukopisech

Laurentiova legenda (Vavřincova)

- nazývá se též Utrpení sv. Václava
- od mnicha z italského kláštera Montecassino, asi 1. pol. 11. století
- zachovala se v jediném rukopise a není pravděpodobné, že byla někdy rozšířena mimo klášter

Druhá staroslověnská legenda

- vychází z Grumpoldovy legendy, přeložena do staroslověnštiny z větší části na přelomu 10. a 11. století

Úkol 2 – sv. Václav jako patron české země

Pusťte si nahrávku svatováclavského chorálu.

Online je k dispozici na:

https://www.lidovky.cz/kultura/muchow-a-winterova-nazpivali-svatovaclavsky-choral.A110927_130056_ln_kultura_glu

Zeptejte se žáků, zda skladbu už někdy slyšeli, zda si něco zapamatovali, jaký z poslechu mají dojem? Seznamte žáky s tím, že se jednalo o svatováclavský chorál a předejte jim základní informace o něm.

Nechte žákům potřebný čas (10 až 15 minut) na splnění první části úkolu 2 – viz pracovní list.

Vyspělejší a rychlejší žáci mohou samostatně či ve dvojicích vymyslet další sloku chorálu (druhá část úkolu). Seznamte se vzájemně s výsledky práce, z nápadů jednotlivých dětí můžete vytvořit krátkou modlitbu ke svatému Václavovi, případně vyberte či sestavte vaši společnou sloku chorálu.

Poznámka: Úkol byl částečně převzat z interaktivního CD Katechetického a pedagogického centra Biskupství královéhradeckého.

Svatováclavský chorál

Jde o český církevní hymnus, který byl a je zpíván při významných událostech. Po staletí byl chápán jako národní hymna a při vzniku Československa se o něm uvažovalo jako o oficiální státní hymně.

Původně prostá modlitba ke svatému Václavu je již po staletí známá jako svatováclavský chorál. Jeho kořeny sahají patrně až do 12. století, nejčastěji je však datován až do 14. století. Text byl upravován a doplňován, poselství však zůstává stále stejné. Jedná se o modlitbu ke svatému Václavovi, vévodovi a prvnímu patronovi české země, aby se přimluvil za svůj národ u Boha, pomohl mu od příkoří a zajistil mu spasení.

Nejstarší dochovaná podoba pochází z roku 1368 z kroniky Beneše Krabice z Weitmile. V současné verzi chorálu (pravděpodobně z 18. či 19. století) se uvádějí/zpívají nejčastěji jen první tři sloky:

Svatý Václave, vévodo české země,
kníže náš, pros za nás Boha, svatého Ducha!
Kriste, eleison.

Ty jsi dědic české země, rozpomeň se na své plémě,
nedej zahynouti nám ni budoucím, svatý Václave!
Kriste, eleison.

Pomoci my tvé žádáme, smiluj se nad námi,
utěš smutné, zažeň vše zlé, svatý Václave!
Kriste, eleison.

Nebeské jest dvorstvo krásné, blaze tomu, kdo tam dojde,
v život věčný, oheň jasný svatého Ducha.
Kriste, eleison.

Maria, Matko žádoucí, tys Královna všemohoucí,
prosiž za nás, za křesťany, svého Syna, Hospodina!
Kriste, eleison.

Andělé svatí nebeští, račte nás k sobě přivésti,
tam, kde chvála nepřestává věčného Boha.
Kriste, eleison.

Všichni svatí, za nás proste, zahynouti nám nedejte,
svatý Víte, svatý Norberte, svatý Zikmunde, svatý Prokope, svatý Vojtěše,
svatý Jene Nepomucký, svatá Ludmilo, svatá Anežko, svatá Zdislavo,
svatý Václave!
Kriste, eleison.

Bohu Otci chválu vzdejme, svatým křížem se žehnejme:
Ve jménu Otce i Syna jeho i Ducha svatého.
Kriste, eleison.

zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatováclavský_chorál

PŘÍKLADNÝ ŽIVOT SVATÉHO VÁCLAVA

Moje jméno

Úkol 1

Přečti si krátký text o životě svatého Václava. Z tučně vytištěných variant vyber jednu, která podle tebe nejvíce odpovídá skutečnosti (ostatní škrtni).

Václav byl synem **knížete / krále / císaře** Vratislava a Drahomíry. Podle legend se narodil pravděpodobně roku 907. Václavovy výchovy se ujala jeho **matka / babička / teta** Ludmila. Dostalo se mu v té době u panovníků neobvyklého vzdělání, byl prý vyučován slovanským knězem a později se v Budči učil **maďarsky / slovensky / latinsky**.

V době otcovy smrti v únoru 921 nebyl Václav ještě dospělý. Proto se poručnické vlády podle legendy nakrátko ujala Ludmila, po jejím **svatořečení / zavraždění / přestěhování** pak Drahomíra.

Doba Václavovy vlády se již od počátku vyznačuje **podporou / stíháním / odmítáním** křesťanské církve a **rozvratem / zvětšováním / upevňováním** stávajícího přemyslovského knížectví, nikoliv jeho rozšiřování.

V roce 929 byl kníže Václav poražen saským králem Jindřichem I. Ptáčníkem. V důsledku porážky bylo obnoveno placení daně míru říši. Smírné řešení však uchránilo rodící se český stát před Jindřichovou dobovačnou politikou.

Pravděpodobně již o rok později postavil Václav na pražském hradišti nový **hostinec / chudobinec / kostel** zasvěcený sv. Vítu. (Relikvii věnoval Václavovi saský král Jindřich I. Ptáčník.)

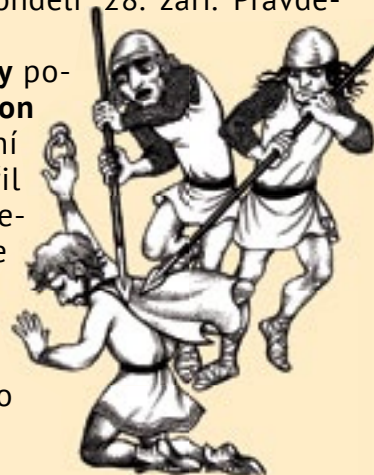
Byl postaven na **významném / malém / nevhodném** místě mezi dvěma již stojícími kostely a stal se natrvalo jedním z center hradiště a později i celé české církve a státu.

Datum zavraždění Václava uvádí legendy shodně – v pondělí 28. září. Pravděpodobně k tomu došlo buď v roce 929, nebo 935.

Podle první staroslověnské **písničky / pohádky / legendy** pozval Boleslav svého bratra Václava k sobě do (Staré) Boleslavi na **hostinu / hon / svatbu** při příležitosti svátku svatých Kosmy a Damiána. Na Boleslavovo přání zůstal Václav přes noc. Ráno, když šel na jitřní mši, dohnal ho Boleslav a udeřil ho do hlavy. Václav Boleslava odzbrojil, ale pak se na něj vrhli další vojáci z Boleslavovy družiny. Václav se **plížil / utíkal / loudal** schovat do kostela, jehož dveře však byly **otevřené / zavřené**. U dveří jej tedy vrahové dostihli a ubili. O Václavovo tělo se postarala jeho **babička / sestra / matka** Drahomíra, která však ze strachu z vraždy prchla. Boleslav později přiznal svou vinu a modlil se k Bohu a prosil o **odpuštění / záchranu / svatořečení**. Václavovo tělo nechal převézt do Prahy a pohřbít v kostele sv. Víta.

Svatý Václav na obraze od Mikoláše Alše

Úkol 2

Na Václavském náměstí v Praze stojí nejznámější český pomník – jezdecká socha svatého Václava od Josefa Václava Myslbeka. U této sochy se scházejí lidé vždy, když se v naší zemi děje něco velmi důležitého. Častokrát při tom společně zpívají i svatováclavský chorál.

V této písni se zpívá:

Přemýšlej a napiš, za co by lidé měli prosit našeho patrona, svatého knížete Václava, dnes:

Zkus vymyslet další sloku chorálu:

Svatováclavský chorál

Svatý Václave, vévodo české země,
kníže náš, pros za nás Boha, svatého Ducha!
Kriste, eleison.

Ty jsi dědic české země, rozpomeň se na své plémě,
nedej zahynouti nám ni budoucím, svatý Václave!
Kriste, eleison.

Pomoci my tvé žádáme, smiluj se nad námi,
utěš smutné, zažeň vše zlé, svatý Václave!
Kriste, eleison.

OSAMĚLÝ MEZI SVÝMI – SVATÝ VOJTĚCH A JEHO NESNADNÁ CESTA

Těžký boj silně věřícího člověka proti společnosti, která odmítá přijmout některá pravidla křesťanského života, prezentovaný na příkladu Vojtěcha Slavníkovce. Jeho neutuchající snaha o změnu smýšlení v českém prostředí i přes životní osud plný velkých a bolestných zkoušek.

7. – 9. ročník ZŠ

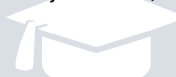
Cíle výuky

- Seznámit se s životem svatého Vojtěcha Slavníkovce.
- Přemýšlet o tom, co znamená dodržování křesťanských pravidel života.

Výchovný cíl

Na příběhu člověka s velkou osobní odvahou motivovat žáky k tomu, aby si nevybírali vždy tu nejjednodušší cestu.

Doporučená literatura k tématu

- Sekyrka, Tomáš: *Svatý Vojtěch, život a smrt mučedníka*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1997.
- Šolle, Miloš: *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, Vyšehrad, Praha 1996.
- Třeštík, Dušan: *Počátky Přemyslovců*, Lidové noviny, Praha 1997.

https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatý_Vojtěch

<https://www.brevnov.cz/cs/>

<http://zivotopis.osobnosti.cz/svaty-vojtech.php>

<http://catholica.cz/?id=1296>

<http://www.edejiny.cz/svaty-vojtech/>

Svatý Vojtěch na rytině ze 17. století

Úvodní aktivita – téma hodiny

Zmínit, že si během dnešní výuky připomeneme období vzniku české státnosti, dozvíme se více o jedné důležité osobnosti českých dějin. Vojtěch Slavníkovec byl druhým pražským biskupem (prvním slovanského původu), benediktinským mnichem, misionářem i pravým mučedníkem víry.

V desátém století usiloval o zavedení křesťanských pravidel života v českém prostředí, což bylo nesmírně obtížné. V té době se však setkává s velkým nepochopením a odporem. Lidé si zachovávali pohanské zvyky, muži si vydržovali více žen, prodávali křesťanské otroky, v době postní se věnovali radovánkám a podobně. Vojtěch byl mezi svými věřícími ve svém biskupství díky své zásadovosti velmi osamocen, nepochopen, nenáviděn.

Úkol 1 – seznámení se životem svatého Vojtěcha

Žáci mají samostatně sestavit časovou (a vlastně i prostorovou) osu se stručnými životopisnými údaji sv. Vojtěcha. Na základě logické úvahy je potřeba přiřadit jednotlivé informace k místům a datům a pak je následně seskládat a nalepit do pracovního listu chronologicky.

Postupujte tímto způsobem – na následujícím listu máte texty popisující deset událostí ze života Vojtěcha Slavníkovce, jsou přeházené, takže je možné je po namnožení rozdat žákům, aby si je rozstříhali na označených deset částí. V jejich pracovním listu je mapa, ze které je potřeba do připravených okének v pracovním listu vypsát datum a místo, pak by měli žáci vedle data nalepit správnou událost. Na splnění úkolu (včetně rozstříhání na jednotlivé události) vyčleňte zhruba deset až patnáct minut.

SPRÁVNÉ ŘEŠENÍ (datum, místo + událost)

956/957 Libice

Narodil se do knížecího rodu Slavníkovců – jeho otcem byl Slavník, matka se jmenovala Střezislava.

972–981 Magdeburg

Devítiletá studia na církevní škole při katedrále.

982–988 Praha

Po smrti biskupa Dětmara (982) byl Vojtěch na Levém Hradci zvolen a následně jmenován knížetem Boleslavem II. druhým českým biskupem (v Praze bylo biskupství od roku 973, na arcibiskupství jej povýšil papež Kliment VI. až v roce 1344).

983 Verona

Na církevním sněmu (který probíhal během císařova tažení po Itálii) císař Ota II. Vojtěchovi udělil prsten a biskupskou berlu.

988–992 Monte Cassino, Valle Luca

Mezi Vojtěchem, feudály i řadovým kněžstvem postupně narůstaly konflikty a spory ohledně pohanských přežitků, církevní rozmařilosti a formální víře mnohých kněží, což vedlo k Vojtěchovu odchodu z diecéze a čtyřletému pobytu v kláštrech mimo území Čech.

990 Řím

S podporou papeže složil řeholní slib a stal se benediktinem.

992 Starý Plzenec

Při druhém návratu z Říma do Čech se Vojtěch podle legendy zastavil ve Starém Plzenci, kde uviděl v neděli pracující lid a rušný trh. Prý se kvůli tomu velmi zarmoutil, protože křesťané měli ctít neděli – být s Bohem a rodinou, odpočívat. A tak údajně celý trh rozehnal.

992–994 Praha

Přemyslovský kníže Boleslav II. vyslal do Itálie poselstvo, které mělo Vojtěcha přesvědčit, aby se vrátil do Čech. Tvrdili mu, že již lidé v Čechách budou jeho přístup respektovat a napraví se. Vojtěch tak učinil a opět se chopil opuštěné funkce pražského biskupa. Kromě toho s sebou přivedl italské mnichy v čele s Anastaziem, kteří na jeho popud založili první český mužský klášter v Břevnově u Prahy (založen roku 993).

995 Řím

Poměry v českém knížectví se však nijak nezměnily, lidé Vojtěcha nenásledovali, neposlouchali, dál pokračovali v zavedeném způsobu života. Proto se rozhodl opustit svůj úřad podruhé. Vyvraždění slavníkovského rodu, ke kterému došlo o rok později, bylo hlavním důvodem, proč byl tento druhý odchod z Čech definitivní.

23. dubna 997 hradiště Cholín

Vojtěch se rozhodl, že bude šířit křesťanskou víru v oblasti dnešního severního Polska. Hlásal s několika bratry evangelium na území obývaném pohanskými Prusy. Ve věci délky a průběhu jeho misie se prameny neshodují. Každopádně se mu tato cesta stala osudnou, když zde zemřel mučednickou smrtí.

Úkol 2

Žáci mají na druhé straně pracovního listu ještě otázky:

Čím je pro tebe životní příběh svatého Vojtěcha inspirativní? Co tě na něm zaujalo?

Dejte jim zhruba pět minut na to, aby se zamysleli a své nápady zapsali, pak o tom krátce diskutujte. Mělo by zaznít (ze strany žáků, případně to bude na Vás) něco ve smyslu – Vojtěch byl hodně zásadový. Dělal vše podle křesťanských zásad, bez kompromisů. To je dobrý ideální odrazový můstek pro třetí úkol.

<p>Poměry v českém knížectví se však nijak nezměnily, lidé Vojtěcha nenásledovali, neposlouchali, dál pokračovali v zavedeném způsobu života. Proto se rozhodl opustit svůj úřad podruhé. Vyvražďení slavníkovského rodu, ke kterému došlo o rok později, bylo hlavním důvodem, proč byl tento druhý odchod z Čech definitivní.</p>
<p>S podporou papeže složil řeholní slib a stal se benediktinem.</p>
<p>Při druhém návratu z Říma do Čech se Vojtěch podle legendy zastavil ve Starém Plzenci, kde uviděl v neděli pracující lid a rušný trh. Prý se kvůli tomu velmi zarmoutil, protože křesťané měli ctít neděli – být s Bohem a rodinou, odpočívat. A tak údajně celý trh rozehnal.</p>
<p>Narodil se do knížecího rodu Slavníkovců – jeho otcem byl Slavník, matka se jmenovala Střezislava.</p>
<p>Mezi Vojtěchem, feudály i řadovým kněžstvem postupně narůstaly konflikty a spory ohledně pohanských přežitků, církevní rozmařilosti a formální víře mnohých kněží, což vedlo k Vojtěchovu odchodu z diecéze a čtyřletému pobytu v klášterech mimo území Čech.</p>
<p>Po smrti biskupa Dětmara (982) byl Vojtěch na Levém Hradci zvolen a následně jmenován knížetem Boleslavem II. druhým českým biskupem (v Praze bylo biskupství od roku 973, na arcibiskupství jej povýšil papež Kliment VI. až v roce 1344).</p>
<p>Vojtěch se rozhodl, že bude šířit křesťanskou víru v oblasti dnešního severního Polska. Hlásal s několika bratry evangelium na území obývaném pohanskými Prusy. Ve věci délky a průběhu jeho misie se prameny neshodují. Každopádně se mu tato cesta stala osudnou, když zde zemřel mučednickou smrtí.</p>
<p>Devítiletá studia na církevní škole při katedrále.</p>
<p>Přemyslovský kníže Boleslav II. vyslal do Itálie poselstvo, které mělo Vojtěcha přesvědčit, aby se vrátil do Čech. Tvrdili mu, že již lidé v Čechách budou jeho přístup respektovat a napravit se. Vojtěch tak učinil a opět se chopil opuštěné funkce pražského biskupa. Kromě toho s sebou přivedl italské mnichy v čele s Anastaziem, kteří na jeho popud založili první český mužský klášter v Břevnově u Prahy (založen roku 993).</p>
<p>Na církevním sněmu (který probíhal během císařova tažení po Itálii) císař Ota II. Vojtěchovi udělil prsten a biskupskou berlu.</p>

<p>Poměry v českém knížectví se však nijak nezměnily, lidé Vojtěcha nenásledovali, neposlouchali, dál pokračovali v zavedeném způsobu života. Proto se rozhodl opustit svůj úřad podruhé. Vyvražďení slavníkovského rodu, ke kterému došlo o rok později, bylo hlavním důvodem, proč byl tento druhý odchod z Čech definitivní.</p>
<p>S podporou papeže složil řeholní slib a stal se benediktinem.</p>
<p>Při druhém návratu z Říma do Čech se Vojtěch podle legendy zastavil ve Starém Plzenci, kde uviděl v neděli pracující lid a rušný trh. Prý se kvůli tomu velmi zarmoutil, protože křesťané měli ctít neděli – být s Bohem a rodinou, odpočívat. A tak údajně celý trh rozehnal.</p>
<p>Narodil se do knížecího rodu Slavníkovců – jeho otcem byl Slavník, matka se jmenovala Střezislava.</p>
<p>Mezi Vojtěchem, feudály i řadovým kněžstvem postupně narůstaly konflikty a spory ohledně pohanských přežitků, církevní rozmařilosti a formální víře mnohých kněží, což vedlo k Vojtěchovu odchodu z diecéze a čtyřletému pobytu v klášterech mimo území Čech.</p>
<p>Po smrti biskupa Dětmara (982) byl Vojtěch na Levém Hradci zvolen a následně jmenován knížetem Boleslavem II. druhým českým biskupem (v Praze bylo biskupství od roku 973, na arcibiskupství jej povýšil papež Kliment VI. až v roce 1344).</p>
<p>Vojtěch se rozhodl, že bude šířit křesťanskou víru v oblasti dnešního severního Polska. Hlásal s několika bratry evangelium na území obývaném pohanskými Prusy. Ve věci délky a průběhu jeho misie se prameny neshodují. Každopádně se mu tato cesta stala osudnou, když zde zemřel mučednickou smrtí.</p>
<p>Devítiletá studia na církevní škole při katedrále.</p>
<p>Přemyslovský kníže Boleslav II. vyslal do Itálie poselstvo, které mělo Vojtěcha přesvědčit, aby se vrátil do Čech. Tvrdili mu, že již lidé v Čechách budou jeho přístup respektovat a napravit se. Vojtěch tak učinil a opět se chopil opuštěné funkce pražského biskupa. Kromě toho s sebou přivedl italské mnichy v čele s Anastaziem, kteří na jeho popud založili první český mužský klášter v Břevnově u Prahy (založen roku 993).</p>
<p>Na církevním sněmu (který probíhal během císařova tažení po Itálii) císař Ota II. Vojtěchovi udělil prsten a biskupskou berlu.</p>

Lebka svatého Vojtěcha je součástí svatovítského pokladu

Úkol 3 – aktivita týkající se osobních postojů

Přiblížili jsme si život svatého Vojtěcha, muže, který žil po svém dosazení do úřadu pražského biskupa příkladným křesťanským životem. Byl velmi přísný a náročný na sebe (třeba cestu z Itálie zpět do Prahy v roce 992 údajně absolvoval bos) i na ostatní. Byl nepochopen, nedal se uplatit ani přesvědčit k ústupkům. Obstáli bychom před ním my? Pokud ne, byli bychom ochotni jeho postoje přijmout (dodržovat bez výjimky postní pravidla, ctít neděli, nežít hříšným životem)?

Ideální je, když program probíhá v prázdném prostoru (vyklizená místnost, zahrada, louka, prázdný dvůr). Vytyčíme prostor, ve kterém se budeme pohybovat (půdorys místnosti – obdélník, čtverec). Do rohů prostoru dáme velké listy s následujícími nápisy – ANO, NE, DŮLEŽITÉ, NEPODSTATNÉ. Do protilehlých rohů dejte ANO a NE, stejně tak DŮLEŽITÉ a NEPODSTATNÉ. Následně žákům vysvětlíte princip aktivity – vždy vyslovíte nějaké tvrzení a oni se mají postavit tam, kde cítí svou odpověď. Pohybují se vlastně po imaginárních osách – mezi svou radikální odpovědí NE (postaví se úplně do rohu k tomuto nápisu) a jasným ANO (opačný roh), někdy je to nejasné – přesně uprostřed mezi ANO a NE, nebo spíše ANO – od středu blíže k tomuto nápisu. Stejně tak to funguje na ose DŮLEŽITÉ a NEPODSTATNÉ. Každý tedy po přečtení tvrzení má v tichosti najít své místo. Pedagog mezi nimi prochází a několik (podle počtu zapojených žáků a množství tvrzení, ideálně jednoho až tři) žáků vyzve, aby vyjádřili, proč mají vůči danému tvrzení tento postoj, proč stojí tam, kde stojí. Aktivita je záměrně určena pro takto staré žáky, měli by již zvládnout formulovat své názory. Není účelem, aby vždy promluvili všichni, vybírejte protichůdné postoje. Vedte žáky k otevřené výpovědi. Nediskutujeme, nekomentujeme. Délka této části je podle množství přítomných i tvrzení ideálně 30 až 45 minut. Po skončení je dobré sednout si do kroužku a krátce diskutovat o nejzajímavějších tvrzeních, případně o těch, kde byla nejmenší shoda. Nikoho neurážejme, nehodnoťme – oceňme otevřenost.

Příklady tvrzení (možno doplnit vlastní):

- Je pro mě těžké být křesťanem v kolektivu vrstevníků?
- Dělán vše pro to, abych se mohl každou neděli zúčastnit mše svaté?
- Dokáži se svými spolužáky otevřeně mluvit o víře, nevadí mi toto téma?
- Kdyby někdo z mých kamarádů třeba kradl v obchodě, budu se snažit ho přesvědčit, aby to nedělal?
- Pravidelně se modlitbou obracím k Bohu?
- V žádné situaci neužívám vulgární/sprostá slova?
- Miluji své rodiče a respektuji jejich rozhodnutí?
- Dokáži jít vytrvale za svým cílem?
- Jsem pevný ve svých názorech před kýmkoliv?
- Omezují mě pravidla křesťanského života v tom, co a jak mohu dělat?
- Soustředím se při bohoslužbě – naslouchám Božímu slovu?

Dobré je (pro pobavení/odlehčení) zařadit i nějaká nečekaná tvrzení – například:

- Čistím si každý den nejméně dvakrát zuby?
- Myslím si, že Bůh stvořil dinosaury?
- Bojím se, když mi přes cestu přeběhne černá kočka?
- Jsem ochoten/ochotna brzy ráno vstát, abych viděl/a východ slunce?
- Mám rád pohádku Anděl Páně?
- Věřím v existenci mimozemské civilizace?

Svatého Vojtěcha namalovaného akademickým malířem F. V. Eisenreichem objevíte na vrchu Ticholovec u Příchovic na Plzeňsku

OSAMĚLÝ MEZI SVÝMI – SVATÝ VOJTĚCH A JEHO NESNADNÁ CESTA

Moje jméno

Úkol 1

Tvým úkolem je najít v mapě místa a data, přepsat je chronologicky (postupně od nejstaršího) do níže připravených polí a zkusit k nim přiřadit důležité události/informace, které ti rozdá vyučující. Přemýšlej o tom, dozvíš se o svatém Vojtěchovi mnoho podstatného.

PRACOVNÍ LIST

DATUM	MÍSTO
PROSTOR PRO VLEPENÍ UDÁLOSTI/INFORMACE	

DATUM	MÍSTO
PROSTOR PRO VLEPENÍ UDÁLOSTI/INFORMACE	

DATUM	MÍSTO
PROSTOR PRO VLEPENÍ UDÁLOSTI/INFORMACE	

DATUM	MÍSTO
PROSTOR PRO VLEPENÍ UDÁLOSTI/INFORMACE	

DATUM	MÍSTO
PROSTOR PRO VLEPENÍ UDÁLOSTI/INFORMACE	

DATUM	MÍSTO
PROSTOR PRO VLEPENÍ UDÁLOSTI/INFORMACE	

DATUM	MÍSTO
PROSTOR PRO VLEPENÍ UDÁLOSTI/INFORMACE	

DATUM	MÍSTO
PROSTOR PRO VLEPENÍ UDÁLOSTI/INFORMACE	

DATUM	MÍSTO
PROSTOR PRO VLEPENÍ UDÁLOSTI/INFORMACE	

DATUM	MÍSTO
PROSTOR PRO VLEPENÍ UDÁLOSTI/INFORMACE	

Břevnovský klášter byl založen v roce 993 svatým Vojtěchem a knížetem Boleslavem II.

Úkol 2

Čím je pro tebe životní příběh svatého Vojtěcha inspirativní? Co tě na něm zaujalo?

Blank space for writing an answer to the task.

Detail sochy svatého Vojtěcha, která je součástí jezdecké sochy svatého Václava na Václavském náměstí v Praze, autorem díla je Josef Václav Myslbek

Sousoší svatého Vojtěcha a svatého Radima, které stojí na místě někdejšího slavníkovského hradiště Libice nad Cidlinou

SVATÁ ANEŽKA – PŘÍBĚH PRINCEZNY

Seznámení se s životem této významné světky jednoduchou formou pro nejmladší žáky. Inspirace jejím životem pro věřícího člověka 21. století.

1. – 3. ročník ZŠ

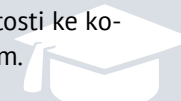
Cíle výuky

- Blíže se seznámit s životem a osobností svaté Anežky.

Výchovný cíl

Přemýšlet o svém vlastním životě – o přítomnosti, osobních vzorech i budoucnosti. Vidět kolem sebe příležitosti ke konání dobrých skutků a využít je k pomoci druhým.

Seznam použité literatury a pramenů:

- Polc, Jaroslav: *Světky Anežka Přemyslovna, Česká katolická charita, Praha 1988.*
- Sommer, Petr – Třeštík, Dušan – Žemlička, Josef: *Přemyslovci. Budování českého státu, Lidové noviny, Praha 2009.*
- Soukupová, Helena: *Svatá Anežka Česká. Život a legenda, Vyšehrad, Praha 2015.*
- Žemlička, Josef: *Století posledních Přemyslovců, Melantrich, Praha 1998.*
- Žemlička, Josef: *Počátky Čech královských 1198–1253, Lidové noviny, Praha 2002.*
- Žemlička, Josef: *Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali, Lidové noviny, Praha 2005.*

https://cs.wikipedia.org/wiki/Anežka_Česká

Ke vzniku této lekce jsme využili materiály zpracované v rámci projektu „Využití křesťanského dědictví“, které vydalo Katechetické a pedagogické centrum Biskupství královéhradeckého viz

<http://vkd.bihk.cz/vyukova-cd/svati-ochranci/>

Anežka Česká na oltářním obraze z roku 1492

Úvod

Na úvod je dobré vyprávět příběh svaté Anežky s náročností přizpůsobenou konkrétní skupině žáků, jako vodítko může sloužit níže uvedený stručný životopis. U mladších dětí se více soustřeďte na skutky Anežky Přemyslovny než na data, jména, příbuzenské vztahy. Vyprávěním životního příběhu je ideální propojit plnění jednotlivých úkolů (například před prací na Úkolu 1 mluvit pouze o jejím dětství, abychom neprozradili další události, které mají děti v úkolu odhadovat).

Život svaté Anežky České

Zrodila se totiž ze slavných předků z královského rodu, neboť její otec Přemysl zvaný Otakar byl slavný český král, matka pak Konstancie, sestra pána Ondřeje, uherského krále, otce svaté Alžběty, a celá rodina obou rodičů byla královská; ona pak vznešený původ podivuhodně ozdobila skvělými mravy. Překlad z latinsky psaného středověkého životopisu blahoslavené Anežky ze začátku 14. století.

Narození

Anežka Přemyslovna, zvaná Česká se narodila pravděpodobně v roce 1211, možná dříve, na Pražském hradě. Datum narození neznáme přesně, bylo to však patrně kolem 21. ledna, na svátek sv. Anežky Římské, po které dostala jméno. Jejím otci, českému králi Přemyslu

Současná podoba Anežského kláštera v Praze

Otakarovi I., v té době bylo již přes padesát let a stál v čele stabilizovaného českého království. Narodila se tedy skutečně jako česká princezna, pravděpodobně nejmladší dcera českého krále a královny Konstancie Uherské.

Mládí a nabídky k sňatku

Anežka byla ve třech letech (spolu se starší sestrou Annou) dána na výchovu do cisterciáckého kláštera v Třebnici (1214–1217) v současném Polsku a později k premonstrátkám do Doksan (1217–1219) nedaleko Litoměřic, kde získala rozsáhlé vzdělání. V té době byla pravděpodobně zasnoubena se slezským princem Konrádem, synem Jindřicha Bradatého a vévodkyně Hedviky. Konrád však zemřel a obě sestry se vrátily na Pražský hrad. Poté byla Anežka ještě na dva roky poslána k řeholnicím do Doksan „k hlubšímu vychování v mravech a aby se naučila písmu“.

Přemysl Otakar I. začal usilovat o spojení se Štaufy a zaslíbil osmiletou Anežku synovi císaře Fridricha II., budoucímu Jindřichovi VII. Místem výchovy a vzdělání budoucí císařovny se na šest let stal rakouský dvůr Leopolda VI. Vévoda Leopold ale nakonec Jindřicha oženil se svou dcerou Markétou Babenberskou (ta se později podruhé provdala za Anežčina synovce Přemysla Otakara II.).

V roce 1225 se tedy čtrnáctiletá Anežka opět vrátila do Prahy. Následujícího roku přijelo na pražský dvůr poselstvo anglického krále Jindřicha III. Plantageneta. Zasnoubení s Anežkou proběhlo, ovšem v roce 1229 ho Jindřich zrušil. O Anežku se znovu začal zajímat Jindřich VII., nyní již ženatý s Markétou Babenberskou. Posledním nápadníkem byl Jindřichův otec Fridrich II. (Bedřich II.). V té době už ale nežil Anežčin otec a Václav I. nechal své oblíbené sestře svobodu rozhodnutí. Anežka se již vdát nechtěla a rozhodla se pro duchovní cestu.

Řeholní život

V církevní ctižádosti a charitativní činnosti Anežku ovlivnily její příbuzné: teta, svatojiřská abatyše Anežka (†1228), sestřenice sv. Alžběta Uherská a sv. Hedvika Slezská. Anežka společně s bratrem Václavem I. založila roku 1232 v Praze na Starém Městě špitál, jenž byl rozšířen na základě řehole sv. Augustina na řád a jehož stanovy roku 1252 papež potvrdil jako mužský špitální řád křižovníků s červenou hvězdou, dále se sídlem při kostele sv. Františka u mostu. Je jediným původem českým řeholním řádem. Jeho členy směli být pouze Češi rodem po otci i po matce. Řád brzy získal velkou popularitu a jeho kláštery se rozšířily v Čechách až po Chlum sv. Máří a Cheb, na Moravě až po Hradiště u Znojma, v Dolním Slezsku až do Vratislavi a od počátku 18. století dodnes působí také ve Vídni při kostele sv. Karla Boromejského (Karlskirche). Roku 1234 Anežka opět se svým bratrem založila na severovýchodním okraji tehdejšího města, v místě později zvaném „Na Františku“, nový podvojný klášter žen a mužů řehole sv. Františka, později nazývaných klaristky a minorité. Stavbu osobně vedla a klariskám se stala první představenou.

Roku 1237 se Anežka neúspěšně pokusila o ustavení vlastního řádu založeného na přísném dodržování řádových regulí františkánského řádu. O rok později se postavení abatyše i titulu vzdala, úřad zůstal neobsazen až do její smrti. Po zbytek života se nechala titulovat jako starší sestra. Anežka Přemyslovna sama usilovala o osobní a nezištnou svatost s pokorou a láskou ve službě nemocným, chudým i spolusestrám. Kromě toho tato vysoce vzdělaná a moudrá žena psala a četla v češtině, latině, němčině a italštině. Dopisovala si se svatou Klárou z Assisi, ačkoliv se s ní osobně nikdy nesetkala. Z let 1235 až 1254 známe více než dvacet listin psaných papežům Řehoři IX. a Inocenci IV., ve kterých jsou dotazy, prosby a náměty k praktickým i teologickým aspektům vedení kláštera či celého řádu. Sv. Kláře Anežka adresovala nejméně tři dopisy.

Jako významná vůdčí osobnost a energická organizátorka sv. Anežka Česká (Přemyslovna) působila nejen v náboženském, ale i v kulturním, politickém a společenském životě. Vynikala diplomatickými schopnostmi. Tak se roku 1249 výrazně podílela na usmíření svého bratra s jeho synem, pozdějším králem Přemyslem Otakarem II. V Přemyslově sporu s chráněncem papežské kurie, římsko-německým králem Rudolfem I. Habsburským, obhajovala zájmy svého rodu. V roce 1277 přijala do kláštera svou praneteř, Přemyslovu dceru Kunhutu. Ačkoliv byl Přemysl v církevní klatbě, během jeho válečného tažení před bitvou na Moravském poli se za něj v jejím klášteře konaly modlitby. Klášterní kostel Nejsvětějšího Salvátora byl zvolen za rodovou nekropoli Přemyslovců a Anežka si v něm dala zřídit soukromou ložnici a oratoř, kde mohla být přítomna každé bohoslužbě a modlit se tam také o samotě. Dále vybavila klášter a kostel drahocennými preciosy a paramenty; také ovlivňovala činnost skriptoria v sousedním klášteře cyriaků u kostela sv. Kříže většího na Novém Městě. Byla průkopnicí v organizování chudinské a nemocniční péče na české půdě.

Veškeré aktivity konala tato svatá Přemyslovna s plným nasazením, a přitom se dožila úctyhodných 71 let (zemřela 2. března roku 1282). Její pravomoci v klášteře na Františku po ní převzala její praneteř Kunhuta, než se roku 1291 provdala do Mazovska. Legendy o Anežce Přemyslovně proslulé vzdělaností, dobročinností, milosrdenstvím i zájmem o státní reprezentaci královské dynastie, se začaly tradovat vzápětí po její smrti.

Blahoslavení, svatořečení

O kanonizaci Anežky České usilovala již její prapraneteř, královna Eliška Přemyslovna; z jejího podnětu byl mezi lety 1316 až 1328 sepsán latinsky Anežčin životopis (přeložený do češtiny roku 1932). Na lokální oslavu Anežky navázal také císař Karel IV., ale ani jeho snaha nebyla dovršena procesem papežské kurie.

Také v době baroka, již od konce třicetileté války, byla Anežka oslavována, nejprve jezuiti a dále členy řádu křižovníků s červenou hvězdou, z nichž Jan František Beckovský sepsal českou legendu o svaté Anežce. Teprve roku 1874 byla Anežka z podnětu pražského arcibiskupa a kardinála Bedřicha Josefa Schwarzenberga papežem Piem IX. prohlášena za blahoslavenou. Následně bylo podniknuto několik pokusů o dosažení jejího svatořečení, leč marně. Do dvacátého století tedy vstoupila Anežka jako blahoslavená, k jejíž počtě se sloužily mše a četly hodinky, v chrámech visely její obrazy, průčelí kostelů zdobily její plastiky a na sousoší před Národním muzeem stála pod svatým Václavem mezi předními českými světcí. Na konci 19. století se podařilo objevit původní latinskou legendu o svaté Anežce ze 14. století. V roce 1927 se velmistr řádu křižovníků s červenou hvězdou Josef Vlasák obrátil se žádostí o svatořečení Anežky opět do Říma. Ani tentokrát nebylo žádosti vyhověno. Stále nebyla naplněna jedna z podmínek procesu – nalezení ostatků. Velkou iniciativu ve věci svatořečení Anežky prokázal i arcibiskup Josef Beran po skončení druhé světové války, vše bylo ale zastaveno komunistickým pučem v roce 1948. Impulz k dokončení svatořečení však překvapivě přišel naopak z Říma, kdy se v Evropě v roce 1982 připomínalo osmisté výročí narození sv. Františka a sedmisté výročí úmrtí blahoslavené Anežky České. Papež Jan Pavel II. proto zaslal 2. února 1982 list kardinálu Františku Tomáškoví. Ten v únoru roku 1983 obnovil žádost o Anežčino svatořečení. Po dalším úsilí Anežku Českou dne 12. listopadu 1989 papež Jan Pavel II. svatořečil. Symbolicky několik dní před politickými událostmi vedoucími v Československu k ukončení vlády „jedné strany“. Byla tak naplněna tradice, která říkala, že nalezení Anežčina těla, případně její svatořečení, přinese českému národu lepší zítřky.

Jan-Pavel II. při svatořečení Anežky České v listopadu roku 1989

Použité zdroje:

Soukupová, Helena: *Svatá Anežka Česká. Život a legenda*, Vyšehrad, Praha 2015.

https://cs.wikipedia.org/wiki/Anežka_Česká

Úkol 1 – rodina a nápadníci

Děti poodhalí tajemství prvních let života princezny Anežky, dozví se o velkém množství nápadníků a mají odhadnout, jaký životní plán Anežka měla. Poté by měly mít prostor pro zachycení vlastního plánu. Ten bude patrně naivně dětský, nerozporujete jej, podpořte děti v hledání vlastní cesty.

Úkol 2 – životní vzory

Tentokrát se zastavíme u životních vzorů princezny Anežky, můžete je stručně a jednoduše dětem představit – například na postavě svatého Františka lze dětem snadno přiblížit lásku ke všemu živému, pokoru, skromnost, radost z Božího konání. Zdůrazněte, že ve většině případů se jedná o současníky Anežky (se svatou Klárou si Anežka dopisovala). Dále se zabýváme vlastními vzory. Nebojte se v tomto také otevřít.

Sv. Anežka nepochybně patří k nejvýznamnějším postavám českého středověku. Byla osobností respektovanou nejen členy přemyslovské dynastie a římským císařem, ale i představiteli františkánského řádu a papeži. Byť uzavřená v klášterním prostředí, dokázala včlenit české země do evropských duchovních a kulturních proudů. Myslím, že lidé budou vždy vnímat harmonii a krásu prostoru Anežského kláštera, jenž každým detailem odkazuje k vyššímu duchovnímu cíli.

Doc. PhDr. Helena Soukupová

Úkol 3 – šťastný život v klášteře

Děti by měly získat základní představu o životě řeholnic v klášteře, o jejich službě. Mají vyškrtat nepravdivá tvrzení – zůstávají tyto: Modlila se v kapli, Pečovala o nemocné, Zašívala chudým lidem roztrhané šaty, případně Pěstovala obilí. V závěru zapisují (kreslí), komu by sami rádi pomohli a jak by takovou pomoc mohli zrealizovat.

3

Úkol 4 – žádost o přímlovu

Děti se mohou obrátit o prosbu/žádost přímo na svatou Anežku, zde je dobré metodické vedení ze strany pedagoga. Nejprve zkuste formulovat společně, pak nechte prostor dětem.

4

*Ještě dnes v prostorách kláštera někdy se mi zdává,
že jsou slyšet na kamenné dlažbě
lehké úderý berle a šelest střeviců,
když její hedvábný stín
spěchá k nedělní bohoslužbě
a svou berlou rozhrnuje zlatou mlhu ráje,
kde se už setkává s anděly...*

Jaroslav Seifert, Prsten krále Přemysla Otakara I.

Úkol 5 – shrnutí, zpětná vazba

Nyní použijeme metodu nazývanou Pětílístek. **V prvním řádku** mají žáci napsán námět: „Anežka Česká“, **do druhého** mají napsat dvě její podstatné vlastnosti (dvě přídavná jména – jaká byla), **do třetího** tři slova vyjadřující dějovou složku tématu – co dělala, co se s ní dělo (pomáhala, radila, modlila se, stavěla, dopisovala si, ...). **Čtvrtý řádek** je o čtyřech slovech vztahujících se k námětu – krátká věta, ve které může chybět sloveso (například „Vždy sloužila potřebným lidem.“). **Do posledního řádku** patří jednoslovné synonymum, které rekapituluje podstatu námětu lekce (tedy synonymum k „Svaté Anežce“ – například princezna, ochránkyně, hrdinka, ...). Děti je potřeba provázet plněním tohoto úkolu, uvádět příklady.

5

Stříbrná mince s vyobrazením svěťice, která byla ražena při příležitosti 735. výročí jejího úmrtí

Příklad vyplněného schématu:

Anežka Česká
hodná věřící
modlila se pomáhala léčila
Vždy sloužila potřebným lidem.
svěťice

SVATÁ ANEŽKA – PŘÍBĚH PRINCEZNY

Moje jméno

Úkol 1 - rodina a nápadníci

Na začátku třináctého století se na Pražském hradě narodila králi Přemyslu Otakarovi a jeho ženě královně Konstancii nejmladší dcera. Pojmenovali ji Anežka, v jejích žilách kolovala krev několika královských rodů, patřila mezi nejurozenější princezny své doby. Taky díky tomu měla spoustu nápadníků, kteří se ucházeli o její ruku – jejich obrázky vidíš níže. Tehdy se lidé většinou nebrali z lásky, ale z rozhodnutí jejich rodičů. Anežka se však vdávat nechtěla. Měla jiný plán. Napadá tě jaký?

1

PRACOVNÍ LIST

Jindřich

JINDŘICH III.

FRIDRICH II.

SVATÁ ANEŽKA – PŘÍBĚH PRINCEZNY

Už jsi přemýšlel/a o svém životním plánu? Nakresli nebo napiš, čím bys chtěla/a být a proč:

Úkol 2 – životní vzory

Princezna Anežka ve svém životě poznala několik lidí, kteří na ni měli velký vliv. Prohlédni si je na obrázcích a přečti si jejich jména. Do hvězdy uprostřed obrazu napiš, co si myslíš, že mohli mít tito lidé společného.

2

Jaké vzory máš ty? Co se ti na nich líbí?

Úkol 3 – šťastný život v klášteře

Když bylo princezně Anežce 23 let, mohla konečně vstoupit do kláštera, po kterém toužila. Stala se řeholnicí. Řeholnice neuzavírají sňatek s žádným mužem, ale jejich snoubencem se stává někdo jiný, Ježíš Kristus. Pro něj jsou slavnostně oblečeny a okrášleny, když skládají řeholní slib.

3

Anežka založila klášter klarisek, věnovala se mnoha činnostem. Co však Anežka v těchto místech nedělala? Vyber tyto činnosti a škrtni je.

MODLILA SE V KAPLI

UČILA BOHATÉ DĚTI

POŘÁDALA KRÁLOVSKÉ HOSTINY

HRÁLA KARTY O PENÍZE

PĚSTOVALA OBIÍ

PEČOVALA O NEMOCNÉ

ZAŠÍVALA CHUDÝM LIDEM ROZTRHANÉ ŠATY

Svatá Anežka pomáhala lidem, kteří nebyli urozeného původu. Starala se o nemocné, opuštěné a chudé. Založila pro ně nemocnici, tehdy se takovému zařízení říkalo špitál.

Možná jsi už slyšel/a o sbírkách peněz pro potřeby chudých a nemocných. K takovým sbírkám patří i Tříkrálová sbírka. Děti i dospělí lidé se obléknou za tři krále a místo darů pro narozeného Ježíše prosí lidi na ulicích i v domech o příspěvky na projekty, které pomohou nemocným, chudým a opuštěným lidem.

Komu bys rád/a pomohl/a ty? Jak bys to mohl/a udělat?

Empty rectangular box for writing answers.

Úkol 4 – žádost o přimluvu

Kdybys chtěl/a požádat svatou Anežku o pomoc, čeho by se tvá prosba týkala?

4

Svatá Anežko, tobě se podařilo usmířit svého bratra Václava s jeho synem Přemyslem Otakarem, aby nedošlo k rozdělení tvé rodiny ani naší země.

Já bych rád/a poprosil/a o:

.....

.....

.....

Socha Anežky České od Josefa Václava Myslbeka je součástí sousoší svatého Václava na Václavském náměstí v Praze

Úkol 5 – shrnutí

Doplň níže vytištěné schéma, postupuj takto:

- Do druhého řádku napiš dvě vlastnosti Anežky České.
- Do třetího uveď, co Anežka dělala, použij tři slovesa.
- Do čtvrtého vymysli větu se čtyřmi slovy, která krátce vyjádří příběh princezny Anežky Přemyslovny.
- Do pátého napiš jedno slovo, vyber takové, kterým bys mohl/a nahradit slovo Anežka (popiš Anežku jedním slovem).

5

Anežka Česká

.....

.....

.....

.....

.....

RYTÍŘSTVÍ

6

Ideál rytíře coby ctovného muže, jenž riskuje vlastní bytí za Boha, krále, vlast, ženu, utiskované, bezbranné, vycházející z křesťanství. Představení příkladného rytíře na základě legendy o svatém Jiřím. Možný přínos rytířství pro nás – křesťan jako rytíř dnešní doby.

4. – 6. ročník ZŠ

Cíle výuky

- Představit žákům ideál rytíře – nositele ctností.
- Seznámit se s legendou o svatém Jiřím.

Výchovný cíl

Ztotožnit se s rytířským ideálem, hledat konkrétní přínos pro náš život.

- Tato lekce neobsahuje pracovní list pro žáky – hodně stojí na dramatizaci a společné práci všech.

Úvod

Ideál rytířství se nepochybně v čase měnil a jeho vnímání je a bylo různé. My smýšlíme o rytíři jako o člověku, ve kterém se uplatňuje soulad mezi fyzickým, psychickým a duchovním světem, a proto jsou v souladu jeho myšlenky, slova a činy. Jednou z věcí, s níž se mohlo u rytíře vždy počítat, bylo to, že jeho slovo platilo více než kterýkoli psaný doklad.

Rytíř není pánem, nýbrž především služebníkem: Boha, vlasti, krále, posláni, dámy, slabých..., každého, kdo ho potřebuje. Pouze když zvítězí nad sebou samým, dokáže zvítězit i nad zlem. Pouze zničením vlastní nespravedlnosti a zloby dokáže zničit nespravedlnost ve světě, v němž žijeme.

Seznam použité literatury a pramenů:

- *Duby, Georges: Tři řády, Argo, Praha 2008.*
- *Dvořáčková-Malá, Dana – Zelenka, Jan: Curia ducis, curia regis. Panovnický dvůr za vlády Přemyslovců, Historický ústav, Praha 2011.*
- *Flori, Jean: Rytíři a rytířství ve středověku, Vyšehrad, Praha 2008.*
- *Jones, Robert: Rytíři. Jejich svět a doba, Brána, Praha 2013.*
- *Le Goff, Jacques: Středověký člověk a jeho svět, Vyšehrad, Praha 1999.*

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Rytíř>

https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatý_Jiří

Rytíři v boji na obraze zachycujícím bitvu v roce 1334

METODICKÁ ČÁST

RYTÍŘSTVÍ

6

Úkol 1 – kdo je to rytíř

S žáky v úvodních minutách diskutujeme o tom, jak si rytíře představují. Jak vypadal – rozdejte papíry a nechte v průběhu povídání, aby děti svou představu rytíře vyjádřily jednoduchou kresbou. V průběhu kreslení s žáky diskutujte o tom, jaké měl podle nich rytíř vlastnosti, jaké měl mít ctnosti – viz text níže, možno se inspirovat.

Rytíř

Slovo vzniklo z německého slova Ritter, tedy jezdec – původně jím byl označen středověký bojovník ve zbroji, který jede na koni. Byl to tedy středověký válečník šlechtického původu. Ve vrcholném středověku byl každý rytíř automaticky šlechticem, ale ne každý šlechtic rytířem, protože k pasování na rytíře byla potřeba, aspoň v prvních obdobích, prokázat statečnost a věrnost. Oblékal se do těžké kovové zbroje, jež se skládala z brnění, přilby a štítu. Jeho hlavními zbraněmi byl meč a dlouhé kopí, mimo to se často používaly zbraně jako sekera, kladivo či palcát. Těžkooděná jízda představovala elitu a ve většině bitev i rozhodující sílu středověkého vojska. Úpadek nastal až za stoleté války, kdy Francie, do té doby velmoc spoléhající se na rytíře, utrpěla mnoho těžkých porážek od anglických lučištníků. Rytířův nejcennější majetek byl kůň. Nosil ho jak do bitev a válek, tak při turnajích a kláních. Jeho válečný kůň byl těžce obrněn jako rytíř a často musel nést váhu více než 120 kg.

První zmínky o rytířském stavu se objevují kolem roku 1000, kdy se v latinských písemných pramenech začíná používat výraz *miles peditesque*, což byl bojovník na koni, kterého povolával vládce určitého území v případě války do boje. V počátcích historie rytířstva nebylo označení rytíř šlechtickým titulem. Rytíř byl elitní bojovník, většinou neurozeného původu. Rodokmen nehrál žádnou roli, důležitá byla osobní odvaha a způsobilost k boji. Rytíř však většinou pocházel z bohaté rodiny, nebo musel mít alespoň bohaté a štědré příbuzné nebo rodinné přátele, jelikož bitevní kůň a zbroj stála nemalé jmění. Označení rytíř jako šlechtický titul se začíná používat až ve 12. století, kdy se ale řada urozených pyšní tímto titulem, aniž by si ho dle skutečných rytířských zásad zasloužila.

Rytířem se mohl stát výlučně mladý muž. Zpočátku se od něj nevyžadoval urozený původ, později se však stal základní podmínkou. Šlechtičtí synkové byli pro rytířství vychovávaní již od dětství. Jako pážata a panoši sloužili významným šlechticům a seznamovali se tak se zásadami života rytíře. Cvičili se také v zacházení se zbraní a v boji. Teprve když prokázali odvahu a statečnost ve válce, mohli být pasováni na rytíře. Zpravidla se tak stalo po první bitvě, které se budoucí rytíři mohli zúčastnit již ve věku kolem patnácti let. Později věk pasovaných jinochů stoupal.

Rytíři se také začali především v době křížových výprav seskupovat do rytířských řádů, které si dávaly úkoly obvykle související se službou Bohu nebo panovníkovi. Tento zvyk se postupem času změnil a z členství v jednotlivých řádech se stala prestižní záležitost.

Pasování na rytíře byl slavnostní obřad, který měl probíhat v kostele. Většinou se však odehrával přímo na bojišti před zahájením bitvy či po ní. Rytíře pasoval panovník nebo jeho zástupce (v českých zemích jen král). V raném středověku ale mohl rytíře pasovat kterýkoliv jiný rytíř. Mladý bojovník před tím, kdo ho pasoval, poklekl a přednesl předepsanou přísahu. Poté ho pasující lehce udeřil (původně dlaní na tvář, později i plochou stranou meče na obě ramena) a předal přilbu, štít, ostruhu a připnul mu pás s mečem jako odznak rytířství (odtud pochází výraz pasování).

Rytířské ctnosti

Rytířstvo se od ostatních společenských vrstev společnosti odlišovalo nejen svou specifickou zbrojí vybaveností a charakteristickým jízdním způsobem boje, ale především systémem hodnot. Součástí mravního kodexu rytířů bylo naplňování tří zásad:

- *statečnost*, tedy schopnost dokázat fyzickou sílu a odvahu v boji;
- *věrnost*, věrnost pánovi, dodržování vazalských slibů, spolupráce v boji;
- *štědlost*, rytíř opovrhne bohatstvím, odmítá je hromadit a záměrně plýtvá penězi (pro dobrou věc).

Na přelomu 12. a 13. století se objevila další hodnota – *zdvořilost*, tedy způsob dvorského vychovaného rytíře ohleduplného k ženám. Pojem, který je u rytíře spojen se všemi ostatními hodnotami je *čest*, tedy plnění veškerých povinností, které vyplývaly z postavení rytíře vůči jeho pánovi i vůči poddaným. Koncem 12. století se církvi podařilo zcela si podřídit rytířstvo a přibyla další zásada – *víra*. Z rytíře se stává miles Christi, voják Kristův a služebník Boží. Chování rytířů se tak řídilo pravidly, která se ujala v mnoha zemích západní a střední Evropy. Svojí přísahou se rytíř zavazoval, že bude dodržovat zásady, které byly spojeny s životem pravého křesťanského bojovníka. Patřila mezi ně především

Středověký člověk vnímal dělení tehdejší společnosti na tři obce – duchovní, rytíře a dělníky

oddanost panovníkovi a zemi, jimž měl rytíř statečně sloužit. Zároveň měl zachovávat věrnost Bohu a církvi a šířit křesťanskou víru mečem. Slušelo se také ochraňovat slabé a pomáhat vdovám a sirotkům. Důsledkem porušení slibu byla ztráta rytířské cti, jež byla pokládána za nejvyšší hodnotu.

Zdroj (kráceno): <http://www.d20.cz/clanky/kultura/ideal-rytirstvi.html>

Úkol 2 – rytířské chování

Čtete nahlas níže uvedené situace. Žáci mají rozhodnout, kdy situace odpovídá chování podle rytířského vzoru. Pokud si odpoví ANO, tlesknou. Upozorněte je, že je potřeba reagovat ihned po přečtení, bez prodlevy. Pokud znáte kolektiv dobře a myslíte, že s úkolem nebudou problémy, můžete si zahrát hru s vypadáváním. Ten, kdo špatně tleskne nebo netleskne, když má. Po přečtení všech situací vyhodnoťte, kolik rytířů ve třídě máte.

Možné situace (lze samozřejmě vymyslet další):

Pustíš starší paní sednout v autobusu.

Podrazíš kamarádovi nohu.

Ukradneš spolužákovi propisku.

Podáš spolužačce spadlou učebnici.

Podržíš paní v obchodě dveře.

Pomůžeš mamince s přípravou večeře.

Popereš se bezdůvodně se sourozencem.

Schováš sestře oblíbenou panenku.

Pomůžeš mladšímu bratrovi s učením.

Přineseš paní učitelce sešity, které zapoměla na stolku.

Pro zdatnější žáky je možná následující varianta:

Připravte pro žáky lístečky se situacemi (viz níže). Důležité je, aby šlo pouze o nástin bez uvedení řešení. Dvojice žáků si vybere jeden lísteček a zahraje uvedenou situaci, kterou zakončí podle své fantazie. Ostatní žáci komentují, zda je chování rytířské nebo ne. Pokud není, zkusí navrhnout nápravu, resp. řeknou, jak se měl dotyčný zachovat.

Až dojdou připravené lístečky, mohou si žáci vymýšlet situace vlastní. Můžete ponechat stejné zadání nebo můžete chtít scénky pouze kladné – dobře/rytířsky vyřešené.

Příklady situací:

Paní na ulici ztratí peněženku. Chlapec, který jde kolem, si toho všimne.

Sourozenci spolu běží po ulici. Jeden z nich upadne a hodně si natluče koleno.

Dva kamarádi jsou v obchodu. Jeden z nich si vezme čokoládu a odchází z obchodu ven bez zaplacení.

Na obraze francouzského malíře Alphonse de Neuville pasuje král mladíka na rytíře

Úkol 3 – seznámení s legendou o svatém Jiří

Svatý Jiří byl už ve středověku uznáván jako příkladný rytíř. I když skutečná historická postava Jiřího má s popisovaným hrdinou legendy pramálo společného, byl příběh o jeho porážce draka a záchraně princezny základem pro mnoho pohádkových adaptací. Vyzrálejší žákům můžeme objasnit, že drak je zde symbolickým zosobněním všeho zlého.

Samotná aktivita předpokládá aktivní dramatickou spolupráci žáků. Dopředu si promyslete, jaký přístup zvolíte, a zároveň si vtipujte žáky pro jednotlivé role.

Vysvětlíte žákům, že se společně seznámíte s legendou o svatém Jiří. Zatímco vy budete legendu vyprávět (nebo číst), žáci ji budou souběžně dramaticky ztvárňovat. Je potřeba vyprávět zvolna a nechat žákům prostor.

Role můžete přidělit předem. Tato varianta je herecky jednodušší, ale může odvádět pozornost od příběhu, neboť žáci mívají tendenci čekat pouze na „svou“ postavu a ostatní nevnímat. Druhou možností je během vyprávění vybírat jednotlivé momenty a nechat je sehrát vybranými žáky (kývnete na ně, případně je oslovte jménem). Tato varianta předpokládá zkušenější i odvážnější herce. Výhodou je možnost zapojit i žáky stydlivější a méně aktivní (např. stromy v hustém lese apod.). Zároveň je možné zdramatizovat i zdánlivě obyčejnou situaci (např. jednoduchou větu *Svatý Jiří putoval mnoho dní*. je možno rozšířit o upřesnění kudy přesně putoval). Jako vypravěč musíte sledovat nejen příběh, ale zároveň i průběh hraní. Musíte být připraveni pomoci žákům, pokud neví, nebo naopak ukončit příliš dlouhou hereckou etudu.

Pozn. Jako podklad můžete využít níže uvedený text (jedná se o pohádkové převyprávění nejčastěji uváděné legendy). Tučně je vyznačeno, co je možno sehrát či jen pantomimicky předvést. Pro zvýšení dramatickosti jsou v příběhu uvedeny v závorce příklady rozšíření.

Legenda vypráví o městě Kyrény v Libyi, nebo to možná bylo město Lýdie. Bylo to už tak dávno, že si to nikdo pořádně nepamatuje. U východní brány města vyvěral ze země pramen (*postavte na centrální místo ve třídě misku s vodou*). Byl silný, a tak stačil zásobovat vodou celé město. Každý den si tam pro vodu přišli všichni obyvatelé města. (Jako první vždy přišla **šilhavá služka**, kterou vystřídala **kulhavá služka**. Následoval **tlustý řezník, stará vdova, ...**).

Jednoho dne, kde se vzal, tu se vzal, po setmění **od severu přiletěl drak. (Nejprve obletěl celé město, pak letěl na dvě máchnutí křídel na západ, pak tři máchnutí křídel na východ, když tu náhle spatřil pramen. Zamířil přímo k němu a dvakrát ho obkroužil.) Snesl se na zem a začal místo pečlivě prozkoumávat (zkoušel měkkost trávy, kvalitu vody, přeměřoval velikost prostranství atd.). A protože se mu tam zalíbilo, postavil si hned u pramene ohromné, ale útulné hnízdo.**

Následujícího rána, ještě před prvním kohoutím zakokrháním, **vyběhla jako vždy první z brány šilhavá služka. Nejprve si vesele prozpěvovala, když však spatřila spícího draka, velmi se polekala a s velkým křikem běžela rychle zpět do města.** Služka svým křikem zburcovala celé město. Všichni obyvatelé se shromáždili na náměstí. Služka jim všem vypověděla, co u pramene viděla. Nejmodřejší z moudrých dali hlavy dohromady a radili se, co podniknou. Nakonec se usnesli, že vyšlou k drakovi na průzkum městskou hlídku. **Dva nejodvážnější vojáci neohroženě vyrazili (pochodovali rázně přes celé město a z brány ven). Jak se však dostali z města a blížili se k drakovi, stále více a více zpomalovali, až se kousek od draka zastavili úplně.** Zbylí obyvatelé města se zastavili v bráně a někteří dokonce vylezli na hradby, aby mohli vše z bezpečí sledovat.

Drak se právě vzbudil (protáhl si obě křídla, všechny nohy, zatřepal hlavou a z plna hrdla mocně zařval). Po včerejším letu mu notně vyhládko, a tak se chtěl porozhlédnout po něčem k snědku. **Když uviděl kousek před sebou dva vojáky, nelenil a hbitě je spolknul jako malinu.** Když to spatřili obyvatelé města, zděšeně se rozprchli. (**Duchaplný kapitán městské hlídky uzavřel ihned východní bránu města.**) Představitelé města se neprodleně sešli na jednání a dlouze rokovali o nastalé situaci. Nejprve se rozhodli den počkat, jestli třeba drak neodletí.

Jenže **drakovi se u pramene tak zalíbilo, že ho vůbec neopouštěl. (Někdy jen tak ležel, často přecházel sem a tam, občas si ve vodě máchal nohy.)**

Všem bylo brzy jasné, že drak jen tak neodletí. Jak se ale mají dostat přes draka k pramenu? Vždyť bez vody nemohou přežít! Nakonec řešení vymyslel sám král. Navrhl, aby na odlákání draka od pramene použili jednoho člověka jako návnadu. Zatímco bude drak zaměstnán, vyrazí zvláštní skupina s velkým vozem plným sudů. U pramene co nejrychleji všechny naplní a vrátí se neprodleně zpět do města. Výběr oběti bude prováděn losem, aby měli všichni rovné šance. Jak se usnesli, tak udělali. Každý den ráno byl z brány vyvezen jeden člověk, který se do města více nevrátil.

A tak plynul den za dnem, týden za týdnem, měsíc za měsícem.

Jednoho letního dne padl los na královu dceru. **Princezna byla nejen velmi krásná, ale také statečná. (Pečlivě se ustrojila, vyčesala si své dlouhé vlasy, zahalila se závojem a na hlavu si nasadila královskou korunku.) Zoufalý král marně prosil o milost (klečel na kolenou, lomil rukama, bil se v prsa, sliboval hory doly).** Všichni se od krále odvraceli a byli neoblomní. Princezna nedbala na otce a sama vyšla před městskou bránu.

Tou dobou projížděl náhodou kolem statečný rytíř, který se jmenoval Jiří. **Spatřil osamělou mladou dívku, jak pomalu kráčí z městské brány pryč z města. Zároveň postřehl, jak se od pramene zvedl obrovský plaz a míří k dívce. (Drak si dával na čas, protože už byl zvyklý, že o svou kořist nepříjde. Pomalu se blížil k princezně a ničeho jiného si nevšímal. V tlamě už se mu sbíraly sliny, když se díval na mladou, krásnou dívku.) Jiří nelenil, pokřičoval se a popohnal koně směrem k drakovi. Drak, který měl oči jen pro princeznu, si rytíře všiml až na poslední chvíli. Vztekla zařval a otočil se k hrozícímu nebezpečí. Byl však tak sebejistý, že vůbec nepomyslel na nebezpečí. Jiří byl zkušený rytíř, boje znalý, a tak ihned poznal svou šanci. Přiměl koně ke změně směru a ještě ho popohnal. Vší silou pak bodl kopím draka do hrudi. Drak padl k zemi (překvapeně bolestí zařval, několikrát zahrabal zadníma nohama, naposledy ještě naprázdno zaklapal čelistmi) a pak zůstal nehybně ležet, byl mrtev.**

Princezna se vrhla k Jiřímu a děkovala mu za záchranu. Obyvatelé města, kteří vše sledovali z hradeb, se v tu ránu vyřítili z brány. **V čele běžel šťastný král (který vůbec nedbal na důstojnost a celou cestu provolával „hurá“ a „sláva“).** Před Jiřím padl na kolena, děkoval za záchranu své dcery a nabízel Jiřímu odměnu. Jiří však byl rytíř skromný, pevný ve víře a plný křesťanské lásky. Pro sebe ne žádal nic, **všechno nabízené zlato rozdál chudým.**

Vděční občané, když viděli rytířovu statečnost a obětavost, se zřekli pohanství a přijali křesťanskou víru, sám Jiří je následně všechny pokřtil.

Po sehrání legendy o svatém Jiří by měli žáci společně s pedagogem rozebrat symbolickou rovinu celého příběhu. Promluvte si nejen o drakovi, ale také o příkladném a rytířském chování Jiřího. Jak se projevila jeho víra a vztah k Bohu (pokřizování před bojem – prosba o Boží ochranu, evangelizace vlastním příkladem, nalezení víry, křest).

KORUNA ČESKÝCH KRÁLŮ

Představení osobnosti Karla IV., který nechal korunu zhotovit.
Několik možností, jak si vyrobit model
tohoto českého korunovačního klenotu.

4. – 6. ročník ZŠ

Cíle výuky

- Přiblížit žákům okolnosti vzniku a význam svatováclavské koruny.
- Seznámit se s podobou koruny českých králů.
- Představit Karla IV. jako vzorného křesťanského panovníka středověké Evropy.

Doporučená literatura a užitečné odkazy k tématu:

- Boněk, Jan – Boněk, Tomáš: *České korunovační klenoty: Neznámá historie. Skrytá poselství. Zapomenuté symboly, Eminent, Praha 2006.*
- Bravermanová, Milena: *České korunovační klenoty, Správa Pražského hradu ve spolupráci s BB/art, Praha 2008.*
- Skýbová, Anna: *České královské korunovační klenoty, Panorama, Praha 1982.*

https://cs.wikipedia.org/wiki/České_korunovační_klenoty

Výchovný cíl

Vlastenectví – hrdost na minulost spojenou s českým královstvím a odkazem Karla IV.

Úvodní aktivita

Na začátku je dobré žákům předat základní informace o korunovačních předmětech.

České korunovační klenoty jsou souborem předmětů ze sbírky pokladu katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha na Pražském hradě. Tyto klenoty byly používány k obřadním účelům a byly prokazatelnými odznaky vlády a moci českých králů. Hlavní úlohu hrály při jejich korunovaci.

Mezi korunovační klenoty patří několik předmětů, řadíme mezi ně svatováclavskou korunu, královské žezlo, královské jablko, dále kožená pouzdra na korunu, žezlo a jablko, podušku pod korunu, korunovační plášť s hermelínovými doplňky, štólu, pás a tzv. manipul.

Svatováclavskou korunu nechal v letech 1345 až 1346 zhotovit Karel IV. ke své korunovaci českým králem, což ji dělá čtvrtou nejstarší v Evropě. Ostatní předměty se staly součástí souboru později. Spolu s korunovačními klenoty bývá vystavován zlatý relikviářový kříž, zvaný korunovační, a obřadní korunovační meč svatého Václava.

Korunovační klenoty, které byly v roce 1962 prohlášeny národní kulturní památkou, jsou uloženy v nesnadno přístupné Korunní komoře katedrály, ze které jsou vynášeny jen při výjimečných příležitostech. Do Korunní komory se vstupuje dveřmi, které se nacházejí napravo od oltáře v kapli svatého Václava. Známy je také fakt, že je potřeba ji odemknout sedmi klíči, které jsou v držení předních představitelů českého státu, konkrétně prezidenta republiky, předsedy vlády, arcibiskupa pražského, předsedy Poslanecké sněmovny, předsedy Senátu, probošta Metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze a primátora hlavního města Prahy.

Komora je vybavena trezorovou skříní na uložení klenotů, dubovým stolem a osmi židlemi. Skříně se odemyká stejnými klíči jako vstupní dveře Korunní komory.

Koruny českých králů z rodu Přemyslovců

Z přemyslovských panovníků jako první získal pro svoji osobu královský titul kníže Vratislav II. roku 1085 za vojenskou pomoc císaři. Korunován byl v Mohuči císařem Jindřichem IV. propůjčenou korunou. Následně byl podruhé i se svou manželkou Svatavou korunován 15. června 1086 v bazilice sv. Víta na Pražském hradě.

Druhým českým králem byl jeho vnuk Vladislav II. v roce 1158 za příslib vojenské pomoci v Řezně, kde ho korunoval císař Fridrich I. Barbarossa. Vladislav směl korunu nosit pouze pětkrát ročně, a to při příležitosti svátku Božích hodů (vánoční, velikonoční a svatodušní) a svátků svatého Václava a Vojtěcha. Dědičný královský titul získal v roce 1198 jeho syn Přemysl Otakar I. Dědičnost titulu byla definitivně potvrzena roku 1212 Zlatou bulou sicilskou. Korunovaci českého krále byl ve středověku přikládán velký význam. Korunovace byla připravována dlouho dopředu. Přemysl Otakar II. a Václav II. používali titul král až po své korunovaci. Do té doby se sami titulovali dědic a pán Království českého.

Koruny přemyslovských králů se do současnosti nezachovaly, ani o nich neexistují písemné zprávy. Na jejich podobu lze usuzovat z vyobrazení na pečetích, mincích, nástěnných malbách, v kronikách apod. Podle těchto vyobrazení se předpokládá, že byla opakovaně použita koruna Vratislavova, která byla několikrát upravována. Naposledy je přemyslovská koruna zmiňována při korunovaci druhé manželky Jana Lucemburského Beatrix Bourbonské roku 1337. Poprvé se zároveň objevuje označení corona regni Bohemiae, koruna Království českého, tedy jako symbol celého království. Další osud koruny není znám. Posloužila však Karlu IV. jako inspirace pro tvorbu nové koruny. Je možné, že byla při její tvorbě také použita. Podobu původních korunovačních klenotů naznačují též pozlacené stříbrné pohřební klenoty nalezené v hrobech Přemysla Otakara II. a Rudolfa Habsburského.

Karel IV.

Svatováclavskou korunu nechal vytvořit Karel IV. v letech 1345 až 1346 ještě jako moravský markrabě poté, co bylo v Praze založeno arcibiskupství (1344) a papež Klement VI. udělil pražským arcibiskupům právo slavnostně pomazat a korunovat české krále. Na Karlovu žádost vydal papež 6. května 1346 bulu na ochranu této koruny. Zakazuje v ní korunu zcizit, prodat nebo zastavit. Z rozhodnutí Karla IV. se stala koruna majetkem svatého Václava, na jehož hlavě (relikviářové bustě v kapli sv. Václava chrámu sv. Víta) měla být trvale uložena. Králům byla pouze zapůjčena v den korunovace a měla být ještě tentýž den večer navracena. Za zapůjčení koruny měl každý v budoucnu zaplatit tři sta kop ve prospěch kostela a pražské kapituly.

Za života Karla IV. byla koruna několikrát přepracována, jak o tom svědčí soupisy chrámového pokladu. Původní podoba však vzhledem k tomu, že koruna byla vystavována jen výjimečně, nebyla zachycena na soudobých obrazech. Soupis z roku 1385 již zachycuje současnou podobu. Poslední úprava však byla provedena zřejmě ještě před Karlovou smrtí (1378).

Karel IV. zřejmě také nechal vytvořit žezlo a jablko, které však nejsou v současnosti součástí souboru. Pravděpodobně jsou dnes uloženy v klenotnici ve Vídni, i když o tom mezi odborníky nepanuje shoda. Karel IV. se také podílel na sepsání Řádu korunování českého krále a královny.

Karel nepochybně vnímal velkou důležitost českých korunovačních klenotů, nechal na ně použít nejcennější drahé kameny, které měl k dispozici, a kvalitní zlato. Na zhotovení pracovali přední zlatníci tehdejšího císařství. Koruna nese mnoho známých a patrně i stále neobjevených symbolů odkazujících na Písmo. Symbolicky také došlo k vsazení trnu z Kristovy koruny (které Karel IV. získal od francouzského krále) do křížku na jejím vrcholu. Tím byl symbolicky český král korunován stejnou korunou jako Spasitel.

Popis svatováclavské koruny

Svatováclavská koruna má podobu zlaté čelenky složené ze čtyř dílů. Každý z těchto dílů má na vrcholu velkou lilii. Čelenka je zhotovena ze zlata o ryzosti 22 karátů. Díly jsou nahoře spojeny dvěma příčnými pásky (kamarami) o šířce 4 centimetry, které jsou v místě svého překřížení (na vrcholu) osazeny křížkem. Kamary jsou zhotoveny ze zlata nižší ryzosti (19 až 20 karátů) než čelenka a byly posázeny dvojicemi 30 zelených smaragdů a rubínů. Pásky pocházejí ze zlatého opasku, který byl svatebním darem Blanky z Valois, snad od jejího nevlastního bratra, francouzského krále Filipa VI. Jednotlivé části koruny jsou spojeny zlatými závlačkami. Koruna je osazena 96 drahými kameny a perlami, z nichž nejvzácnější je červený kámen, zřejmě rubelit, o rozměrech 4 × 3,7 cm na čelné straně. Celkem bylo použito 19 safírů, 30 smaragdů, 44 spinelů, 1 rubín, 1 rubelit, 1 akvamarín a 20 perel. Do křížku na vrcholu byl údajně vložen trn z koruny Ježíše Krista, který Karlu IV. daroval francouzský král Jan II. Dobrý. Na zlaté obroučce křížku je vyrytý latinský nápis HIC EST SPINA DE CORONA DOMINI (Zde je trn z koruny Páně). Koruna váží 2 358,04 gramů, lilie dosahují výšky 19 centimetrů, průměr čelenky je 19 až 21 centimetrů.

Ke koruně se dochovalo i původní kožené pouzdro, které nechal Karel IV. zhotovit v roce 1347. Pouzdro má téměř kulovitý tvar, horní a dolní díl jsou bohatě zdobené. Na pouzdru jsou 4 znaky. Dva jsou na vrchní části: říšská orlice a český lev, na spodní části je rodový erb Arnošta z Pardubic a znak arcibiskupství pražského. Po obvodu je čtyřřádkový červený nápis ANNO DOMINI MCCCXLVII DOMINUS KAROLUS ROMANORUM REX ET BOHEMIAE REX ME FECIT AD HONOREM DEI ET BEATI WENCESLAI MARTIRIS GLORIOSI (Léta Páně 1347 pan Karel, římský král a český král, mě udělal k poctě Boží a slávy mučedníka blahoslaveného Václava). Protože v době první republiky nechtěla státní moc používat „katolické“ symboly, bylo v roce 1929 zhotoveno pouzdro nové. Je na něm zobrazen znak Československé republiky, na vrchu jsou letopočty svatováclavského milénia 929 a 1929. Po obvodu je nápis DVACÁTÝ OSMÝ ZÁŘÍ.

Svatováclavskou korunou bylo korunováno 21 českých králů a jedna česká královna (Marie Terezie).

Zdroje:

- Skýbová, Anna: České královské korunovační klenoty, Panorama, Praha 1982.

https://cs.wikipedia.org/wiki/České_korunovační_klenoty

Úkol – zhotovení papírové svatováclavské koruny

Během našeho představení podrobností o svatováclavské koruně (dle vyspělosti a pozornosti dětí vyberte potřebné z výše uvedených informací). Svatováclavská koruna je vyrobena ze zlatého plechu, který v našem případě nahradí kreslicí karton. Nejprve je potřeba korunu zvětšit na formát A3. Připraveny jsou 4 varianty pracovních listů.

1. Černobílá koruna bez kamenů (délka výroby zhruba 120 minut) – nejprve je potřeba všechny díly koruny vybarvit. Poté díly vystříhneme a slepíme hlavní část s liliemi. Dva vystřižené proužky přilepíme do kříže právě za každou z lilií. Na vrcholu v překřížení prořízneme otvor, kterým vsuneme křížek. Korunu ozdobíme drahokamy, které vyrobíme z barevných PET lahví následujícím způsobem – nůžkami vystříhneme různé oválky a kolečka. Pokud budeme chtít zachovat strukturu a barevnost jako je v originále, skutečnou podobu znázorňuje varianta 4. Vystříhané dílky přiblížíme k plamenu. Plast se zkroutí do podoby drahokamu. V této podobě tavíci pistolí připevníme k papírové koruně. Drahokamy z PET lahví jsou lehké a korunu nezatíží.

2. Barevná bez kamenů (délka výroby zhruba 100 minut) – zde nám odpadá vybarvování, korunu pouze vystříhneme. Může zůstat bez kamenů, nebo postupujeme jako ve variantě jedna.

3. Černobílá s kameny (délka výroby zhruba 45 minut) – korunu nejprve vybarvíme podle fantazie, nebo podle varianty 4. Poté díly vystříháme a slepíme podle návodu u varianty 1.

4. Barevná s kameny (délka výroby zhruba 30 minut) – nejjednodušší varianta, ve které připravenou korunu pouze vystříháme a sestavíme.

Výběr varianty doporučujeme podle časových možností. Autorkou kresby je Bc. Martina Nosková.

SVATOVÁCLAVSKÁ

KORUNA

Všechny díly
koruny vysbíhnete.
Slepte čelunku a do křížů
přidejte dva oblouky.

perla
smaragd
opinel
safir

Koruna byla vytvořena
v roce 1346 na slavném pohřbení
a je osázena obábovanými

čelunka
s křížem

dva oblouky

oblouky
pochytíte a
umístíte do nich křížek
a opelom

Drahokamy můžete vyrobit z
barevných PET láhví. Vytříháte
požadované tvary, nad ohněm
opatrně zahřejte a přepnete
kančí píšťali.

SVATOVÁCLAVSKÁ

KORUNA

Všchny díly
koruny vystřihněte.
Střepte čelenku a do křížů
přidejte dva oblouky.

Koruna byla vyrobená
v roce 1346 na příkaz krále
a je ozdobena obilobkami.

oblouky
prošitěte a
vložte do nich křížek

oblouky
se sáhem

Drakokamy můžete vyrobit z
barevných PET láhví. Vykřehlejte
požadované strany, nad oběma
opatrně nakřijte a připravte
lavičkovou píšťali.

PRACOVNÍ LIST

čelenka
s křížem

dva oblouky

SVATOVÁCLAVSKÁ

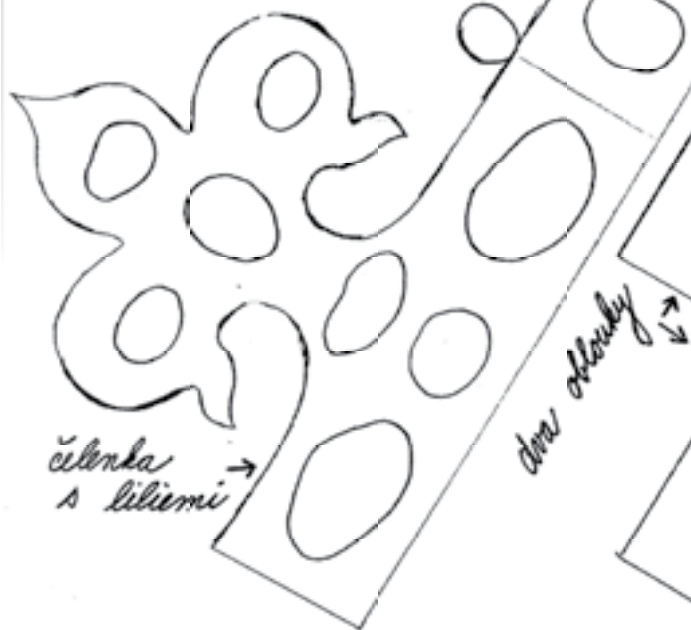
KORUNA

Všechny díly
koruny vystříhnete.
Slepte čelenu a do kříže
přidejte dva oblouky.

smaragd
pala
spinel
safir

Koruna
v roce 1346 se
a je ozdobena
obdobou
všechny díly
koruny vystříhnete
a do kříže přidejte
dva oblouky.

čelena
a liliemi

dva oblouky

oblouky
vystříhnete a
umístíte do nich
kříž

Dračkamy musíte vyrobít ze
barevných PET láhví. Vystříhajte
pořadovně strany, nad oběma
opatrně zahříjte a připravte
svíci pistolí.

SVATOVÁCLAVSKÁ

KORUNA

Všechny díly
koruny vystříhnete.
Slepte čelenku a do krůček
přilepte dva oblouky.

smaragd perla
spinel safír

Koruna byla vytvořena
v roce 1346 při slavnosti
a je osázena
drahokamy.

čelenka
s lillemi

dva oblouky

oblouky
prostříhnete a
vsadíte do nich
krůček

oblouky
se spletnou

Drahokamy musíte vyrobit ze
barevných PET láhví. Vystříhnete
požadované tvary, nad okrajem
opatrně zahřejete a připravíte
lavičky píchlů.

OSLAVOVANÝ ZPOVĚDNÍK

8

Skutečný životní příběh Jana z Pomuku a jeho srovnání s tradovanou legendou o Janu Nepomuckém.

4. – 6. ročník ZŠ

Cíle výuky

- Seznámit stručně žáky se životem Jana z Pomuku (Jana Nepomuckého).
- Zapamatovat si příběh legendy o svatém Janu.
- Poznat svatojánské památky v krajině – atributy, patronství.
- Zamyslet se nad podstatou tajemství a nad svátostí smíření.

Výchovný cíl

Důvěra mezi lidmi – tajemství a jeho udržení.

Doporučená literatura k tématu

- Polc, Jaroslav V.: *Svatý Jan Nepomucký, Zvon, Praha 1993.*
- Vlček, Emanuel: *Jan z Pomuku, Vesmír, Praha 1993.*
- Vlnas, Vít: *Jan Nepomucký. Česká legenda, Praha 1993.*

Úvodní aktivita – téma hodiny

- Pustit např. z [youtube.com](https://www.youtube.com) píseň Elektrický valčík od Zdeňka Svěráka a zadat úkol – pozorně poslouchajte a запиšte do pracovního listu jméno světce, který je v písni zmíněn. Odpověď je „Svatý Jan“.
- Vhodné otázky ke krátké diskuzi o textu písně: O čem je píseň? Odpověď: O zavedení elektřiny do malé obce, kde mimo jiné situaci přihlíží socha svatého Jana (Nepomuckého). Proč zrovna svatý Jan? Odpověď: Jeho soch je v české krajině velmi mnoho – něco typického pro naše města i venkov.

Socha svatého Jana z Tachovska (Foto MB)

Úkol 1 – poznávání českých světců

Které ze zobrazených světců poznáváš? Napiš pod obrázky jejich jména.

SPRÁVNÉ ŘEŠENÍ

- Svatý Václav
- Svatí Cyril a Metoděj
- Svatý Jan Nepomucký

1

8

Úkol 4 – tajemství a jeho udržení

Děti mají odpovídat na obecnou otázku:
Co je to tajemství?

Následuje ve zbytku hodiny diskuze o tom, jak důležité je mít někoho, komu mohu svá tajemství/problémy/potíže svěřit. Také o tom, že pro zachování důvěry důležité umět tajemství udržet – neprozradit.

Pro vyspělejší je možné se stručně zmínit o zpovědi a zpovědním tajemství (Jan Nepomucký byl prvomučedník svátosti smíření).

4

Jan Nepomucký v areálu broumovského kláštera (Foto MB)

Osobnost Jana z Pomuku – důležitá životní data

- narodil se mezi lety 1340 a 1349 v osadě Pomuku (v současnosti se jedná o město Nepomuk), která patřila cisterciáckému klášteru pod Zelenou Horou
- Janův otec se jmenoval Velfín (Welfin), proto se domníváme, že Jan je původem německé národnosti, z pramenů se dozvídáme, že Velfín byl pomucký rychtář
- první vzdělání získal Jan u cisterciáků v nedalekém klášteře, kde patrně i ministroval
- poté (prokazatelně již v roce 1369) začal působit v Praze, kde vykonával službu veřejného notáře
- další vzdělání a praxi získal v arcibiskupské kanceláři u Jana Očka z Vlašimi
- po roce 1369 se nazývá klerikem – v následujících letech patrně dosáhl kněžského svěcení
- roku 1380 se stal oltářníkem v katedrále svatého Víta
- následně začal studovat právo na univerzitě v Praze, zde získal bakalářský titul
- v letech 1383 až 1387 se vydal na další studia do italské Padovy – tentokrát církevního práva, o jeho schopnostech svědčí i skutečnost, že si jej zahraniční studenti zvolili za svého rektora, zde také obdržel doktorský titul
- od roku 1387 byl kanovníkem u sv. Jiljí a následně zastával ještě několik důležitých pozic v církvi
- roku 1389 jej arcibiskup Jan z Jenštejna jmenoval generálním vikářem ve věcech duchovních, tedy druhým mužem arcidiecéze a arcibiskupovým zástupcem ve většině správních záležitostí
- na tomto postu byl Jan Nepomucký zapleten do dlouhodobých mocenských sporů krále Václava IV. s arcibiskupem Janem z Jenštejna
- spory pokračovaly tím, že král chtěl v klášteře v Kladruzech založit nové biskupství pod svým vlivem, a tím oslabit moc arcibiskupa – král mýnil po smrti kladrubského opata Racka realizovat záměr založení biskupství, ale arcibiskup nezávážal a ihned jmenoval nového opata, čímž byl králův záměr znemožněn (když se o úmrtí někdejšího opata král se zpožděním dozvěděl, již byl nový opat ve funkci) – volbu opata svým podpisem (coby generální vikář) potvrzuje Jan Nepomucký
- arcibiskup se raději před královským hněvem společně se svými věrnými ukryl v bezpečí svého hradu Roudnice, ale nakonec přijal opakované pozvání do Prahy k uzavření smíru s králem – opět ale došlo mezi muži ke sporu a následuje útěk arcibiskupa a zatčení čtveřice jeho spolupracovníků – mezi nimi i Jana Nepomuckého
- ze zatčených byl patrně největšímu trýznění podroben právě Jan, který 20. března 1393 umírá na mučidlech, jeho mrtvé tělo je svrženo z kamenného mostu do Vltavy
- dne 17. dubna 1393 se Janovo tělo zachytilo na pravém břehu Vltavy, kde ho našli rybáři – následně jej pochovali v nedalekém kostele sv. Kříže Většího
- brzy však následovalo přenesení ostatků do svatovítského chrámu
- dne 31. května 1721 papež Inocenc XIII. prohlašuje Jana Nepomuckého za blahoslaveného
- následně 19. března 1729 jej Benedikt XIII. prohlašuje za svatého, v té době je jeho kult již hojně rozšířen nejen v zemích Koruny české

Moje jméno

Úkol 1

Které ze zobrazených světců poznáváš? Napiš pod obrázky jejich jména.

Úkol 2

Přečti si text a informace využij při řešení křížovky (na druhé straně).

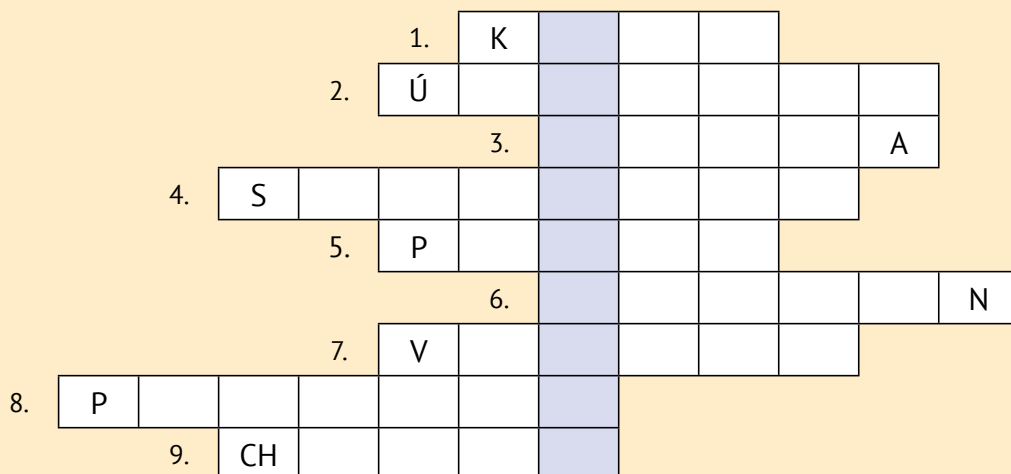
Život Jana z Pomuku

Narodil se téměř před sedmi sty lety v městečku Pomuk v západních Čechách, které patřilo blízkému klášteru, kde malý Jan jako kluk ministroval. Jeho otec byl ve městě rychtářem, dneska bychom řekli starostou.

Když vyrostl, odešel za lepší práci do Prahy, byl totiž hodně chytrý, a tak se naučil několik jazyků a působil jako úředník. V jeho době většina lidí neuměla číst ani psát, Jan sepisoval listiny a lidé si ho velmi vážili. Dařilo se mu dobře, byl čestným občanem, později se stal i knězem a vyhledávaným právníkem.

Jeho píle a šikovnost mu následně přinesly místo nejbližšího spolupracovníka pražského arcibiskupa Jana z Jenštejna. To byl urozený a moudrý muž, který měl ale velké spory s českým králem Václavem IV. Vše skončilo tak, že král nechal zatknout přátele arcibiskupa – mezi nimi i Jana Nepomuckého. Václav IV. se chtěl pomstít arcibiskupovi, proto dal jeho druhy mučit. Jan Nepomucký toto utrpení nepřežil a umřel. Poté jeho tělo hodili do Vltavy z Karlova mostu, na kterém dnes stojí jeho nejslavnější socha.

Vylušti tajenku a zjisti, jak dnes říkáme Janovi z Pomuku.

Janovi z Pomuku říkáme Jan

1. Jan z Pomuku sloužil v kostele mše svaté, byl to tedy...
2. Kromě toho se živil sestavováním různých listin na úřadech – jak takovému člověku říkáme?
3. Jak se jmenuje město, kam se Jan v dospělosti přestěhoval?
4. Co znamená slovo „rychtář“?
5. V jaké obci se světec narodil?
6. Jaká byla příčina Nepomuckého smrti – byl...
7. Jméno krále, který nechal Jana zatkout.
8. Mimo jiné studoval v Itálii, aby mohl vykonávat zaměstnání, při kterém rozhodoval spory. Pracoval tedy jako...
9. Jaký musel nepochybně být, aby dosáhl toho, že vystudoval dvě vysoké školy?

Úkol 3

Poslouchej a stručně si zaznamenej příběh legendy o svatém Janu:

Typicky je Jan Nepomucký zobrazován v kněžském oděvu a nad jeho hlavou je v legendě zmíněná pětice hvězd coby svatozář, dalšími jeho atributy jsou palmová mučednická ratolest a kříž s Kristem v náručí.

Díky tomu je svatý Jan Nepomucký symbolem mlčenlivosti, patronem zpovědníků, právníků, poutníků a šťastného návratu. Vzhledem k jeho smrti ve vodách Vltavy se stal i přímluvcem lodníků, vorařů i mlynářů a ochráncem proti povodním, dokonce i proti krupobití. Jeho sochy jsou často umístěny v blízkosti vodních toků a ploch.

Úkol 4

Jan Nepomucký podle legendy neprozradil tajemství, které mu při zpovědi svěřila královna Žofie. Odpověz svými slovy na otázku: Co je to tajemství?

ODVÁŽNÝ KAZATEL

Život mistra Jana Husa, jeho myšlenky a odkaz. Husova upřímná snaha o reformu církve, činnost kazatelská, pedagogická, lingvistická. Jan Hus jako člověk. Důvod svolání, průběh a výsledek kostnického koncilu.

7. – 9. ročník ZŠ

Cíle výuky

- Seznámit žáky s životem významné osobnosti českých dějin, s jeho sporem s církví.
- Představit lingvistické zásluhy mistra Jana Husa, pravopisná pravidla, která propagoval a prosazoval.

Výchovný cíl

Přimět žáky k zamyšlení nad tím, co s sebou přináší popularita, sláva, obdiv druhých vůči sobě. Nakolik je to svazující, nakolik osvobozující.

Doporučená literatura a užitečné odkazy k tématu:

- Černý, Jiří – Holeš, Jan: *Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky*, Libri, Praha 2008.
- Flajšhans, Václav: *M. Jan Hus*, F. Šimáček, Praha 1915.
- Kantůrková, Eva: *Jan Hus, Ideál*, Praha 2008.
- Kejř, Jiří: *Jan Hus známý i neznámý*, Karolinum, Praha 2009.
- Kejř, Jiří: *Husův proces*, Vyšehrad, Praha 2000.
- Polc, Jaroslav V.: *Jan Hus v představách šesti staletí a ve skutečnosti*, A.M.I.M.S., Vranov nad Dyjí 2015.
- Sedlák, Jan: *M. Jan Hus, Dědictví sv. Prokopa*, Praha 1915.
- Soukup, Pavel: *Jan Hus. Život a smrt kazatele*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2015.
- Šmahel, František: *Jan Hus. Život a dílo*, Argo, Praha 2013.

https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Hus

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10446079238-jan-hus/8626-vedeli-jste/>

Úvod

Možná žádná z osobností českých dějin nebyla interpretována a zneužívána tolika způsoby jako katolický kněz a zároveň velký kritik poměrů v církvi mistr Jan Hus. Někdo ho prezentuje jako hrdinu, jiný jako pokrytce, další jako revolucionáře, pokorného Božího služebníka či fanatika. Kdo byl ale skutečně Jan Hus, to se pokusíme interpretovat v této lekci. Uvidíte, že to nebude snadné!

... že se jal na hříchy horlivě kázati a snažně trestati, ctnosti a života svatost vychvalovati a spravedlnost Boží vyhledávati, přikázání také božská, kterých před ním žádná známost v České zemi nebyla, jal se jim jasně oznamovati.

Anonym z 15. století

Až dosud nevěda učil jsem a zastával jsem všechny zásady Jana Husa. Všichni, zkrátka, jsme nevědomky husité, ano sám Pavel a Augustin jsou doslova husité.

Martin Luther

Slavný Jan z Husince, bezúhonný kazatel, miláček národa a osvícený katolík.

František Martin Pelcl, 1774

Husovo jméno s jménem lidu srostlo.

Josef Kajetán Tyl

Husův zápas byl zápasem mezi autoritou a svědomím.

František Palacký

Hus šířil spory i mezi lid a svou smrt si zavinil svojí neústupností. Kostnický sněm pro něj udělal, co mohl. Jeho učení pak vedlo k anarchii v Církvi i ve státě, a proto byl spravedlivě upálen.

kardinál Karel Kašpar

K rozhodnému slovu přijdou nyní ve všech otázkách národních a státních potomci skutečných táboritů, následovníci mistra Jana Husi, Jana Žižky z Trocnova, Prokopa Holého a Roháče z Dubé.

Klement Gottwald, 10. 3. 1948

Úkol 1 – seznámení se životem Jana Husa

Na začátku je dobré, když od dětí zjistíte, co o Janu Husovi vědí, a informace, které zazní, uvedete na pravou míru. Úkol je koncipován tak, že žáci mají vždy ze dvou tvrzení v pracovním listu vybrat to, které je podle nich pravdivé. Pokud je většina žáků mladšího věku, můžete číst společně. U starších dětí lze nechat úkol plnit samostatně, případně ve skupinách.

SPRÁVNÉ ŘEŠENÍ

Narodil se v roce 1370 nebo 1371, místem jeho narození a dětství bylo pravděpodobně město Husinec v jižních Čechách. Ve dvanácti letech přišel do Prahy a chtěl se stát knězem. Sám později přiznal, *aby měl dobré bydlo a dobré rúcho a aby byl lidem vzáčen*. První léta se učil na nějaké farní škole, byl velmi chudý, následně se zapsal na fakultu svobodných umění na pražské univerzitě.

Praha byla na konci čtrnáctého století největší, nejlidnatější a nejslavnější město střední Evropy. Díky období vlády Karla IV. byla i kulturním centrem Evropy a výstavným gotickým sídlem panovníka. Pražská univerzita založená Karlem IV. byla jedinou univerzitou pro německy mluvící země, určena byla pro obyvatele království, ale bylo zde mnoho cizinců z mnoha zemí.

V roce 1396 se stal Hus mistrem svobodných umění, následně se živil jako vysokoškolský učitel. V letech 1401 až 1402 byl děkanem artistické (dnešní filozofické) fakulty, později dokonce rektorem (ředitelem) celé univerzity.

V roce 1401 ve třiceti letech přijal kněžské svěcení, v seznamu nových kněží je jmenován Jan Michalův z Husince. Po svém svěcení začal kázat v různých pražských kostelích, nejčastěji u sv. Michala na Starém Městě, roku 1402 byl jmenován kazatelem v Betlémské kapli, kde se kázalo v češtině.

Vedl kázání zaměřená na obyčejný život lidí a morální obrodu. Káral a kritizoval i pohoršivý život kněží, jejich touhu po blahobytu a lakomství. Byl na svou dobu velice dobře placeným duchovním. Měl velký zájem o náboženské zpěvy, střídání čtení a zpěvu. Mluvil srozumitelnou, jednoduchou češtinou, vycházel z denní zkušenosti, užíval přísloví, lidová pořekadla a písničky.

Své poznámky si dělal v latině, kázal ale běžnou češtinou, díky tomu byl velice oblíbeným. Vynikal svým kazatelským talentem a způsobem podání evangelia, měl příjemné vystupování a přesvědčivý projev. Říkal lidem, co chtěli slyšet, a říkal to tak, jak to chtěli slyšet. Stal se vlastně v Praze hvězdou své doby.

Opakovaně se dostával do sporu s církví. Důvodem tohoto sporu byly jeho filozoficko-teologické (náboženské) názory, které převzal od anglického univerzitního profesora a kněze Jana Viklefa. Říká například to, že pokud někdo žije v těžkém hříchu, pak není tím, kým má být. Papež tedy není papežem, kněz není knězem, král není králem. A protože nikdy nevíme, kdo je v těžkém hříchu,

Zobrazení mistra Jana Husa v Bibli Martinické z 1. poloviny 14. století

nemáme jistotu, kdo platně zastává skutečně svůj úřad. Také tvrdil, že kázat lidem může jakýkoliv člověk, který si přečte Bibli. Nemusí tedy být knězem.

Postupně, díky svým názorům a neochotě naslouchat ostatním a přemýšlet o jejich pohledu na věc, přišel o mnohé vlivné podporovatele – pražského arcibiskupa, později i o svého velkého zastávce – krále Václava IV. Hus neuznával žádnou církevní autoritu. Měl ale podporu od velkého množství lidí, kteří navštěvovali jeho kázání. Lidí nejen chudých, ale i lidí z řad bohatých měšťanů a šlechticů, dokonce od některých lidí z okruhu královského dvora.

Velmi ho mrzel stav církve, který zažíval ve své době. Byl velmi zbožný a žil dobrým životem, pro své věřící byl v tomto velkým příkladem. Ochotně dával peníze potřebným. Zároveň ale před lidmi špatně mluvil o tehdejších představitelích církve – o ostatních kazatelích, kněžích, biskupech i o samotném papeži. Vše vykládal tak, že všichni kněží jsou špatní, a to způsobilo nenávisť lidí i vůči jiným dobrým lidem v církvi.

Spory vyvrcholily tím, že v roce 1412 musel Hus nuceně odejít z Prahy. Začíná tím další etapu svého života, působil na venkově, kde často pod širým nebem i kázal, psal spisy v češtině. Dokonce posílal text svých kázání do Prahy, kde je jeho přátelé a podporovatelé četli.

Na podzim roku 1414 začal v německém městě Kostnice církevní koncil. Jednalo se o setkání kardinálů, biskupů a dalších odborníků na náboženství. Koncil se sešel, aby vyřešil situaci, kdy najednou měla církev tři papeže (a nebylo jasné, který je tím pravým) a také aby se situace v církvi napravila. Jednání s Janem Husem bylo vedlejší záležitostí, která se zde řešila.

Císař Zikmund Lucemburský vydal Husovi ochranný list, takzvaný glejt, který mu zaručoval bezpečnou cestu do Kostnice. Báł se, že mu budou chtít po opuštění českého území ublížit. Cesta Německem však byla pokojná, vítali ho, v několika městech i kázal – byl slavný. To ho povzbudilo.

V Kostnici však bylo dost jeho odpůrců. Dojel tam ve svátek Všech svatých 1. listopadu 1414. Město bylo přeplněné, ubytoval se v domku vdovy Fidy u městské brány. Hus v Kostnici kázal a sloužil mše svaté. Žalobci z české strany a někteří kardinálové naléhali na Husovo zatčení, k uvěznění ale ještě nedošlo. Zatkli ho až ve chvíli, kdy se roznesla zpráva, že Hus chce z Kostnice uprchnout. Od té doby byl v několika věznicích, nejprve v běžném vězení, později se mu dostalo lepších podmínek, mohl zde přijímat návštěvy a psát listy do Čech.

Ve dnech 5., 7. a 8. června 1415 umožnili Husovi, aby vystoupil v jídelně místního františkánského kláštera před účastníky koncilu. Přátelé a podporovatelé Husa ho posilovali, aby od své pravdy neustoupil. Naopak mnozí jiní ho navštěvovali a přesvědčovali, aby své výroky odvolal. Muselo to pro něj být těžké, nebyl si jistý, co má udělat. Když chtěl vysvětlovat některé své názory, napomenuli ho, aby odpovídal jen ano či ne. Druhému a třetímu slyšení byl přítomen i císař Zikmund. Hus se pak k některým názorům přiznal, jiné popřel, jiným dával dobrý úmysl, ale žádného se nechtěl zříct.

Neuznával autoritu koncilu a chtěl, aby mu dokázali, že jeho postoje jsou v rozporu s Bibli. Chtěl soudní řízení proměnit ve vysokoškolskou diskuzi. Sněm mu dal měsíc na rozmyšlenou. Když vytrvale odmítal, pak jej 6. července 1415 slavnostním zasedáním v kostnické katedrále odsoudil jako kacíře, zbavil kněžského úřadu a předal světské moci k potrestání. U připravené hranice Hus opět odmítl odvolat své názory, a tak byl upálen. Tuto událost si každý rok připomínáme v tento den (6. července) státním svátkem.

Církev Husa nepomlouvá – byl to muž dobrého života a ctnostného chování, zároveň mýlící se kacíř a člověk svedený na scesti.

Jaroslav V. Polc

Matěj Hádek coby Jan Hus ve filmu Jiřího Svobody z roku 2015

Úkol 2 – zásluhy o českou řeč

Hus začal psát česky až v posledních letech svého života, když měl za sebou dlouhou kazatelskou činnost – díky tomu mohl využít své schopnosti vyjadřovat se jednoduchou a srozumitelnou češtinou. Poté, co byl vykázán z Prahy, aby neztratil kontakt se svými posluchači, začal v letech 1411 až 1412 psát česky.

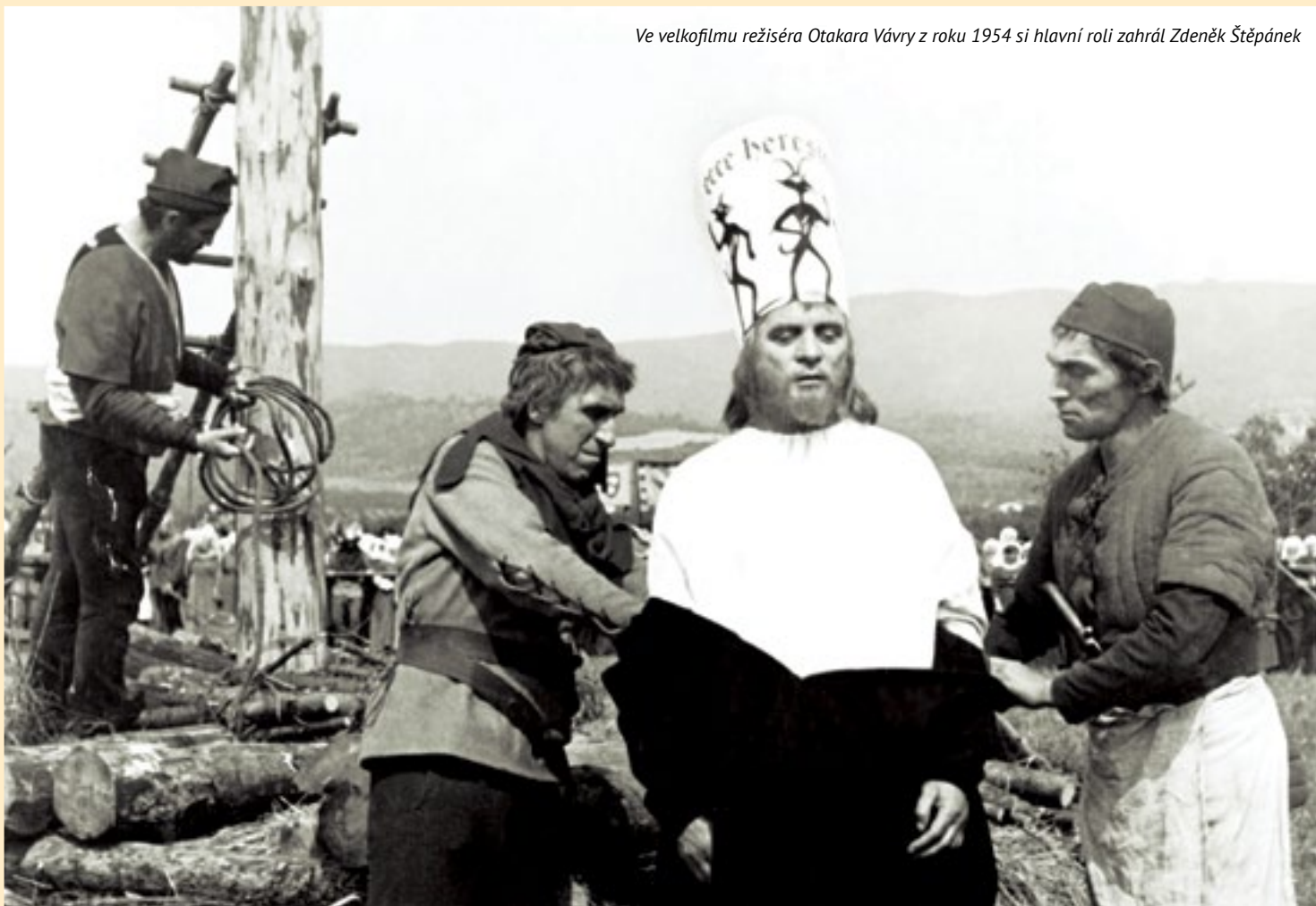
Pozornost věnoval nejen obsahu, ale i správné výslovnosti češtiny (tehdy se ještě používalo v češtině měkké L). Známe jeho text, ve kterém vytýká, že mnozí Češi, podobně jako Němci, používají jen jedno „L“. Káral Čechy také za užívání cizích slov – zvláště německých. Navrhoval nová česká slova za slova, která neměla ekvivalent, například „morder“ chtěl nahradit slovem „zabíječ“. Jeho snaha o jazykovou čistotu se nezastavila ani před zažitými latinskými výrazy, dokonce i liturgickými termíny. Pro „advent“ používal slovo „příští“, „pašije“ za „umučenie“ atd. Některé jeho novotvary používáme dodnes. Na jeho českém jazyce je patrný jeho původ v jižních Čechách (nepřímý důkaz, že skutečně pochází z Husince u Prachatic).

Když začal psát česky, řešil stejné těžkosti jako kdysi sv. Konstantin, že slovanský jazyk neměl vlastní abecedu a latinská abeceda nebyla schopna zachytit měkké souhlásky a samohlásky. V češtině se tehdy běžně užívaly spřežky, jako je dodnes používají Poláci. Latinská abeceda má jen 25 znaků, jak jimi ale zachytit dvojnásobný počet hlásek? Prosazoval a používal (sám nevymyslel) praktické řešení – nabodenička, dnešní čárky a háčky. On sám dělal jenom tečky. Ty se vyskytují už na konci 13. století, Hus je ale systematizoval a popularizoval. Usiloval, aby každá hláska měla svou literu (písmeno), zvýšil tak počet liter o 14. Pro dlouhé samohlásky zavedl čárku – nazýval ji jemná čárčička. Jeho systém se zpočátku neujal, až do obrozenecké doby se psalo spřežkovým pravopisem. Pak ale došel širokého uplatnění, kromě češtiny i ve slovenštině, srbochorvatštině, litevštině i lotyštině.

SPRÁVNÉ ŘEŠENÍ

- CZAS – čas
- RZYKA – řeka
- NASSYE – naše

Ve velkofilmu režiséra Otakara Vávry z roku 1954 si hlavní roli zahrál Zdeněk Štěpánek

Úkol 3 – tvrzení o Husovi

Zde mají žáci ze všech tvrzení vybrat pouze jedno nepravdivé, všechna ostatní označí „fajfkou“, tím potvrdí, že jsou pravdivá, a dozvědí se o jeho osobnosti ještě mnoho zajímavého.

SPRÁVNÉ ŘEŠENÍ

Nepravdivé tvrzení

- Jan Hus byl vysoké hubené postavy a nosil bohatý plnovous, velice zdařilé zachycení jeho podoby můžeme vidět na Pomníku mistra Jana Husa z roku 1915, který stojí na Staroměstském náměstí.

Komentář: Podobu Jana Husa přesně neznáme, ale z dobových pramenů i Husových zmínek v jeho dopisech lze spíše usuzovat, že byl menší zavalitější postavy. Každopádně byl dle zvyku v tehdejší kléru hladce oholen a měl na hlavě tonzuru (hladce vyholené místo na temeni hlavy). Představy vysokého, prostovlasého a dlouhovousého Husa vychází z obrozenecké představy tehdejších českých vlastenců.

Pravdivá tvrzení

- Hus je staročeská podoba slova husa. Studentu Janovi nespíš dali tuto přezdívku jeho spolužáci na univerzitě kvůli jeho původu z Husince. Příjmení v našem smyslu totiž v Husově době ještě neexistovala.
- Do Betlémské kaple, kde Hus kázal, se vešlo 3 000 lidí, což byla asi desetina obyvatel Prahy (každý desátý člověk). Přestože Betlémská kaple byla v 18. století zbořena a dnešní stavba je pouhou, byť dosti věrnou, rekonstrukcí z 50. let 20. století, půdorys kaple díky starým plánům dobře známe. Počet lidí, kteří se mohli dovnitř natěsnat, lze tedy dobře odhadnout.
- Měl moc rád náboženskou hudbu, sám dokonce skládal texty písní – tři jsou mu připisované v Jistebnickém kancionálu, dochovala se jeho píseň pro nešpory, psal i mravoučné zpěvy.
- Zikmund Husovi průvodní list (glejt) přislíbil, Hus ale nečekal na jeho doručení a vydal se na cestu bez něj. Do ruky ho dostal až po příjezdu do Kostnice. Přislíb glejtu Husovi tlumočili Zikmundovi vyslanci. List byl vystaven 18. října 1414, Hus se ovšem vydal na cestu už 11. října. V Norimberku se od výpravy oddělil pan Václav z Dubé, vydal se do Porýní za králem a glejt Husovi přinesl dva dny po příjezdu hlavní skupiny do Kostnice.
- Zikmund doufal, že Jan Hus odvolá názory, které mu byly vytýkány, což uklidní situaci v církvi i v Českém království. Původně on ani vrcholní představitelé koncilu nechtěli, aby byl Jan Hus upálen.
- V Kostnici byly připraveny dvě verze rozsudku nad Husem – jedna měla platit pro případ, že by odvolal své učení, druhá pro případ, že setrvá při svých „bludných“ názorech. Do poslední chvíle nebylo jasné, jestli Hus nezmění své rozhodnutí a přece jen neoznámí, že se mýlil. Proto byly na 6. červenec 1415 připraveny dvě verze rozsudku. V případě, že by se zřekl svých bludů – což by mu koncil s radostí umožnil – by byl Hus zbaven kněžství a doživotně uvězněn. Druhá verze počítala s tím, že Hus neodvolá. I v tom případě měl přijít o kněžské svěcení a hned poté měl být upálen. Toto znění rozsudku bylo nakonec uplatněno.
- Jméno Jana Husa bylo umístěno na tabulce pod okny Národního muzea v Praze (celkem 72 důležitých osobností české historie).
- První střelecký pluk Československých legií a později pěší pluk 1. Československé armády nesly čestné pojmenování „Mistra Jana Husi“. Husovo jméno nesla i partyzánská brigáda „Partyzánská brigáda mistr Jan Hus.“
- V roce 2005 se Jan Hus umístil na sedmém místě v anketě Největší Čech – získal od lidí 10 487 hlasů.
- Richard Pachman, skladatel duchovní a muzikálové hudby, napsal scénické oratorium Mistr Jan Hus na motivy Husových kázání a dopisů. Představení mělo premiéru v Praze roku 2005.
- Dne 30. května 2015 došlo ke slavnostnímu otevření Centra mistra Jana Husa po celkové rekonstrukci symbolického Husova rodného domu v Husinci.
- Dne 17. června 2015 vydala Česká pošta známku s portrétem Jana Husa založeném na středověkém dřevořezu podle návrhu Vladimíra Suchánka.

Představa, že Jan Hus byl odsouzen pro svou kritiku nedostatků v církvi je rozšířený omyl. Husova snaha o nápravu v církvi byla (i když často nedokázal najít vhodnou formu) naopak tím, v čem se shodoval s pražským arcibiskupem i kostnickým koncilem.

Jaroslav V. Polc

Úkol 4 – boj s popularitou

V poslední části výuky se soustředíme na otázku oblíbenosti či neoblíbenosti každého z nás. Nakolik naše chování a jednání ovlivňuje to, že chceme mít dobré postavení ve společnosti. Potřebujeme slyšet slova uznání, vidět obdiv vůči nám samotným. Takto bychom smýšlet patrně neměli, ale z mnoha pramenů se dozvídáme, že na toto scestí se Hus vydal. Chtěl být u pražského „obecenstva“ oblíbený, lidem milovaný. Jako první na to upozornil historik František Palacký, který uvádí, že Hus měl *do oka padající chtivost po lásce u lidu*. Naopak k lidem, kteří s ním nesouhlasili nebo mu obdiv nevyjadřovali, cítil vášnivý odpor. Neuměl si lidi vyslechnout a diskutovat s nimi.

Také při cestě do Kostnice cítil svou popularitu a respekt, kterého se mu dostávalo od obyvatel německých měst. Napsal o tom svým přátelům do Čech nadšený dopis. Pohnutka „co si o tom pomyslím“ pro něj nepochybně byla důležitá i v rozhodnutí nepodvolit se tlaku kostnického koncilu. Před svými věrnými by se znemožnil. Během dlouhého jednání koncilu nastaly chvíle, kdy patrně vážně zvažoval své doznání a měnil své původní výpovědi. Pak měl ale rozhovor s přítelem Janem z Chlumu, který ho patrně utvrdil v jeho přesvědčení, následně už nebyl ochoten v ničem ustoupit. Také si uvědomil, že když se koncilu podvolí, bude zřejmě držen v nějakém klášteře v internaci a s jeho veřejným působením bude beztak konec. Mohl si tedy vybrat mezi fyzickou a sociální smrtí.

S žáky budeme po krátkém seznámení s tímto povahovým rysem Jana Husa diskutovat o tom, nakolik oni podléhají tomu „co si druzí o nich myslí“. Je jim popularita blízká?

Jan Hus je také jednou z hlavních postav svérázného a populárního internetového komiksu s názvem OPRÁSKY SČESKÍ HISTORJE

ODVÁŽNÝ KAZATEL – MISTR JAN HUS

Moje jméno

Úkol 1

Nejprve se dozvíme něco o životě mistra Jana Husa. Vedle sebe máš vždy dvě tvrzení – jedno z nich je pravdivé a druhé vymyšlené. Zkus si je pozorně přečíst a označit pravdivé zelenou „fajfkou“ a smyšlené červeným křížkem.

1

PRAVDA

VÝMYSL

Život mistra Jana Husa

1. Narodil se kolem roku 1350 na severu Bavorska (v Německu), ve svých dvaceti letech přišel na univerzitu do Prahy, kde vystudoval náboženství. Pocházel z bohaté šlechtické rodiny a měl v době svého dětství a mládí vždy dostatek peněz. Brzy se stal oblíbencem a zastáncem pražských kněží a již jako mladý muž sloužil na dvoře českého krále Václava IV.

2. Praha byla na konci čtrnáctého století největší, nejlidnatější a nejslavnější město střední Evropy. Díky období vlády Karla IV. byla i kulturním centrem Evropy a výstavným gotickým sídlem panovníka. Pražská univerzita založená Karlem IV. byla jedinou univerzitou pro německy mluvící země, určena byla pro obyvatele království, ale bylo zde mnoho cizinců z mnoha zemí.

3. V roce 1396 se stal Hus mistrem svobodných umění, následně se živil jako vysokoškolský učitel. V letech 1401 až 1402 byl děkanem artistické (dnes filozofické) fakulty, později dokonce rektorem (ředitelem) celé univerzity.

4. Ve svých dvaceti letech byl vysvěcen na kněze, o pět let později se dokonce stal nejmladším pražským arcibiskupem. Sloužil mše v katedrále na Pražském hradě, byl velice oblíbená u pražských Němců (tehdy žilo v Praze velké množství německy mluvících obyvatel). Byl osobním přítelem papeže.

1. Narodil se v roce 1370 nebo 1371, místem jeho narození a dětství bylo pravděpodobně město Husinec v jižních Čechách. Ve dvanácti letech přišel do Prahy a chtěl se stát knězem. Sám později přiznal, *aby měl dobré bydlo a dobré rúcho a aby byl lidem vzácen*. První léta se učil na nějaké farní škole, byl velmi chudý, následně se zapsal na fakultu svobodných umění na pražské univerzitě.

2. Na konci čtrnáctého století byla Praha pouze malým městem regionálního významu, důležitá byla pouze tím, že zde před lety zbudoval své sídlo císař Karel IV. Ten v Praze založil i univerzitu, která ale díky tomu, že se na ní mluvilo pouze česky, neměla velký význam – cizinci totiž česky neuměli, a tak zde nemohli studovat, případně se museli složitě češtinu učit. Jan Hus také v dětství používal pouze němčinu, a tak to pro něj nebylo jednoduché.

3. Univerzitu nedostudoval, protože měl velice špatné známky. Mládí prožil Jan Hus ve velké chudobě, živil se jako venkovský kazatel, případně pomáhal i sedlákům s prací na poli. Přivydělával si také tím, že sepisoval písemné listiny pro prosté lidi, kteří tehdy neuměli psát.

4. V roce 1401 ve třiceti letech přijal kněžské svěcení, v seznamu nových kněží je jmenován Jan Michalův z Husince. Po svém svěcení začal kázat v různých pražských kostelích, nejčastěji u sv. Michala na Starém Městě, roku 1402 byl jmenován kazatelem v Betlémské kapli, kde se kázalo v češtině.

5.

Ve svých kázáních často mluvil o složitých náboženských otázkách, kázal pro lidi nesrozumitelnou a odbornou latinou. Zastával se všech duchovních a kritizoval obyčejné lidi za jejich nedůstojný život. Představitelé církve ho uznávali, ale obyčejní lidé ho moc rádi neměli. Často proti němu i vystupovali, on ale nechal takové shromáždění pražských občanů rozehnat.

5.

Vedl kázání zaměřená na obyčejný život lidí a morální obrodu. Káral a kritizoval i pohoršivý život kněží, jejich touhu po blahobytu a lakomství. Byl na svou dobu velice dobře placeným duchovním. Měl velký zájem o náboženské zpěvy, střídání čtení a zpěvu. Mluvil srozumitelnou, jednoduchou češtinou, vycházel z denní zkušenosti, užíval přísloví, lidová pořekadla a písničky.

Obraz od Alfonse Muchy z roku 1916 s názvem Kázání Mistra Jana Husa v kapli Betlémské

6.

Poznámky si dělal sice v češtině, ale jeho kázání byla většinou v němčině. Lidé mu moc nerozuměli, používal hodně složitých slov a neuměl svou řeč přizpůsobit svým posluchačům. Proto musel po třech letech odejít z arcibiskupství a ukončit své působení v pražské katedrále. Následně žil v ústraní a věnoval se především sepisování odborných knih o přírodovědě.

6.

Své poznámky si dělal v latině, kázal ale běžnou češtinou, díky tomu byl velice oblíbeným. Vynikal svým kazatelským talentem a způsobem podání evangelia, měl příjemné vystupování a přesvědčivý projev. Říkal lidem, co chtěli slyšet a říkal to tak, jak to chtěli slyšet. Stal se vlastně v Praze hvězdou své doby.

7.

Opakovaně se dostával do sporu s církví. Důvodem tohoto sporu byly jeho filozoficko-teologické (náboženské) názory, které převzal od anglického univerzitního profesora a kněze Jana Viklefa. Říká například to, že pokud někdo žije v těžkém hříchu, pak není tím, kým má být. Papež tedy není papežem, kněz není knězem, král není králem. A protože nikdy nevíme, kdo je v těžkém hříchu, nemáme jistotu, kdo platně zastává skutečně svůj úřad. Také tvrdil, že kázat lidem může jakýkoliv člověk, který si přečte Bibli. Nemusí tedy být knězem.

7.

V církevních kruzích byl velice oblíbený. Prosazoval dobré postavení kněží, vybírání množství peněz od lidí na provoz kostelů i pro potřebu duchovních. Velké oblíbenosti se mu dostávalo od krále Václava IV. i od jeho bratra Zikmunda, jehož byl osobním zpovědníkem.

8.

Postupně, díky svým názorům a neochotě naslouchat ostatním a přemýšlet o jejich pohledu na věc, přišel o mnohé vlivné podporovatele – pražského arcibiskupa, později i o svého velkého zastávce – krále Václava IV. Hus neuznával žádnou církevní autoritu. Měl ale podporu od velkého množství lidí, kteří navštěvovali jeho kázání. Lidí nejen chudých, ale i lidí z řad bohatých měšťanů a šlechticů, dokonce od některých lidí z okruhu královského dvora.

9.

Byl spokojen s tím, jak tehdy vystupovala a jak na věřící působila církev, vždy byl věrným a poslušným služebníkem arcibiskupa i papeže. Sám ale nežil příliš příkladným životem – obklopoval se bohatstvím, vydržoval si na svém dvoře nákladné služebnictvo. Pořádal velké hostiny a shromáždil velkou sbírku uměleckých předmětů, které z Prahy později uloupilo švédské vojsko.

10.

V roce 1412 byl povolán Jan Hus, aby pomohl založit univerzitu v německém Lipsku, kde se stal jejím prvním rektorem (ředitelem). Zároveň působil ve městě i jako kněz, jeho mše svaté byly navštěvovány místními obyvateli i velkým množstvím studentů z univerzity. Kázal vybranou němčinou, s Prahou v té době úplně ztratil spojení.

11.

Na podzim roku 1414 začal v německém městě Kostnice církevní koncil. Jednalo se o setkání kardinálů, biskupů a dalších odborníků na náboženství. Koncil se sešel, aby vyřešil situaci, kdy najednou měla církev tři papeže (a nebylo jasné, který je tím pravým) a také aby se situace v církvi napravila. Jednání s Janem Husem bylo vedlejší záležitostí, která se zde řešila.

12.

Císař Zikmund Lucemburský vydal Husovi ochranný list, takzvaný glejt, který mu zaručoval bezpečnou cestu do Kostnice. Báł se, že mu budou chtít po opuštění českého území ublížit. Cesta Německem však byla pokojná, vítali ho, v několika městech i kázal – byl slavný. To ho povzbudilo.

13.

V Kostnici však bylo dost jeho odpůrců. Dojel tam ve svátek Všech svatých 1. listopadu 1414. Město bylo přeplněné, ubytoval se v domku vdovy Fidy u městské brány. Hus v Kostnici kázal a sloužil mše svaté. Žalobci z české strany a někteří kardinálové naléhali na Husovo zatčení, k uvěznění ale ještě nedošlo. Zatkli ho až ve chvíli, kdy se roznesla zpráva, že Hus chce z Kostnice uprchnout. Od té doby byl v několika věznicích, nejprve v běžném vězení, později se mu dostalo lepších podmínek, mohl zde přijímat návštěvy a psát listy do Čech.

8.

Získával si stále větší oblibu mezi bohatými pražskými měšťany, kteří dokonce prosadili, že usiloval o zvolení papežem. Jeho volba ale neskončila úspěchem, ale vedla k tomu, že byl zvolen v jednu dobu druhý papež (říká se tomu papežské schizma). Následně se vrátil do Prahy a začal působit v politickém životě – stal se pražským konšem.

9.

Velmi ho mrzel stav církve, který zažíval ve své době. Byl velmi zbožný a žil dobrým životem, pro své věřící byl v tomto velkým příkladem. Ochotně dával peníze potřebným. Zároveň ale před lidmi špatně mluvil o tehdejších představitelích církve – o ostatních kazatelích, kněžích, biskupech i o samotném papeži. Vše vykládal tak, že všichni kněží jsou špatní, a to způsobilo nenávisť lidí i vůči jiným dobrým lidem v církvi.

10.

Spory vyvrcholily tím, že v roce 1412 musel Hus nuceně odejít z Prahy. Začíná tím další etapu svého života, působil na venkově, kde často pod širým nebem i kázal, psal spisy v češtině. Dokonce posílal text svých kázání do Prahy, kde je jeho přátelé a podporovatelé četli.

11.

Na jaře roku 1415 začal v německém městě Kostnice církevní koncil. Sešli se zde kardinálové z celého světa z jednoho důvodu – měli soudit Jana Husa za jeho způsob života, žil totiž v bohatství a přepychu, což se obyčejným kněžím nelíbilo a stěžovali si na to.

12.

Císař Zikmund Lucemburský nechal Husa zatknout u něj doma, následně byl v řetězech odvezen do Kostnice, kde byl uvržen do těžkého žaláře a mučen. Když ho převáželi přes půl Evropy, lidé na něj křičeli a plivali, nikdo se ho nezastal.

13.

Dorazil do Kostnice 15. dubna 1415, všichni ho vítali jako slavnou osobnost, byl ubytován v papežském paláci, protože ho s papežem poutalo dlouholeté přátelství. Zde také přijímal významné návštěvy nejen z Čech, ale z celé Evropy. V květnu 1415 dokonce předsedal celému koncilu, byl všemi respektovaný odborník na náboženské otázky i na církevní právo. Jeho sebevědomé vystupování ale popudilo císaře Zikmunda Lucemburského, který ho nechal v červnu 1415 zatknout a odsoudit za krádež.

14.

Ve dnech 5., 7. a 8. června 1415 umožnili Husovi, aby vystoupil v jídelně místního františkánského kláštera před účastníky koncilu. Přátelé a podporovatelé Husa ho posilovali, aby od své pravdy neustoupil. Naopak mnozí jiní ho navštěvovali a přesvědčovali, aby své výroky odvolal. Muselo to pro něj být těžké, nebyl si jistý, co má udělat. Když chtěl vysvětlovat některé své názory, napomenuli ho, aby odpovídal jen ano či ne. Druhému a třetímu slyšení byl přítomen i císař Zikmund. Hus se pak k některým názorům přiznal, jiné popřel, jiným dával dobrý úmysl, ale žádného se nechtěl zříct.

15.

Neuznával autoritu koncilu a chtěl, aby mu dokázali, že jeho postoje jsou v rozporu s Biblií. Chtěl soudní řízení proměnit ve vysokoškolskou diskuzi. Sněm mu dal měsíc na rozmyšlenou. Když vytrvale odmítal, pak jej 6. července 1415 slavnostním zasedáním v kostnické katedrále odsoudil jako kacíře, zbavil kněžského úřadu a předal světské moci k potrestání. U připravené hranice Hus opět odmítl odvolat své názory, a tak byl upálen. Tuto událost si každý rok připomínáme v tento den (6. července) státním svátkem.

14.

Díky falešným svědkům se podařilo skutečně dokázat, že Jan Hus ukradl část zlatého pokladu z majetku místní katedrály. Byl tedy umístěn v těžkém žaláři, nemohl se s nikým setkat, dokonce se u soudu nemohl ani obhajovat. Díky mučení se k loupeži po dvou týdnech i přiznal. Císař Zikmund se Husa zastával, ale bylo to marné, všichni přítomní kardinálové chtěli Husa za jeho čin potrestat.

15.

Celé týdny trvalo slyšení mistra Jana Husa, vedl s koncilem velké diskuze a byl skvělým řečníkem. Všichni svědci se shodují na tom, že účastníci koncilu byli zaskočeni tím, že Jan Hus pevně stojí na svých názorech týkajících se bohatství kněžích. Říkal, že všichni mají žít v přepychu, kněžím nesmí nic chybět, aby se mohli soustředit na svou službu Bohu. Jeho postoje byly nakonec koncilem přijaty a Hus byl dne 5. července 1415 osvobozen a propuštěn. Patrně někdo z jeho nepřátel z pražské univerzity však zaplatil nájemného vraha, který Husa následující den (6. července 1415) u kostnické městské brány probodl mečem.

Matěj Hádek v roli mistra Jana Husa ve filmu Jiřího Svobody z roku 2015

Nepopřál si oddechu, vypořlouchával zpovědi, obracel hříšníky, těšil zarmoucené, kázal a psal. Byl čistý, cudný, střídmý, vždycky se Boha bál a od samého počátku nebylo v jeho snažení ani pýchy, ani lakoty, ani závnsti, ani pokrytectví. Vše obětoval, ano nadto i sám sebe obětoval pro spasení duší. Kdo od něho kdy odešel s prázdnou? Přišel-li bohatý, dostalo se mu rady, přišel-li chudý, přinesl si podporu. Nehledal svůj zisk, pracoval více než druzí, bral méně než druzí, ale vysloužil si jen nenávnst.

Jakoubek ze Stříbra

Úkol 2

Mistr Jan Hus se ale také významně zasloužil o podobu psané češtiny. Sám začal psát česky až v posledních letech svého života, kdy měl za sebou už dlouhou kazatelskou činnost – díky tomu mohl využít své schopnosti vyjadřovat se jednoduchou a srozumitelnou češtinou.

Pozornost věnoval nejen obsahu, ale i správné výslovnosti češtiny. Napomínal Čechy také za užívání cizích slov – zvláště německých. Navrhoval nová česká slova za slova, která neměla vlastní český výraz.

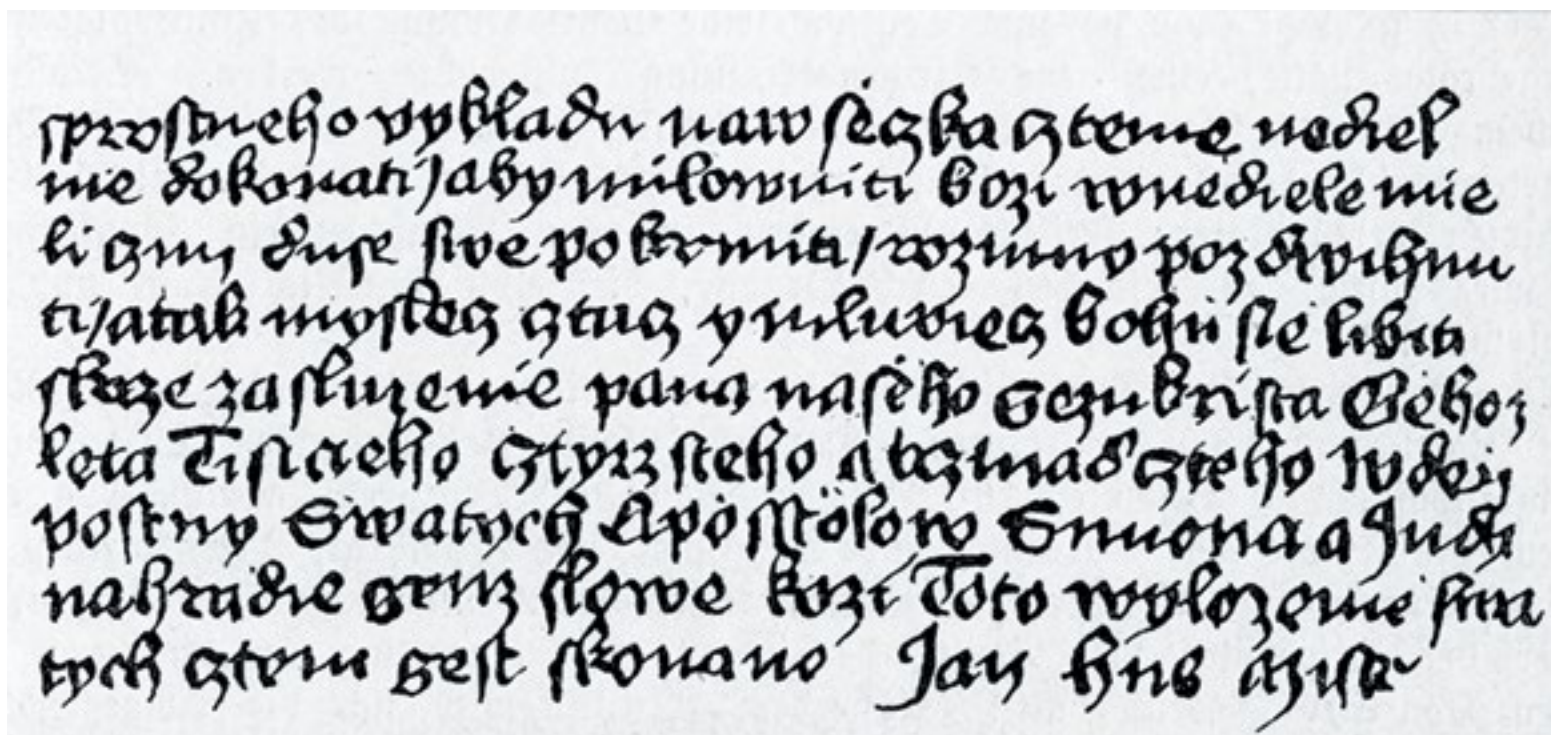
Když začal psát česky, řešil stejné těžkosti jako kdysi sv. Konstantin, že slovanský jazyk neměl vlastní abecedu a latinská abeceda nebyla schopna zachytit měkké souhlásky a délku samohlásek. V češtině se tehdy běžně užívaly spřežky, jako je dodnes používají Poláci. Latinská abeceda má jen 25 znaků, jak jimi ale zachytit dvojnásobný počet hlásek? Prosazoval a používal (sám nevymyslel) praktické řešení – nabodenička, dnešní čárky a háčky. On sám dělal jenom tečky. Ty se vyskytují už na konci 13. století, Hus je ale systematizoval a rozšířil mezi lidi. Usiloval, aby každá hláska měla svou psanou podobu (písmeno), zvýšil tak počet písmen o 14.

Zde jsou tři slova, která jsou napsaná způsobem, jak se zapisovala v době, kdy se čárky a háčky nepoužívaly. Zkus přijít na to, která slova to jsou, a napsat je tak, jak je zapisujeme dnes.

• CZAS

• RZYKA

• NASSYE

Rukopis připisovaný Janu Husovi, kde užívá nabodenička

Úkol 3

Níže je uvedeno několik tvrzení, pouze jedno z nich je však nepravdivé. Označ tedy všechna pravá tvrzení opět (jako v úkolu 1) „fajfkou“ a najdi to jediné smyšlené – u něj udělej křížek.

- Hus je staročeská podoba slova husa. Studentu Janovi nespíš dali tuto přezdívku jeho spolužáci na univerzitě kvůli jeho původu z Husince. Příjmení v našem smyslu totiž v Husově době ještě neexistovala.
- Do Betlémské kaple, kde Hus kázal, se vešlo 3 000 lidí, což byla asi desetina obyvatel Prahy (každý desátý člověk). Přestože Betlémská kaple byla v 18. století zbořena a dnešní stavba je pouhou, byť dosti věrnou, rekonstrukcí z 50. let 20. století, půdorys kaple díky starým plánům dobře známe. Počet lidí, kteří se mohli dovnitř natěsnat, lze tedy dobře odhadnout.

- Měl moc rád náboženskou hudbu, sám dokonce skládal texty písní – tři jsou mu připisované v Jistebnickém kancionálu, dochovala se jeho píseň pro nešpory, psal i mravoučné zpěvy.
- Jan Hus byl vysoké hubené postavy a nosil bohatý plnovous, velice zdařilé zachycení jeho podoby můžeme vidět na Pomníku mistra Jana Husa z roku 1915, který stojí na Staroměstském náměstí.
- Zikmund Husovi průvodní list (glejt) přislíbil, Hus ale nečekal na jeho doručení a vydal se na cestu bez něj. Do ruky ho dostal až po příjezdu do Kostnice. Příslib glejtu Husovi tlumočili Zikmundovi vyslanci. List byl vystaven 18. října 1414, Hus se ovšem vydal na cestu už 11. října. V Norimberku se od výpravy oddělil pan Václav z Dubé, vydal se do Porýní za králem a glejt Husovi přinesl dva dny po příjezdu hlavní skupiny do Kostnice.
- Zikmund doufal, že Jan Hus odvolá názory, které mu byly vytýkány, což uklidní situaci v církvi i v Českém království. Původně on ani vrcholní představitelé koncilu nechtěli, aby byl Jan Hus upálen.
- V Kostnici byly připraveny dvě verze rozsudku nad Husem – jedna měla platit pro případ, že by odvolal své učení, druhá pro případ, že setrvá při svých „bludných“ názorech. Do poslední chvíle nebylo jasné, jestli Hus nezmění své rozhodnutí a přece jen neoznámí, že se mýlí. Proto byly na 6. červenec 1415 připraveny dvě verze rozsudku. V případě, že by se zřekl svých bludů – což by mu koncil s radostí umožnil – by byl Hus zbaven kněžství a doživotně uvězněn. Druhá verze počítala s tím, že Hus neodvolá. I v tom případě měl přijít o kněžské svěcení a hned poté měl být upálen. Toto znění rozsudku bylo nakonec uplatněno.

Od roku 1915 (pěťtisté výročí upálení Jana Husa) stojí na Staroměstském náměstí Pomník mistra Jana Husa

- Jméno Jana Husa bylo umístěno na tabulce pod okny Národního muzea v Praze (celkem 72 důležitých osobností české historie).
- První střelecký pluk Československých legií a později pěší pluk 1. Československé armády nesly čestné pojmenování „Mistra Jana Husi“. Husovo jméno nesla i partyzánská brigáda „Partyzánská brigáda mistr Jan Hus.“
- V roce 2005 se Jan Hus umístil na sedmém místě v anketě Největší Čech – získal od lidí 10 487 hlasů.
- Richard Pachman, skladatel duchovní a muzikálové hudby, napsal scénické oratorium Mistr Jan Hus na motivy Husových kázání a dopisů. Představení mělo premiéru v Praze roku 2005.
- Dne 30. května 2015 došlo ke slavnostnímu otevření Centra mistra Jana Husa po celkové rekonstrukci symbolického Husova rodného domu v Husinci.
- Dne 17. června 2015 vydala Česká pošta známku s portrétem Jana Husa založeném na středověkém dřevořezu podle návrhu Vladimíra Suchánka.

Úkol 4

Současní historici upozorňují na jeden negativní rys povahy mistra Jana Husa – vyjádřeno dnešním jazykem a zjednodušeně – chtěl být populární. Jako první na to upozornil historik František Palacký, který uvádí, že Hus měl *do oka padající chtivost po lásce u lidu*. Naopak k lidem, kteří s ním nesouhlasili nebo mu obdiv nevyjadřovali, cítil vášnivý odpor. Neuměl si lidi vyslechnout a diskutovat s nimi. Koneckonců ve své době byl skutečně u prostých obyvatel Prahy velice oblíbený, naslouchali mu, mnozí se řídili jeho slovy a nekriticky ho následovali.

Také při cestě do Kostnice cítil svou popularitu a respekt, kterého se mu dostávalo od obyvatel německých měst. Napsal o tom svým přátelům do Čech nadšený dopis. Pohnutka „co si o tom pomyslí“ pro něj nepochybně byla důležitá i v rozhodnutí nepodvolit se tlaku kostnického koncilu. Před svými věrnými by se znemožnil. Během dlouhého jednání koncilu nastaly chvíle, kdy patrně vážně zvažoval své doznání a měnil své původní výpovědi. Pak měl ale rozhovor s přítelem Janem z Chlumu, který ho zřejmě utvrdil v jeho přesvědčení, následně už nebyl ochoten v ničem ustoupit.

Nakolik se ty sám/sama řídíš tím, co si o tobě druzí myslí? Je pro tebe důležitý pohled ostatních na to, kdo jsi? Snažíš se vytvořit nějaký obrázek, který ale neodpovídá tvému já? Často se to projevuje na sociálních sítích, kde se lidé prezentují cíleně tak, aby je ostatní vnímali jako lepší, zajímavější, obdivuhodnější.

Zamysli se nad výše položenými otázkami a své úvahy zapiš. Následně budeš mít možnost o tom diskutovat s ostatními.

KŘÍŽ PROTI KALICHU

Příčiny vzniku husitského hnutí, průběh husitských válek. Poukázání na rozpory mezi smýšlením mistra Jana Husa a učením husitských kazatelů. Křížové výpravy vedené proti kacířským Čechům. Důsledky husitství, které ovlivnily českou společnost v minulosti i v dnešní době.

4. – 6. ročník ZŠ

Doporučená literatura a užitečné odkazy k tématu:

- Baum, Wilhelm: *Císař Zikmund: Kostnice, Hus a války proti Turkům, Mladá fronta, Praha 1996.*
- Bridge, Antony: *Křížové výpravy, Academia, Praha 1995.*
- Čechura, Jaroslav: *České země v letech 1378–1437: Lucemburkové na českém trůně II, Libri, Praha 2000.*
- Čornej, Petr a kolektiv: *Dějiny země Koruny české I., Paseka, Praha 1997.*
- Čornej, Petr: *Světla a stíny husitství, Lidové noviny, Praha 2011.*
- Dolejší, Josef – Křížek, Leonid: *Husité: vrchol válečného umění v Čechách 1419–1434, Elka Press, Praha 2009.*
- Kejš, Jiří: *Husité, Panorama, Praha 1984.*
- Soukup, Pavel – Svátek, Jaroslav a kol.: *Křížové výpravy v pozdním středověku: kapitoly z dějin náboženských konfliktů, Lidové noviny, Praha 2010.*
- Šmahel, František: *Husitské Čechy: struktury, procesy, ideje, Lidové noviny, Praha 2001.*

https://cs.wikipedia.org/wiki/Křížové_výpravy

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Husitství>

Cíle výuky

- Žáci získají základní povědomí o osobnosti mistra Jana Husa a hlavně o hnutí, které se zrodilo po jeho smrti.
- Vylíčit stručně průběh a důsledky husitských válek.
- Představit historické kruciáty, především křížové výpravy vedené proti husitům.

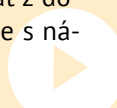
Výchovný cíl

Zamyslet se nad tím, že někdy i dobrá myšlenka může napáchat mnoho zla.

Záběr z dobově tendenční husitské trilogie, kterou natočil v 50. letech režisér Otakar Vávra

Nejprve žáky stručně seznámíme s životem mistra Jana Husa, následně se dozví více o husitství. Potřebné informace o českém církevním reformátorovi lze načerpat z doporučené literatury, případně z textu předchozí lekce s názvem *Odvážný kazatel*.

Úkol 1 – seznámení se životem Jana Husa

SPRÁVNÉ ODPOVĚDI A ŘEŠENÍ:

1. Jan Hus se narodil kolem roku 1370 v městě Husinec v jižních Čechách. Protože toužil po službě Bohu, rozhodl se, že se stane v dospělosti KNĚZEM.

2. Ve dvanácti letech se přestěhoval a většinu života strávil ve městě, které bylo za jeho života největším, nejlidnatějším a nejslavnějším městem střední Evropy. To město se jmenuje PRAHA.
3. Studoval univerzitu (vysokou školu), když studia dokončil, získal zde práci a stal se vysokoškolským UČITELEM.
4. V letech 1401 až 1402 byl děkanem (vedoucím) artistické (dnes filozofické) fakulty, později dokonce rektorem (ředitelem) celé UNIVERZITY.
5. Když mu bylo třicet let, splnil se mu sen a vysvětili ho na kněze. Nejprve kázal v různých pražských kostelích, roku 1402 byl jmenován kazatelem v Betlémské kapli. Tehdy většina bohoslužeb probíhala v latině, které běžní lidé nerozuměli. V Betlémské kapli se ale kázalo v ČEŠTINĚ.
6. Jeho kázání byla zaměřená na obyčejný život lidí a jejich dobré chování. Často kritizoval hříšný život věřících, mluvil i o špatném chování některých ostatních kněží. Napomínal je za jejich touhu po blahobytu a za jejich lakomství. Sám často ochotně dával chudým své PENÍZE.
7. Měl na svou dobu neobvyklý pohled na výklad světa a na náboženství, proto se dostával do sporu s ostatními knězi, dokonce i s biskupy a samotným papežem. Tento spor vlastně přerostl ve velký konflikt s celou CÍRKVÍ.
8. Hus postupně neuznával žádnou církevní autoritu. Měl ale podporu od velkého množství lidí, kteří navštěvovali jeho kázání. V roce 1412 musel nedobrovolně odejít z Prahy a na podzim roku 1414 ho pozvali na církevní shromáždění do německého města KOSTNICE.
9. Tady nejprve kázal a sloužil mše svaté, později byl ale zatčen a vyslýchán celým koncilem. Představitelé tohoto církevního shromáždění chtěli, aby Jan Hus své názory odvolal. On to ale nakonec odmítl udělat, a tak byl koncilem odsouzen a 6. července 1415 na něm byl vykonán trest SMRTI.

				1.	K	N	Ě	Z	E	M			
			2.	P	R	A	H	A					
3.	U	Č	I	T	E	L	E	M					
			4.	U	N	I	V	E	R	Z	I	T	Y
			5.	Č	E	Š	T	I	N	Ě			
			6.	P	E	N	Í	Z	E				
			7.	C	Í	R	K	V	Í				
8.	K	O	S	T	N	I	C	E					
			9.	S	M	R	T	I					

Tajenkou je slovo KALIŠNÍCI – takto se označovali příznivci myšlenek mistra Jana Husa po jeho smrti, termín husité vymysleli jejich odpůrci a původně měl pejorativní nádech.

Husitství

Jedná se nábožensky (částečně lze chápat i národnostně, sociálně a politicky) motivované hnutí pozdního středověku, které je úzce svázané s českou reformací. Jejím nejvlivnějším představitelem byl Jan Hus, po jehož upálení se v Čechách mnoho jeho příznivců rozhodlo šířit a prosazovat myšlenky reformace. Nelze ovšem tvrdit, že sám mistr Jan Hus plánoval podobné hnutí založit, že by souhlasil s formou, jakou jeho stoupenci následně prosazovali své cíle. Brzy husitství ovládlo celé České království a citelně ovlivnilo dění ve velké části Evropy.

Co husitství předcházelo? Díky období vlády Karla IV. bylo České království druhé poloviny 14. století vyspělým, moderním a bohatým státem tehdejší Evropy. Přesto tento prudký vzestup měl i své stinné stránky – například zemědělská produkce dosáhla hranice svých možností, kromě toho se také v Evropě citelně změnilo klima – ochladilo se, což vedlo k menším úrodám. V té době demoralizoval obyčejné poddané i šířící se mor. Založení univerzity pozvedlo Prahu kulturně, ale na přelomu 14. a 15. století již mnozí vzdělanci nenacházeli uplatnění.

Napětí uvnitř církve vznikalo také kvůli sociálním rozdílům mezi duchovními. Někteří kazatelé upozorňovali na neutěšené poměry v soudobé církvi a potřebu reformy této instituce, která se vzdálila původním ideálům a jejíž představitelé často jednali v rozporu s vlastním učením. Kromě toho se na pražské univerzitě rozhořel i spor mezi vzdělanci, kdy čeští mistři přijímali učení Jana Wycliffa, které do Čech přinesl Jenoným Pražský. Tím se univerzita stala místem teologicko-filozofického boje – němečtí vzdělanci totiž tyto postoje ostře kritizovali, sami byli nominalisté. Vše vedlo v roce 1409 k přijetí Kutnohorského dekretu, který výrazně omezil vliv cizinců na pražské univerzitě. Následně většina z nich z Prahy odešla na nově zakládané univerzity v západní Evropě.

Samotné husitství začíná tím, že radikálně smýšlející husité pod vedením kazatele Jana Želivského vtrhli na Novoměstskou radnici a z jejích oken vyházeli Václavem IV. nově dosazené konšely. Touto tzv. „První pražskou defenestrací“ začíná husitská revoluce, která přerostla v dlouholeté války na našem území. V následujících letech husitská vojska slavila jeden úspěch za druhým, rozpory ve vlastních řadách ale nakonec vedly k bitvě u Lipan, která proběhla v květnu 1434. Zde zvítězila zemská hotovost a umírnění husité nad radikálním husitským křídlem – polními vojsky sirotčího a táborského svazu. Za konec husitských válek většina historiků považuje slavnostní přijetí a vyhlášení kompaktát dne 5. července 1436 v Jihlavě.

Úkol 2 – husitské hnutí

Jan Hus měl mnoho příznivců v řadách obyčejných lidí i bohatých českých šlechticů. Jeho upálení přineslo především v Čechách velkou odezvu. Jednoduchým způsobem tyto události líčí dva díly pořadu Dějiny udatného českého národa. Pusťte je dětem z webu České televize (jeden díl trvá přibližně tři minuty).

Odkaz objevíte na webu www.ceskatelevize.cz – zde mezi pořady najdete Dějiny udatného českého národa, konkrétně doporučujeme zhlédnutí těchto dílů:

Díl 43. – Husité v boji za pravdu

Díl 44. – Husité proti všem

Následně žáci zkusí odpovědět na dvě jednoduché otázky:

Kdo to byli husité a co chtěli svým bojem dokázat?

Odpověď: Husité byli čeští stoupcí učení mistra Jana Husa, svým bojem se snažili o nápravu církve a změny vztahů v křesťanské společnosti. Usilovali o rovnost mezi lidmi. Později ale začali také pohnout po majetku a penězích.

Jak se dařilo husitům v bitvách proti cizím vojskům a kdo je vlastně porazil na bojišti u Lipan (poslední velká husitská bitva)?

Odpověď: Husité v bitvách vyhrávali, stali se postrachem pro cizí vojska, například před bitvou u Domažlic křižáci zbaběle utekli. Jejich prohru způsobilo zjednodušeně to, že začali bojovat sami mezi sebou. Střetnutí u Lipan bylo především bojem husitů proti husitům – umírněných proti radikálním.

Mikoláš Ateš zachytil úspěch kališníků u Domažlic – kardinál Cesarini utíká před husitským vojskem

Úkol 3 – křížové výpravy

Zde se žáci dozvědí základní informace o křížových výpravách jednoduchou formou – do textu mají samostatně (případně ve skupinách – dle uvážení vyučujícího) doplnit vynechaná slova.

SPRÁVNÉ ŘEŠENÍ (tučně jsou označena doplněná slova):

Křížové výpravy se dříve nazývaly **kruciáty**. Jednalo se o vojenské výpravy, které ve středověku vyhlašoval Svatý **otec** (papež). Snahou prvních křížových výprav bylo osvobození míst úzce spojených s křesťanskou vírou – především města **Jeruzalém**, které měli tehdy v držení vyznavači islámu. Později se toto označení užívalo pro všechny války, které byly papežem vyhlášeny proti **nepřítelům** křesťanstva. Vojáci, kteří vstoupili do křížáckého vojska, skládali slib a následně byli označeni znamením **kříže**. Tento symbol si také našívali na šaty. Byli to dobrovolníci, měli za účast na výpravě přislíbeno odpuštění hříchů a požívali ochrany církve.

První křížovou výpravu vyhlásil v roce 1095 papež Urban II., měla tehdy osvobodit Svatou zemi z rukou **muslimů**. To se nakonec účastníkům této výpravy podařilo a ve Svaté zemi založili účastníci bojů křížácké státy. Později mířily křížové výpravy i do Egypta, Řecka, Pobaltí a dalších států. Jednalo se o války proti pohanům a **kacířům**. Zde je potřeba zmínit, že posledními vyhlášenými kruciáty byly **čtyři** křížové výpravy vyslané proti husitům. První z nich byla vyhlášena v roce 1420 papežem Martinem V. Velení se tehdy chopil císař Zikmund Lucemburský, syn Karla IV. Křížácké vojsko mělo údajně 30 000 **mužů**, nejprve obsadili Hradec Králové a dne 7. května 1420 také Prahu. Pražané se nevzdali a povolali venkovské husity, husitský **vojevůdce** (velitel vojsk) Jan Žižka dorazil na místo 20. května. O měsíc později byli křížáci poraženi v bitvě **na Vítkově** v Praze, následně v jejich táboře propukl požár a křížová výprava se bez úspěchu rozpadla. Druhá křížácká výprava byla **rozehnána** v říjnu roku 1421 u Žatce. Zhruba 25 000 ozbrojenců se přihlásilo v roce 1427 do třetí křížové výpravy proti kacířským **Čechům**. Křížáci se snažili dobýt západočeské město Stříbro, když se ale blížily od Prahy jednotky husitů, kterých bylo jen přes 15 000, dalo se křížácké vojsko v panice **na útěk**. Podobně reagovali také účastníci čtvrté a poslední křížové výpravy v roce 1431, když slyšeli nedaleko Domažlic silný husitský **zpěv**, husité je překvapili a křížáci ještě nebyli připraveni na **bitvu**. Následně tedy opět zbaběle uprchli, šlo jim o holý život, většina křížáckého **vojenského** materiálu však padla husitům do rukou.

Výjev z bitvy u Nikopole, ve které křížácké vojsko vedené Zikmundem Lucemburským drtivě podleho v roce 1396 osmanským bojovníkům

Úkol 4 – dobrý úmysl

Seznámili jsme se s tím, kdo to byl Jan Hus, zjistili jsme základní informace o husitství i o křížových výpravách vyhlašovaných papežem. V závěru výuky se budeme zamýšlet nad tím, jak může někdy vlastně dobrý úmysl přinést něco špatného. Nelze pochybovat o tom, že Jan Hus tvrdě a nekriticky prosazoval své postoje. Nebyl příliš ochoten naslouchat protistraně. Dnešním vnímáním bychom ho patrně označili také za populistu, protože pro lásku lidu byl ochoten udělat mnohé. Na stranu druhou mu nelze upřít, že žil příkladným životem, podle mnohých svědectví byl vždy ochoten obdarovat potřebné. Byl silně věřícím katolickým knězem a za svou pravdu se nakonec nechal spoutat na hranici, i když měl nespočet příležitostí, aby tento konec odvrátil. Přesto ale vůbec netušil, co bude následovat po jeho smrti a s událostmi, které přišly a krví zalévaly velkou část Evropy, by se určitě nesmířil.

Nejprve se žáci seznámí s výše uvedenými souvislostmi prostřednictvím krátkého zamyšlení v pracovních listech. Následně je dobré, aby měl vyučující připraveno několik příkladů ze svého života (případně ze života svých blízkých), kdy původně dobrý úmysl přinesl něco špatného. Čím to bylo (nepochopení, nepředvídatelné události atd.)? Pak o podobných příkladech ze života přemýšlejí žáci, vypravování krátce zachytí do pracovních listů. Patrně se bude jednat optikou dospělého o banálnosti, tak to ale ve skutečnosti není – na drobnostech se nejlépe ukazuje podstata. U každého z příběhů se zamyslete nad tím, zda se „špatnému“ konci dalo předem nějak zabránit.

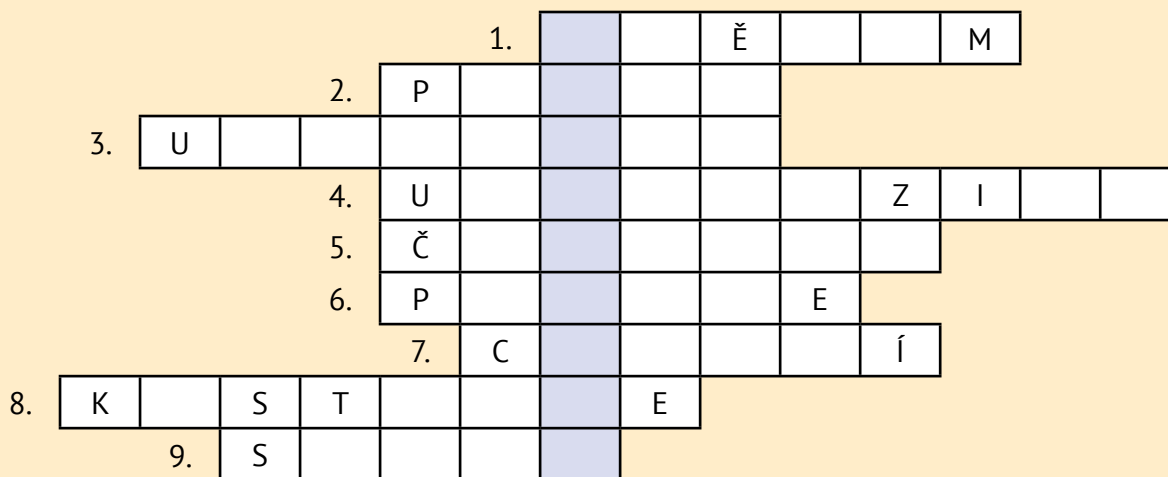
Dobové vyobrazení zachycující smrt mistra Jana Husa v roce 1415

Moje jméno

Úkol 1

Zkus správně doplnit slova do připravené tabulky. V tajence se dozvíš, jak se původně sami oslovovali husité. Slovo husita bylo totiž nejprve nadávkou, kterou je označovali jejich nepřátelé. Husité to ale udělali chytře, přijali toto oslovení za své a byli na toto přímé slovní spojení s Janem Husem hrdí. Během práce na úkolu se dozvíš mnohé o osobnosti mistra Jana Husa.

- Jan Hus se narodil kolem roku 1370 v městě Husinec v jižních Čechách. Protože toužil po službě Bohu, rozhodl se, že se stane v dospělosti ...
- Ve dvanácti letech se přestěhoval a většinu života strávil ve městě, které bylo za jeho života největším, nejlidnatějším a nejslavnějším městem střední Evropy. To město se jmenuje ...
- Studoval univerzitu (vysokou školu), když studia dokončil, získal zde práci a stal se vysokoškolským ...
- V letech 1401 až 1402 byl děkanem (vedoucím) artistické (dnes filozofické) fakulty, později dokonce rektorem (ředitelem) celé ...
- Když mu bylo třicet let, splnil se mu sen a vysvětili ho na kněze. Nejprve kázal v různých pražských kostelích, roku 1402 byl jmenován kazatelem v Betlémské kapli. Tehdy většina bohoslužeb probíhala v latině, které běžní lidé nerozuměli. V Betlémské kapli se ale kázalo v ...
- Jeho kázání byla zaměřená na obyčejný život lidí a jejich dobré chování. Často kritizoval hříšný život věřících, mluvil i o špatném chování některých ostatních kněžích. Napomínal je za jejich touhu po blahobytu a za jejich lakomství. Sám často ochotně dával chudým své ...
- Měl na svou dobu neobvyklý pohled na výklad světa a na náboženství, proto se dostával do sporu s ostatními knězi, dokonce i s biskupy a samotným papežem. Tento spor vlastně přerostl ve velký konflikt s celou ...
- Hus postupně neuznával žádnou církevní autoritu. Měl ale podporu od velkého množství lidí, kteří navštěvovali jeho kázání. V roce 1412 musel nedobrovolně odejít z Prahy a na podzim roku 1414 ho pozvali na církevní shromáždění do německého města ...
- Tady nejprve kázal a sloužil mše svaté, později byl ale zatčen a vyslýchán celým koncilem. Představitelé tohoto církevního shromáždění chtěli, aby Jan Hus své názory odvolal. On to ale nakonec odmítl udělat, a tak byl koncilem odsouzen a 6. července 1415 na něm byl vykonán trest ...

Úkol 2

Jan Hus měl mnoho příznivců v řadách obyčejných lidí i bohatých českých šlechticů. Jeho upálení přineslo především v Čechách velkou odezvu. Nyní zhlédnete dva díly pořadu České televize Dějiny udatného českého národa. Následně zkuste odpovědět na níže položené otázky.

Kdo to byli husité a co chtěli svým bojem dokázat?

Mistr Jan Hus byl zobrazován v průběhu staletí různě, jeho skutečnou podobu však neznáme

Jak se dařilo husitům v bitvách proti cizím vojskům a kdo je vlastně porazil na bojišti u Lipan (poslední velká husitská bitva)?

Husitské vojsko v animovaném filmu Husiti z roku 2013

Úkol 3 – křížové výpravy

Doplň do textu vynechaná slova z tohoto výběru:

čtyři, zpěv, vojevůdce, Čechům, otec, na Vítkově, kříže, vojenského, muslimů, Jeruzalém, kacířům, kruciáty, na útěk, nepřátelům, bitvu, mužů, rozehnána

Křížové výpravy se dříve nazývaly []. Jednalo se o vojenské výpravy, které ve středověku vyhlašoval Svatý [] (papež). Snahou prvních křížových výprav bylo osvobození míst úzce spojených s křesťanskou vírou – především města [], které měli tehdy v držení vyznavači islámu. Později se toto označení užívalo pro všechny války, které byly papežem vyhlášeny proti [] křesťanstva. Vojáci, kteří vstoupili do křížáckého vojska, skládali slib a následně byli označeni znamením []. Tento symbol si také našivali na šaty. Byli to dobrovolníci, měli za účast na výpravě přislíbeno odpuštění hříchů a požívali ochrany církve.

Fotografie z filmu Jan Žižka, který byl natočen v roce 1955

První křížovou výpravu vyhlásil v roce 1095 papež Urban II., chtěli tehdy osvobodit Svatou zemi z rukou []. To se nakonec účastníkům této výpravy podařilo a ve Svaté zemi založili účastníci bojů křížácké státy. Později mířily křížové výpravy i do Egypta, Řecka, Pobaltí a dalších zemí. Jednalo se o války proti pohanům a []. Zde je potřeba zmínit, že poslední vyhlášenými kruciáty byly [] křížové výpravy vyslané proti husitům. První z nich byla vyhlášena v roce 1420

papežem Martinem V. Velení se tehdy chopil císař Zikmund Lucemburský, syn Karla VI. Křížácké vojsko mělo údajně 30 000 [], nejprve obsadili Hradec Králové a dne 7. května 1420 také Prahu. Pražané se nevzdali a povolali venkovské husity, husitský [] (velitel vojsk) Jan Žižka dorazil na místo 20. května. O měsíc později byli křížáci poraženi v bitvě [] v Praze, následně v jejich táboře propukl požár a křížová výprava se bez úspěchu rozpadla. Druhá křížácká výprava byla [] v říjnu roku 1421 u Žatce. Zhruba 25 000 ozbrojenců se přihlásilo v roce 1427 do třetí křížové výpravy proti kacířským []. Křížáci se snažili dobýt západočeské město Stříbro, když se ale blížily od Prahy jednotky husitů, kterých bylo jen přes 15 000, dalo se křížácké vojsko v panice []. Podobně reagovali také účastníci čtvrté a poslední křížové výpravy v roce 1431, když slyšeli nedaleko Domažlic silný husitský [], husité je překvapili a křížáci ještě nebyli připraveni na []. Následně tedy opět zbaběle uprchli, šlo jim o holý život, většina křížáckého [] materiálu však padla husitům do rukou.

Úkol 4

4
Jan Hus usiloval o nápravu církve, o spravedlnost před Bohem, vedl všechny k příkladnému životu. I když měl nepochybně i špatné vlastnosti, dokázal slovem bojovat za svou pravdu, dokonce za ni zemřít i na hranici. Nikdy ale nikoho nenabádal, aby ji prosazoval násilím. Jeho následovníci si vzali mnohé z Husových názorů, hodně věcí však přidali a především šli cestou boje. Během husitských válek zemřelo mnoho lidí se zbraní v ruce, další však umřeli důsledkem války. Ta totiž s sebou přinesla šíření různých nemocí, zničená pole, města, vesnice atd. Kromě toho husité vyráželi za hranice, kde podnikali takzvané „spanilé jízdy“, při kterých naháněli místním hrůzu – zabíjeli, loupili, kradli, vypalovali města atd. Mnozí lidé měli hlad, celá země byla zničená. Husité také napadali, vyplenili a spálili mnoho kostelů a klášterů. To by si určitě Jan Hus nepřál, nepochybně by svým „pokračovatelům“ pěkně vyhuboval. Na začátku měl mnohé správné úmysly, jeho život i smrt na hranici však nepřinesly nic dobrého. Bohulibé myšlenky se změnily v krvavé události. Smutné, že? Kromě toho přínos husitství pro naši zemi byl ještě jeden – mnozí odešli z katolické církve, případně úplně ztratili víru v Boha. Také díky tomuto období našich dějin je dnes v České republice velké procento obyvatel nevěřících. To Jan Hus určitě způsobit nechtěl.

Bitva u Domažlic na vyobrazení z 15. století

Za husitským vojskem často zůstávala jen zničená a spálená země

Stalo se ti někdy, že jsi něco myslél/a dobře a ono to nakonec nic dobrého nepřineslo? Zamysli se nad tím a zkus stručně převyprávět nějakou takovou událost ze svého života. Přemýšlej také o tom, zda se špatnému konci nějak dalo předem zabránit.

CESTA SMÍŘENÍ – PŘEDSTAVENÍ STŘEDOVĚKÉHO SMÍRČÍHO PRÁVA

Popíšeme si běžnou praxi, která ve středověku umožňovala nápravu smrtelného hříchu a smíření člověka s pozůstalými i s Bohem. Na příkladu několika dochovaných smírčích smluv demonstrujeme duchovní rozměr této formy odčinění spáchaného činu. Budeme přemýšlet o vině, pokání a odpuštění.

7. – 9. ročník ZŠ

Cíle výuky

- Seznámit žáky s principy středověkého smírčího práva.
- Popsat si cestu vedoucí od provinění až k odpuštění a smíru.

Výchovný cíl

Na základě zjednodušeného výkladu principů středověkého smírčího práva se zamyslet nad pojmy jako je vina, lítost, pokání, odčinění napáchaného zla, odpuštění a smíření.

Seznam použité literatury a pramenů:

- Belisová, Natálie – Bělohradský, René – Bořil, Petr: *Kamenné kříže Čech, Moravy a Slezska, Knihy 555, Liberec 2013.*
- Hoffmann, František: *Středověké město v Čechách a na Moravě, Lidové noviny, Praha 2009.*
- Jaspers, Karl: *Otázka viny, Academia, Praha 2006.*
- John Alois: *Ein Egerer Sühnvertrag aus dem Jahre 1467, časopis Unser Egerland, roč. 4, Cheb 1900.*
- Kolektiv: *Kamenné kříže Čech a Moravy, Argo, Praha 2001.*
- Preclík, Vladimír: *Kameny pokání, Melantrich, Praha 1992.*
- Preclík, Vladimír: *Smírčí kameny, Československý spisovatel, Praha 1990.*
- Sokol, Jan: *Člověk jako osoba, Univerzita Karlova, Praha 2000.*
- *Osobní archiv Mgr. Michala Bureše.*

V této kapitole se budeme věnovat středověkému právu, respektive mimosoudní cestě narovnání formou smíru mezi pachatelem hrdelního činu (vraždy, zabití) a pozůstalými. Dokladem po této právní praxi jsou dodnes zachované smírčí kříže, vzácné i písemné dokumenty, které se k nim váží – tedy smírčí smlouvy. Ty byly uzavírány mezi pachatelem vraždy a pozůstalými. Na vlastních smírčích smlouvách mnohé udivuje a fascinuje právě otevřená alternativa vedoucí k vyřešení situace cestou pokání a k možnému dosažení usmíření, což dnešní trestní právo bohužel nezná. Dnes je jednou z hlavních pohnutek pro odsouzení zločince ochrana společnosti před jeho dalším nezákonným jednáním, byť se snažíme, přesto naše společnost neumí pachatele převychovat, napravit, motivovat jej k tomu, aby již právní normy naší společnosti ctil a respektoval. Vždyť cílem by mělo být, aby dotyčný přijal a pochopil, že jeho jednání nebylo správné a že se takto již nikdy zachovat nechce, že svého skutku upřímně lituje a snaží se jeho důsledky napravit. Jednoduše – příště to už nikdy neudělá, protože si je vědom, že to nebylo správné, nikoli – příště to už neudělá, protože se bojí možného opakování trestu.

Úkol 1 – domysli příběh

Společně si přečtěte začátek příběhu, autorem textu je známý sochař Vladimír Preclík. Dozvídají se o lékárníkovi, který si byl vyzvednout dluh u rychtáře v Budišově, pak se v převlečení za chudého krajánka (chudý pocestný, nechával se najímat do služby) vracel i s penězi pěšky k domovu.

Slunce vycházelo, šlo se dobře. Vstoupil do lesa, který tehdy svíral Budišov ze všech stran. Zprvu byl klidný. Kdo by si všímal chudého krajánka a kdo by měl zálsuk na jeho potrhaný vak. Jsem přece jen chudý krajánek, jsem přece jen chudý krajánek, jsem přece... Po zádech mu přešel mráz. Polekal se. Začal se chovat nápadně nenápadně. Prudce se otáčel, přidával do kroku, jako by za sebou někoho cítil. Klid byl tentam. Les byl však vyšňořen jarně. Chlubil se fialkami a podbělem, žlutým jako jeho zlatáky ve vaku. Něco málo pojmím, snad přijdu na jiné myšlenky, řekl si asi po hodině chůze lesem. ... Vytáhl z vaku dost nekrajánkovskou krmí. Kus vonící pečeně a bílý chleba od rychtářky. S chutí se do něho zakousl a hned mu bylo líp. Netušil, že ho sleduje pár zelených hladových očí. Toulavý ničema ho sledoval už pár kilometrů. Odhadoval ho. Krajánek? Něco mu na něm nehrálo. Vycvičené oko tuláka postřehlo rozdíl, drobnou odchylku, nějakou strojenou ledabylost. Jeho čich ohaře, vypěstovaný stálým pobytem v lesích, jako by cítil pot strachu. Když pocestný vytáhl z vaku láhev vína a zatroubil na ni k nebesům, chtěl už z houští vyskočit, shrábnout zbytek jídla a pití a ... ale v poslední chvíli se udržel na uzdě. Pocestný totiž utřel rukávem ze rtů chuť pečeně a sáhl po vaku. ...

Preclík, Vladimír: Kameny pokání

Žáci se dozvídají, že příběh skončil smrtí jedné z postav, událost dodnes připomíná smírčí kříž umístěný pod kostelem v Budišově nad Budišovkou. Jejich úkolem je vymyslet pokračování děje. Můžete je nechat pracovat ve dvojicích či samostatně (podle počtu a zralosti žáků). Na zapsání příběhu mají 10 minut.

Přečtěte si s dětmi domyšlené pokračování příběhu. Zastavte se u jednotlivých verzí. Zasloužil by si v tomto případě vrah odpuštění? Dá se takový hrozný čin odčinit? Proč myslíte, že se dříve tato cesta nabízela? Jakou roli zde hraje víra tehdejších lidí?

V další části se žáci četbou blíže seznámí se smírčí praxí středověkého městského práva.

Úkol 2

Žáci mají popsat stručně praxi smírčího práva podle osmi obrázků.

SPRÁVNÉ ŘEŠENÍ

Jejich popis by měl vypadat zhruba takto:

1. Dva muži společně někam šli a došlo mezi nimi k hádce. Pod mužem v černém je drobná silueta čerta/dábla – pobízí ho.
2. Muž v černém vytáhl dýku a zabil druhého muže.
3. Žena a děti oplakávají zavražděného, modlí se za něj.
4. Vrah svého činu lituje, prosí za odpuštění a je ochoten pro něj vše udělat. Dochází k sepsání smírčí smlouvy.
5. Viník v rámci pokání vytesal kamenný kříž.
6. Kříž odvezl na místo svého činu, kde jej postavil.
7. Tam odprosil vdovu a podali si ruce.
8. Dochází ke smíření, zlo je napraveno.

Smírčí právo

Středověké smírčí právo bylo cestou mimosoudního narovnání. Pokud pachatel usmrtil jiného člověka, pak byla možnost, že se on a příbuzní zabitého před svědky dohodnou. Jednalo se o poměrně náročnou cestu, kterou se vrah následně vydal. Musel splnit celou řadu podmínek, pokud to ale udělal, bylo mu odpuštěno. Součástí této právní praxe bylo sepsání smírčí smlouvy ve dvou vyhotoveních, tady byly uvedeny všechny podmínky vedoucí k smíření/smíru. Na místě, kde k činu došlo, často musel viník postavit vlastnoručně vytesaný kamenný kříž.

Kořeny smírčího práva musíme hledat mimo oblast právních norem, **v morálce a náboženské víře tehdejších lidí**. Ve středověkém právu platilo to, co dodnes vyjadřuje známé úsloví, že tam kde není žalobce, není ani soudce. Stát a jeho představitelé nebyli příliš iniciativní. **O zahájení stíhání a často i o jeho průběhu rozhodoval výlučně ten, kdo byl trestným činem poškozen, při usmrcení to byli příbuzní zabitého**. Proto nebylo ani nezbytné, aby do věci zasahoval soud. Možné bylo i mimosoudní řešení. Středověké právo to skutečně připouštělo, dokonce lze říci, že s tím i počítalo. I tam, kde k soudnímu stíhání docházelo, nebylo jeho cílem potrestání pachatele, nýbrž **snaha donutit ho, aby se s poškozeným vyrovnal**. V mnohých případech je dokonce pravděpodobné, že k dohodě mezi viníkem a pozůstalými došlo jen **ústní formou**, což by vysvětlovalo výrazně větší počet kamenných křížů než zachovaných smluv (byť mnohé kříže nemají smírčí charakter a jsou jen památkou na nešťastné události – tragédie či náhlá úmrtí).

Ve smírčích smlouvách můžeme vyzorovat opakující se podmínky smíru, které musel pachatel splnit, aby mu bylo odpuštěno. Patrně nejdůležitějším bodem bylo finanční odškodnění s pozůstalými (často formou pravidelně placené částky po jasně stanovenou dobu), dále měl dotýčný obvykle na vlastní náklady nechat sloužit stanovený počet zádušních mší za zemřelého, zaplatit náklady za pohřeb, místnímu kostelu darovat určité množství vosku, vlastním tělem vykonat cestu na nějaké poutní místo (většinou v jižní Evropě) a nezřídka i nechat postavit kamenný kříž, patrně na místě usmrcení oběti. Z tohoto jasně vyplývá, že si cestu vedoucí ke smíření nemohl dovolit zdaleka každý, neboť byla nepochybně finančně velmi náročná. Pakliže byly podmínky definované ve smírčí smlouvě viníkem splněny, tak následovalo odpuštění. Akt snímání viny měl patrně v některých oblastech přesně předepsanou formu.

Samozřejmě existuje řada nesporných dokladů o tom, že byly ve středověku za vraždu ukládány i tresty nejvyšší. **K porpavám docházelo zpravidla jen tehdy, šlo-li o usmrcení člověka spojené s dalším zavrženíhodným činem**. Také velmi záleželo na zvykovém právu dané oblasti apod.

Věc se tedy neřešila oficiálně, ale došlo k dohodě mezi pozůstalými a jim známým viníkem vraždy či zabití. V mnohých případech se jednalo o usmrcení v afektu či nedopatřením a viník patrně skutečně svého činu upřímně litoval. Kromě toho se jednalo o postup velmi pragmatický, dohodnutou finanční částkou, kterou měl provinilec zaplatit, se vyřešila finanční nouze vyplývající mnohdy ze ztráty živitele rodiny. V roli svědků, ručitelů či zprostředkovatelů se zde často objevují purkmistři či konšelé a radní měst, písaři či notáři, nezřídka i významné osoby z řad duchovenstva. Samozřejmě bylo v obecném zájmu, aby se věc vyřešila co nejmilosrdněji, zvláště pokud byl pachatelem vážený občan.

Nejstarší datované smírčí smlouvy objevené na našem území pocházejí ze závěru 14. století, patrně však bylo toto obyčejové právo živé v našich městech již mnohem dříve. Mnohem jednodušší je časově vymezit konec užívání smíru, na ústupu byla tato forma narovnání už v průběhu 16. století, v některých oblastech však tento po staletí užívaný obyčej přetrvával. Jasným mezníkem je po bitvě na Bílé hoře vydané Obnovené zřízení zemské (1627 pro Čechy a 1628 pro Moravu), které již znemožňuje uzavírání smluv smírčího charakteru.

V Plzni se například podařilo objevit smírčí smlouvu, která se váže ke kříži pod Křínovem. Text smlouvy zní takto: *Jistý Filip ze Stráně zabil Ondřeje Mestla u Grunavy. Podle narovnání, smluveného se zástupci obou stran, měl vrah dáti číst v Ottenreuthu, nebo kde by se jinde pánům dobrým zdálo, tři mše a v nejbližší neděli, hned po kázání pokorně sám třetí jíti, nesa meč a tříliberní svíci ke hrobu zavražděného, tam pak měl pokleknouti a pro smilování Boží za prominutí prositi – „jak jest to zvykem a mravem“. Na to měl sám desátý k obětování jíti a v místě, kde byl Ondřej Mestl zabit, do roka a do dne zříditi kamenný kříž. Tento měl býti pět mužských stop vysoký a tři mužské stopy široký. Mimo to měl viník vdově po zabitém vyplatiti 20 kop míšeňských grošů. Tak se stalo v pátek před nedělí Invocavit roku 1548.*

Pokání jako cesta vedoucí ke smíru

Co především motivovalo vraha k tomu, aby se tímto způsobem chtěl očistit? Byl to snad strach z vlastní smrti, chtěl se vyhnout nejvyššímu trestu? Nebo skutečně upřímně litoval svého skutku a pokoušel se chybu napravit? Možná měl obavu z něčeho jiného, z toho co bude následovat po smrti... z Božího soudu. Hluboce věřící člověk v době středověku měl nepochybně pokoru před Bohem, možná přesněji vyjádřeno strach z Božího trestu. Ten mohl být také motivací pro splnění všech podmínek, k nimž se zavázal podepsáním smířčí smlouvy. Avšak na konci snažení jej čekalo něco jedinečného – odpuštění, smír. Jak vzácný je to důkaz propojení trestního práva a lidského přístupu. Vždyť i Bůh je milostivý.

Středověký člověk patrně pátral po tom, jak bude k jeho činu přistupováno u Božího soudu. Tehdejší duchovní jej mohl seznámit s obsahem několika podobenství ve Starém zákoně, jež se viny a její nápravy týkaly. V třetí knize Mojžíšově (kapitole 4. a 5.) se mluví o oběti za hřích. Pokud k něčemu takovému došlo, tak mohl hříšník svůj čin napravit obětováním konkrétního zvířete (nejčastěji berana či kozy bez vady). *Kněz za něho poté vykoná před Hospodinem smířčí obřady, a bude mu odpuštěno všechno, čeho se dopustil.* Z toho je patrné, že určitou formou oběti, nutno si představit nakolik byl vlastní beran pro tehdejšího člověka cenný (kromě toho je zde zdůrazněno bez vady, tudíž nebylo možno k tomuto účelu užít zvíře zraněné, nemocné či oslabené), bylo možno svou vinu napravit. Již zde je také zdůrazněna role kněze, který zprostředkuje dosažení tohoto smíru. Tato starozákonní tradice i nadále pokračovala.

Další část Starého zákona, z níž vyplývá, že Bůh je ochoten kajícímu odpustit, je v 2. knize Samuelově (11-12), kde je psáno o králi Davidovi. Tento Hospodinův oblíbenec se dopustil těžkého hříchu, na jeho rozkaz zemřel jemu věrný voják Uriáš a díky tomu se mohl David oženit s vdovou po něm. Hospodin jej potrestal smrtí jeho syna. Mohli bychom polemizovat, zda toto podobenství přímo nenabízí možnost odpuštění všeho, jen je potřeba počítat s určitou ztrátou, obětí. Bůh si tentokrát vybral Davidovo dítě, a tím byla jeho vina smazána.

V evangeliu podle Lukáše (Lk 15, 11-32) objevíme často citované Podobenství o marnotratném synu. Je to příběh o synu, který se nezachoval dobře ke svému otci a k jeho majetku, poté se s pokorou vrátil a očekával trest. Otec však nechal zabít vykrmené tele a uspořádal na oslavu synova návratu hostinu. *Přineste ihned nejlepší oděv a oblečte ho; dejte mu na ruku prsten a obuv na nohy. Přiveďte vykrmené tele, zabijte je, hodujte a budme veselí, protože tento můj syn byl mrtev a zase žije, ztratil se a je nalezen.* Zde vidíme radost z nápravy a návratu zpět k otci (Otcí). Zajímavý je prvek údivu a pocitu nespravedlnosti, který v podobenství vyjádří starší bratr zmíněného provinilce. Bratr, který po celou dobu věrně sloužil otci a nadměru mu projevoval svou úctu. On se pozastavuje nad tím, že pro bratra otec nechal uspořádat hostinu, kdežto jemu nikdy nedaroval ani kůzle. Na tuto výtku mu otec odpovídá: *Synu, ty jsi stále se mnou a všechno, co mám, je tvé. Ale máme se proč veselit a radovat, poněvadž tento tvůj bratr byl mrtev a zase žije, ztratil se a je nalezen.* Oslavován je právě návrat, náprava, je možno odpustit a je třeba dosáhnout smíru. V téže kapitole Lukášova evangelia najdeme následující verš, který výše uvedené podtrhuje a možná svým sdělením i trochu šokuje. *Pravím vám, že právě tak bude v nebi větší radost nad jedním hříšníkem, který činí pokání, než nad devadesáti devíti spravedlivými, kteří pokání nepotřebují.* Není to snad úžasné pobídnutí pro toho, kdo se vydal špatným směrem, zde je mu sděleno, že nic není ztraceno.

Bůh je tedy v Bibli popisován jako ten, kdo je ochoten za určitých podmínek odpustit a s radostí přijmout „neposlušné“ dítě opět ve svém náručí. V evangeliu podle Matouše je však zmíněno, že není dobré pouze odpuštění očekávat, ale také jím obdařovat ty, kteří se proti nám provinili (Mt 18,23-35).

CESTA SMÍŘENÍ – PŘEDSTAVENÍ STŘEDOVĚKÉHO SMÍRČÍHO PRÁVA

Moje jméno

Úkol 1

Přečti si začátek příběhu.

Slunce vycházelo, šlo se dobře. Vstoupil do lesa, který tehdy svíral Budišov ze všech stran. Zprvu byl klidný. Kdo by si všiml chudého krajánka a kdo by měl zálsuk na jeho potrhaný vak. Jsem přece jen chudý krajánek, jsem přece jen chudý krajánek, jsem přece... Po zádech mu přešel mráz. Polekal se. Začal se chovat nápadně nenápadně. Prudce se otáčel, přidával do kroku, jako by za sebou někoho cítil. Klid byl tentam.

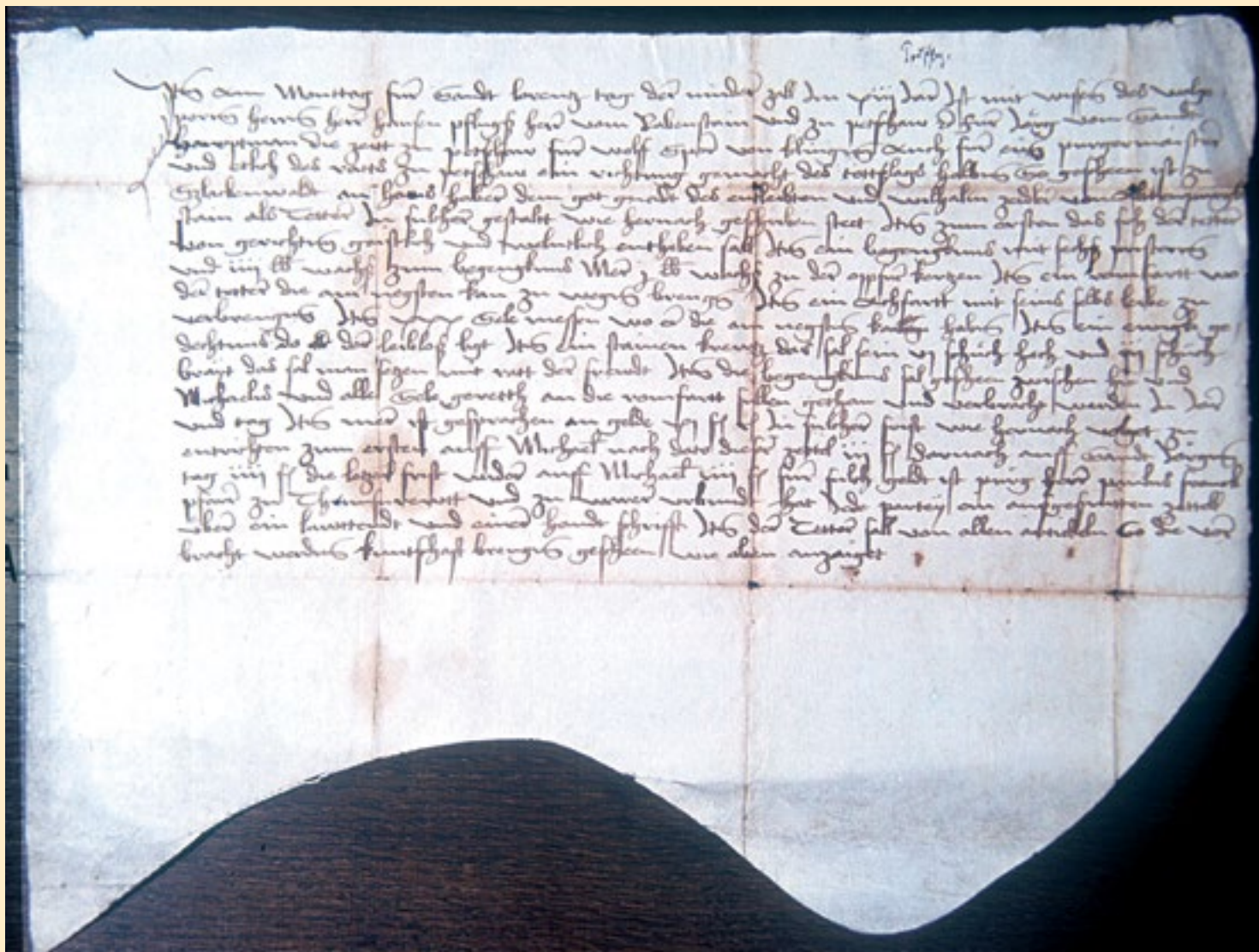
Les byl však vyšňořen jarně. Chlubil se fialkami a podbělem, žlutým jako jeho zlatáky ve vaku. Něco málo pojím, snad přijdu na jiné myšlenky, řekl si asi po hodině chůze lesem. ... Vytáhl z vaku dost nekrajánkovskou krmí. Kus vonící pečeně a bílý chleba od rychtářky. S chutí se do něho zakousl a hned mu bylo líp. Netušil, že ho sleduje pár zelených hladových očí. Toulavý ničema ho sledoval už pár kilometrů. Odhadoval ho. Krajánek? Něco mu na něm nehrálo. Vycvičené oko tuláka postřehlo rozdíl, drobnou odchylku, nějakou strojenou ledabylost. Jeho čich ohaře, vypěstovaný stálým pobytem v lesích, jako by cítil pot strachu. Když pocestný vytáhl z vaku láhev vína a zatroubil na ni k nebesům, chtěl už z houští vyskočit, shrábnout zbytek jídla a pití a ... ale v poslední chvíli se udržel na uzdě. Pocestný totiž utřel rukávem ze rtů chuť pečeně a sáhl po vaku. ...

Preclík, Vladimír: Kameny pokání

Prozradíme, že příběh skončil smrtí jedné z postav, událost dodnes připomíná smírčí kříž umístěný pod kostelem v Budišově nad Budišovkou. Zkus vymyslet a zapsat pokračování děje. Máš na to 10 minut.

Smírčí právo

Středověké smírčí právo bylo cestou mimosoudního narovnání. Pokud pachatel usmrtil jiného člověka, pak byla možnost, že se on a příbuzní zabitého před svědky dohodnou. Jednalo se o poměrně náročnou cestu, kterou se vrah následně vydal. Musel splnit celou řadu podmínek, pokud to ale udělal, bylo mu odpuštěno. Součástí této právní praxe bylo sepsání smírčí smlouvy ve dvou vyhotoveních, tady byly uvedeny všechny podmínky vedoucí k smíření/smíru. Na místě, kde k činu došlo, často musel viník postavit vlastnoručně vytesaný kamenný kříž.

Smírčí právo

- Jeho kořeny musíme hledat mimo oblast právních norem, v morálce a náboženské víře tehdejších lidí.
- O zahájení stíhání a často i o jeho průběhu rozhodoval výlučně ten, kdo byl trestným činem poškozen, při usmrcení to byli příbuzní zabitého. Proto nebylo ani nezbytné, aby do věci zasahoval soud. Možné bylo i mimosoudní řešení – dohoda mezi viníkem a pozůstalými.
- Ve smírčích smlouvách můžeme vyzpozorovat opakující se podmínky smíru, které musel pachatel splnit, aby mu bylo odpuštěno:

1. finanční odškodnění s pozůstalými (často formou pravidelně placené částky po jasně stanovenou dobu)
2. dále měl dotyčný obvykle na vlastní náklady nechat sloužit stanovený počet zádušních mší za zemřelého
3. zaplatit náklady za pohřeb
4. místnímu kostelu darovat určité množství vosku
5. pěšky dojit na vybrané poutní místo (většinou v jižní Evropě) – zde prosit za odpuštění
6. postavit kamenný kříž, patrně na místě usmrcení oběti, často s podmínkou, že ho vlastnoručně vytesá

- Cestu vedoucí ke smíření si nemohl dovolit zdaleka každý, neboť byla nepochybně finančně velmi náročná.
- Pakliže byly podmínky definované ve smírčí smlouvě viníkem splněny, tak následovalo odpuštění. Akt snímání viny měl patrně v některých oblastech přesně předepsanou formu.
- Nejstarší datované smírčí smlouvy objevené na našem území pocházejí ze závěru 14. století, patrně však bylo toto obyčejové právo živé v našich městech již mnohem dříve. Konec této právní praxe nastal po vydání Obnoveného zřízení zemského (1627 pro Čechy a 1628 pro Moravu), které již znemožňuje uzavírání smluv smírčího charakteru.

V Plzni se například podařilo objevit smírčí smlouvu, která se váže ke kříži pod Křínovem.

Text smlouvy zní takto: *Jistý Filip ze Stráně zabil Ondřeje Mestla u Grunavy. Podle narovnaní, smluveného se zástupci obou stran, měl vrah dáti číst v Ottenreuthu, nebo kde by se jinde pánům dobrým zdálo, tři mše a v nejbližší neděli, hned po kázání pokorně sám třetí jíti, nesa meč a tříliberní svíci ke hrobu zavražděného, tam pak měl pokleknouti a pro smilování Boží za prominutí prositi – „jak jest to zvykem a mravem“. Na to měl sám desátý k obětování jíti a v místě, kde byl Ondřej Mestl zabit, do roka a do dne zříditi kamenný kříž. Tento měl býti pět mužských stop vysoký a tři mužské stopy široký. Mimo to měl viník vdově po zabitém vyplatiti 20 kop míšeňských grošů. Tak se stalo v pátek před nedělí Invocavit roku 1548.*

Úkol 2

Podle obrázků zkus v osmi bodech popsat praxi smírčího práva.

1

2

3

4

5

6

7

8

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	

Úkol 3

Diskutuj s kamarády i vyučujícím o vině – co nás vede k tomu, udělat něco zlého? Pokání – lituješ některých svých činů? Dá se napravit špatný skutek? Odpuštění – jak sám odpouštíš? Usiluješ o odpuštění? Umiš se omluvit, modlíš se za odpuštění? Je podle tebe Bůh milostivý?
Prostor pro tvé poznámky:

Odměnou, jež je na konci cesty pokání, je odpuštění. Zde je závěr smírčí smlouvy z roku 1467, kterou se podařilo objevit v chebském archivu:

*... Poté učinil pachatel odprošení. Na lavici seděli syn zavražděného a jeho žena s dětmi. Musel před ně pokleknout, zvednout ruku a takto pravil: Vraždy, již jsem se dopustil na Vašem otci, lítuji, a to tolik, že mi to ani více líto už nemůže být. Lituji z celého srdce a prosím pro Boží vůli a též pro vůli Panny Marie a všech svatých, by mi Bůh odpustil. Svůj zločin chci odčinit, dokud budu živ, se všemi mými přáteli, kdekoliv mi to bude možné, z lásky a z lítosti. Na to promluvili syn a žena: Usiluj, aby ti Bůh odpustil, mi pak odpustíme ti též. Poté syn vstal a prosil své známé, aby pachateli pro Boží vůli odpustili. **A nakonec byly dány ruce všech dohromady a byli učiněni přáteli.***

POUSTEVNICTVÍ – OSAMĚLÝ ŽIVOT S BOHEM

Každý občas přemýšlí nad tím, že by potřeboval být sám, křesťan ale sám nikdy není, Bůh je s ním vždy a všude. Občas chceme a potřebujeme být jenom s ním, v očích mnohých to k dokonalosti dovedli právě poustevníci. Není však naše představa o nich příliš romantická? Zamyšlení se nad poustevnictvím, coby alternativní cestou života s Bohem. Představení některých českých poustevníků.

7. – 9. ročník ZŠ

Cíle výuky

- Získat základní povědomí o fenoménu poustevnictví.
- Dozvědět se o životě vybraných českých poustevníků.
- Přimět k zamyšlení nad poustevnickým životem – samotou, askézí, pravidelnou modlitbou, soužitím s přírodou, zvířaty apod.

Výchovný cíl

Udělat si čas na hledání a posilování vztahu s živým Bohem.

Seznam použité literatury a pramenů:

- Goff Le, Jacques: *Středověká imaginace*, Argo, Praha 1998.
- Hodrová, Daniela a kol.: *Poetika míst*, Nakladatelství H a H, Praha 1997.
- Kolár, Jaroslav: *Středověké legendy o českých světcích*, Lidové noviny, Praha 1998.
- Krtička, Antonín: *Pověsti z Policka*, Nakladatelství Pod Ostašem, Žďár nad Metují 2017.
- Sommer, Petr: *Svatý Prokop - Z počátků českého státu a církve*, Vyšehrad, Praha 2007.
- Tomek, Václav Vladivoj: *Ze života českých poustevníků*, VOLVOX GLOBATOR, Praha 2007.

<https://cs.wikipedia.org>

V této lekci žáky obecně seznámíme s prvky poustevnictví a známými českými poustevníky, poté se zkusí zamyslet nad poustevnickým způsobem života, případně vlastní potřebou být sami s Bohem.

Poustevník v horách na leptu z roku 1842 od Františka Xavera Rektoríka

Úkol 1 – kdo je to poustevník

Nakopírujte a následně rozstříhejte hesla, která vyjadřují motivy, jež se často v příbězích o poustevnících opakují. Následně si žáci vylosují jeden či více (podle počtu žáků) hesel a prezentují ostatním, co je k danému textu napadá. Ostatní mohou doplnit, reagovat, diskutovat.

1

Prvky poustevnictví – motivy, které se často opakují v příbězích o poustevnících:

- Hluboká víra poustevníka v Boha
- Úzké sepětí s přírodou – rozumí řeči zvířat apod., sbírají bylinky a léčí
- Asketický způsob života – žije o chlebu a vodě ve skromném příbytku
- Lidé ho často žádají o radu – úcta k poustevníkům
- Dožívá se neobvykle vysokého věku
- Má těžký hřích z minulosti – forma pokání
- Neudržovaný zevnějšek – pohublý, roztrhané šaty, dlouhé vlasy a vousy apod.
- Koná dobro – pomáhá ostatním (léčí, zachraňují ztracené, poskytují cenné rady)
- Motiv boje člověka s ďáblem – staví se proti ztělesněnému zlu, vyhání ďábla, léčí ďáblem posedlé
- Často se s ním záměrně či náhodně setkává nějaký představitel světské či církevní moci (kněz, král, biskup)

Poustevnictví

Poustevník je člověk žijící v samotě, na opuštěném místě, kam odchází, aby se duchovně očistil, žil v Boží blízkosti, v tiché modlitbě. Tuto tradici neznáme pouze z křesťanství, ale obdobně se s ní setkáváme ve východních náboženstvích, judaismu, islámu atd. Křesťané vidí obraz poustevníka v samotném Kristu, který se vydal do pouště, kde strávil 40 dní a byl pokoušen satanem. Ten plánoval využít situace a vnitřně zlomit Krista, podobně jako Evu v Ráji. To se mu ale v žádném ze tří pokusů nepodařilo.

První poustevník
svatý Pavel Thébský a jeho setkání se svatým Antonínem

Za kořen poustevnictví je považována indická tradice, kdy se hlava bráhmanské rodiny ve stáří odebrala do ústraní a žila v lese jako poustevník. Poustevnické motivy se objevují i u řeckých pythagorejců a stoiků, mnoha biblických postav – Eliáš, Elizeus, Jan Křtitel, případně i Máří Magdalena. Do ústraní odcházeli lidé i z nejrůznějších jiných důvodů než čistě duchovních – před daněmi, trestem, nouzí a podobně. Poustevníci žili v jeskyních nebo v chatrčích postavených vlastníma rukama. Živili se například pěstováním plodin, sběrem bylin, ručními pracemi, z almužen, v pozdější době i správou náboženských objektů za obživu od vrchnosti.

Počátky křesťanského poustevnictví jsou kladeny do Egypta do 2. poloviny 3. století po Kristu, kde vzniklo asketické hnutí, jež vyzývalo muže i ženy k odchodu do ústraní a do pouště, která byla hodnotovým protikladem města, místem sepětí s Bohem, překonávání démonů, odvrácením od světa. V evropském prostředí poušť zastupoval les. Za otce křesťanského poustevnictví jsou pokládáni svatý Pavel Thébský (228–341) a svatý Antonín Veliký (251–356). Pavel Thébský byl do ústraní vyhnán pronásledováním křesťanů, Antonín Veliký pocházel z bohaté a urozené rodiny a po vyslechnutí evangelia se rozhodl vzdát svého majetku a žít v chudobě. Zvláště přísnou formu poustevnictví provozovali tzv. stylité (sloupovníci), kteří trávil život na hlavici sloupu – nejznámějším je svatý Simeon Stylita starší na přelomu 4. a 5. století. Ve 4. století se rozšířilo klášterní hnutí, které se přísným kolektivismem stalo alternativou individualistickému poustevnictví. Poustevnictví si však svůj význam zachovalo a někteří mniši po průpravě v klášteře odcházeli do ústraní a rozhodli se pro poustevnický život. Ten často vyhledávali i mnozí světcí, například svatý František z Assisi.

Poustevníci v katolické církvi v současnosti

Kodex kanonického práva z roku 1917 poustevnictví vůbec neřešil. V novele Kodexu z roku 1983 o poustevnictví pojednává kánon 603. Ten počítá s poustevníky – jednotlivci, kteří jsou podřízeni biskupovi, na území jehož diecéze žijí. Biskup také schvaluje jejich osobní statuta určující konkrétní styl žití, tzv. *Osobní pravidlo života*. Rovněž se připouští existence poustevnických kolonií. Zřízení takovýchto kolonií závisí na uvážení diecézního biskupa se zřetelem na vhodnost a faktickou životaschopnost takové kolonie. Biskup ustanovuje pro poustevníky pověřeného delegáta a spirituála, který je jejich bezprostředním nadřízeným a má pravomoc řešit jejich konkrétní potřeby.

Formace adepta poustevnictví předpokládá dvouletý noviciát a šest let období časných slibů. Následně lze přistoupit ke složení věčných slibů. Od nich může diecézní biskup dispensovat, v období před složením slibů má pravomoc adepta poustevnictví odmítnout. Kandidát poustevnictví má mít za sebou už určitou životní a duchovní zkušenost, zároveň nesmí podléhat nějakým romantizujícím představám o poustevnickém způsobu života. V neposlední řadě musí být k danému způsobu života tělesně a psychicky způsobilý. Tuto způsobilost se doporučuje předem ověřit absolvováním psychotestů. Poustevník má žít v určité odloučenosti od světa, která by měla být sice dostatečná pro potřebnou samotu, ovšem musí poustevníkovi umožňovat pravidelné přistupování ke svátostem a dostupnost lékařské péče.

Poustevníky se mohou stát rovněž členové některých řeholních řádů, pokud jim to umožňuje charisma jejich řehole, a souhlasí-li s tím jejich řeholní představení (například benediktini nebo kapucíni). U těchto řeholních poustevníků se ovšem předpokládá, že budou udržovat pravidelný kontakt se svými původními komunitami. To obnáší mimo jiné i to, že v průběhu roku v komunitě nějaký čas stráví, i když pak po většinu zbytku roku budou žít v samotě. Specificky je poustevnický život přítomen v životní praxi kartuziánů a kamaldulů.

Zdroj: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Poustevník>

Úkol 2 – významní čeští poustevníci

Žáci si přečtou informace o svatém Ivanovi, svatém Prokopovi, poustevníku Břímotovi a o Václavu Matouškovi. Následně k nim mají přiřadit prvky poustevnictví představené v prvním úkolu.

Úkol 3 – interview s poustevníkem

Ať se žáci rozdělí na dvojice, pokud je někdo z nich lichý, můžeme se také aktivně zapojit, případně udělat jednu trojici. Vždy je jeden ze dvojice v roli poustevníka a druhý v roli novináře – novinář si předem promyslí otázky (dáme na to cca 5 minut), poustevník tuto dobu využije k tomu, aby se ztotožnil se svou rolí, vžil se do své postavy. Mladším žákům můžeme pomoci například tím, že je seznámíme s některou legendou o svatém Ivanovi, nebo s pověstí o poustevníku Jurikovi (viz níže). Následně probíhá interview mezi novinářem a poustevníkem, novinář si dělá poznámky a informuje všechny žáky v závěrečném vyhodnocení – co důležitého se dozvěděl. Pokud máme dostatek času a žáci se dobře chopili úkolu, můžeme role vyměnit.

Kníže Oldřich se setkává s Prokopem, obraz Josefa Mathäusera

Poustevník Jurik

Podle pověsti byl jedním z hlavních rádců krále Přemysla Otakara I. vážený zeman jménem Krušina. Ten neměl žádné děti, a proto vzal k sobě na vychování syna svého zemřelého bratra, osmnáctiletého mladíka Jurika, kterého miloval jako vlastního, ale Jurik, i když byl jinak způsobu ušlechtilých, nedělal strýci mnoho radostí. Byl hodně výbušný a nejraději se potuloval po Praze, kde s partou kamarádů v krčmách popíjeli, hráli kostky a zapomínali na svoje povinnosti. Přísný strýc se tento život snažil Jurikovi rozmluvit, promlouval mu do duše a vedl ho ke střídmému životu, ale k ničemu to nebylo. Jednoho večera dokonce Jurik zabil svého strýce poté, když jej Krušina napomínal v jedné pražské krčmě. Přátel Jurikovi se okamžitě rozprchli. I mladý vrah náhle vystřízlivěl, tiše se vytratil z hospody a ještě toho večera tajně opustil Prahu.

Opustil českou zemi a prchnul na Moravu, kde vstoupil do rajhradského kláštera, neboť se domníval, že tam ho nikdo hledat nebude. Avšak ani tam si nebyl jistý, že nemůže být prozrazen, neboť klášter v Rajhradě patřil pod vrchní správu benediktinského kláštera v Břevnově u Prahy a časté návštěvy břevnovských kněží a lidí od královského dvora neznamenal pro Jurika nic dobrého – mohl jej někdo poznat. Trápen výčitkami svědomí, svěřil se Jurik se svým těžkým hříchem opatovi a prosil ho, aby mu uložil trest a pokání.

Opat soucitně vyslechl viníkovu zpověď a nařídil mu, aby odešel někam do pusté krajiny a tam po deset let žil jako poustevník a litoval svého hříchu, jinak že odpuštění nedosáhne. Jurik tedy roku 1201 odešel z rajhradského kláštera a jen Bibli si vyžádal, aby mu v hrozné samotě dodávala útěchy a síly.

Kráčel bos neustále k severu a čtrnáctého dne se octl v ohromném pralese, kam lidská noha dosud nevkročila. Jurik se rozhodl, že tam zůstane. Našel u studánky v údolí vhodné místo, kde si chtěl postavit dřevěnou chýši, která by jej chránila před dravou zvěří a nepohodou. Chtěl tu žít ve zbožnosti a v samotě až do smrti.

Těžko se mu žilo v divočině bez jediného nástroje. Neměl, čím by strom porazil a polena v kruté zimě na oheň našťípal. A tak žil bídě, ale nenaříkal a klidně utrpení snášel. Po nějakém čase se sešel s několika lovci, kteří sem přišli za zvěří, a ti mu darovali nejpotřebnější nástroje. Pak již přicházeli častěji a nejednu noc strávili v chýši u Jurika.

Tak uplynulo bez mála deset dlouhých roků strádání. Za ten čas Jurik zestárnul; dlouhé vousy změnily jej k nepoznání. Za celou tu dobu nesešel se s žádným cizincem, který by zabloudil v tento kraj, jen lovci bývali častými hosty, taky strážci královského lesa konali obchůzky až k zemským hranicím. Jinak žil Jurik sám a sám. Když měl nyní nástroje, vykácel kus lesa a na něm si udělal políčko a vystavěl malou dřevěnou kapličku, zasvěcenou Panně Marii. Jednoho podzimního dne, kdy sluníčko začalo se chýlit k západu a Jurik po celodenní námaze se sklonil nad jedinou svojí útěchou – Bibli, zazněl temným hvozdem táhlý zvuk lesního rohu. Nesl se smutně rozsáhlým pralesem a jeho ozvěna zanikala kdesi v divokých skalách. Po chvíli znovu, prudčeji rozlaholil se táhlý zvuk. Jurik vytušil, že někdo cizí zabloudil a potřebuje jeho pomoc. Sáh po svém lesním rohu, který obdržel darem od přátel – lovců, vyběhl z chýše a silně zatroubil směrem k neznámu, dával mu tím znamení, že pomoc je nablízku. A hle, neznámý se ozval!

Z Itálie k nám přišla v 17. století móda staveb umělých poustev (eremitáží), tou nejstarší na našem území je Valdštejnův Libosad nedaleko Jičína

Když pak po půlhodině Jurik ztraceného člověka objevil, zbledl a lekl se, neboť zbloudilý byl sám český král Přemysl Otakar I. Když se Jurik z leknutí vzpamatoval, klekl před krále na kolena, přiznal se ke svému činu a prosil o milost. „Nuže slyš, Juriku,“ řekl po chvíli král, „jeden život jsi kdysi zmařil a druhý jsi dnes zachránil, buď ti odpuštěno! A nyní vstaň a doveď mě do svého obydlí, jsem hrozně unaven!“

Jurik pokorně vstal, děkoval králi za prokázanou milost a odváděl jej nejbližší cestou do své chýše, kde snesl vznešenému hostu vše, co chudá poustevnícká kuchyně poskytovala.

Na přání královo vyprávěl pohnutě veškeré události, které během deseti let prožil, jaké těžké chvíle v tomto kraji zakusil, a poté přiznal, jak je šťastný, když mu jeho těžký hřích král odpustil. Bylo to právě deset let, co vkročil do tohoto pralesa, a dnes poprvé po deseti letech uléhal Jurik k spánku s klidnou myslí.

Úkol 4 – prostor a čas pro Boha

Závěrečná diskuze o tom, jak si sami aktivně hledáme čas na Boha. Odrazíme se od toho, co jsme se dnes dozvěděli o poustevnictví. Je to pro nás něčím inspirativní? Dále se zabývejte tím, zda žáci sami někdy cítí potřebu být sami, zda potřebují být i sami s Bohem. Jak to můžeme dělat? Zapisujte nápady – udělujte na toto téma brainstorming. Dokážeme být ještě v samotě, byli jsme někdy sami v přírodě? Kde se cítíte blízko Bohu?

Lekci možno zakončit i výzvou, aby žáci do příštího setkání aktivně našli příležitost pro modlitbu v samotě, vyzkoušeli si život poustevníka (třeba na 60 minut). Pokud tuto výzvu přijmou, vraťte se na začátku příštího setkání k tématu.

POUSTEVNICTVÍ – OSAMĚLÝ ŽIVOT S BOHEM

Moje jméno

Úkol 1 – kdo je to poustevník

Nyní se vzájemně seznámíte s motivy, které se často v příbězích o poustevnících opakují. Pečlivě naslouchej a diskutuj o nich s kamarády, heslovitě si jednotlivé motivy zapiš do níže připravené tabulky.

1

Poustevník Kristián žil podle pověsti nedaleko Hvězdy v Broumovských stěnách (ilustrace od Dalibora Nesnídala)

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.

Úkol 2 – významní čeští poustevníci

Přečti si krátká vypravování o několika českých poustevnících – první tři z nich jsou svatí mužové, poslední z představených je příkladem poustevníka, umělce. Poté zkus ke každému z nich přiřadit motivy z prvního úkolu, které pro daný příběh platí. Stačí, když použiješ čísla, ke kterým sis konkrétní motivy v prvním úkolu zapsal.

Svatý Ivan

Prvním českým poustevníkem byl podle legend svatý Ivan, který pocházel podle některých legend z Uher, podle jiných byl synem chorvatského krále či knížete českých Chorvatů. Každopádně se usadil za časů knížete Neklana v lesích v místech dnešní obce Svatý Jan pod Skalou. Zde žil čtyřicet let v jeskyni, živil se kořínky a mlékem krotké laně. Setkal se tu s Bořivojem I. sídlícím na Tetíně, který v lesích pronásledoval laň. Později měl svatý Ivan přímý vliv i na svatou Ludmilu, babičku svatého Václava. V době Cyrila a Metoděje působilo v oblasti dnešních českých zemí více poustevníků, kteří šířili křesťanství.

Svatý Prokop

Narodil se pravděpodobně v Chotouni kolem roku 980, vystudoval a stal se knězem, ale poté opustil manželku, syna Jimrama i svůj majetek a odebral se jako poustevník k řece Sázavě. Později se rozhodl pro poustevnický život a po vyraždění Slavníkovců žil, zřejmě po období stráveném též v benediktinském klášteře v Břevnově, v jeskyni v Dalejích u Jinolic. Zde prý Prokop sepsal evangeliář, který se údajně dostal do Francie, kde na něj skládali přísahu francouzští králové. Posléze se Prokop přesunul do Posázaví, kde praktikoval asketický poustevnický život a pracoval – mýtil les a obdělával takto získanou půdu. Legenda praví, že ho okolní lidé spatřili orat s ďáblem zapřaženým do pluhu, kterého poháněl křížem (zřejmě se jedná o místní vysvětlení brázd mezi Chotouní a Sázavou).

S pomocí knížete Oldřicha vznikla postupně kolem Prokopovy poustevny mnišská osada obydlaná učedníky, kteří chtěli žít stejně jako on. Prokop se posléze stal prvním opatem kláštera, kterému velmi vypomáhal též Oldřichův nástupce Břetislav. Sázavský klášter, který převzal řeholi otce západního mnišství, sv. Benedikta, byl jedním z posledních míst v Čechách, kde se provozovala liturgie ve staroslověštině a pěstovala staroslověnská vzdělanost obecně. Zřejmě krátce po jeho smrti ve 2. polovině 11. století byla napsána první staroslověnská prokopská legenda.

Svatý Prokop vyobrazený na oltáři kostela v jeho rodné Chotouni

Poustevník Břímota a svatý Vojtěch na Zelené hoře

Nedaleko města Nepomuk vybudoval na hoře nad řekou Úslavou bohabojný a dobrý muž jménem Břímota dřevěnou kapli sv. Máří a vedle ní i svou poustevnu. V době, kdy svatý Vojtěch usilovně bojoval proti nekřesťanským zvykům v české zemi, poskytl tento skromný příbytek domov i samotnému biskupovi. Podle pověstí v té době v celých Čechách panovalo velké sucho, šest let prý nepršelo. Proto lidé hledali svého biskupa a prosili ho, aby jim odpustil, slibovali poslušnost a nápravu. Biskup byl prý dojatý a následně všem lidem i celému kraji z hory požehnal. Poté se vše v okolí zazelenalo, podle toho dodnes nazývají lidé horu, kde stála poustevna, Zelenou horou.

Václav Matoušek – Fialový poustevník

Narodil se v Cerhovicích roku 1883, kde se později vyučil řezbářem. V obci žil pouze se svou matkou. Jako mladý se prý zamiloval do jisté dívky, ta ho však odmítla. Václav časem zahořkl a odešel do Zbiroha, kde se seznámil s Alfonsem Muchou, a později mu byl nápomocen při tvorbě Slovanské epopeje. Jeho pomoc spočívala v napínání obřích pláten pomocí napínacího zařízení, které podle plánů Muchy zhotovil zdejší zámečnický, a v napouštění plátna podkladní základovou vrstvou. Dělal ale i jiné pomocné práce a vozil kočárek s malým Jiřím Muchou, mohl být také jedním z mnoha modelů.

Epopej byla roku 1928 dokončena a Matoušek se po čase usadil v Drozdově, kde pokračoval v řezbářské činnosti. Dlouho tam však nevydržel a nakonec si našel roku 1932 místo pod hradem Týřov u Berounky, kde začal žít poustevnickým životem, a zůstal zde až do své smrti v roce 1948. Jeho první obydlí vypadalo jako stan, později si postavil srub. *V tom kraji pod Týřovem se usadil člověk, který se zklamal v lidech, a tak necítil sounáležitost s lidskou společností, ale s přírodou. Těžko přežíval první zimu (...). Protože nechtěl lovit ryby a zvěř, živil se kořínky, které vyhrabal ze sněhu, jedl houby a různé bobule. Vodu pil z Oupořského potoka. Ve dne v noci udržoval oheň, aby nezmrzl.* Matoušek se postupně stával součástí přírody, od lidí nikdy nic nechtěl a nijak se nepokoušel být s nimi ve styku.

Později se začal věnovat malování, maloval především scenerie z přírody, které znal ze svého obydlí – skály nad řekou, lesy okolo Berounky, pole, louky atd. Jeho malby se vyznačovaly fialovým nádechem a zanedlouho se mu začalo přezdívát „fialový poustevník“. Tímto způsobem žil 16 let. Nikdo neví, kolik obrazů ve skutečnosti namaloval. Obrazy neprodával, ale vyměňoval za vejce, chléb, mouku, ovoce apod. Jinak byl skromný a nechtěl si vzít ani jídlo, na zimu míval jen malé zásoby. Spisovatel Ota Pavel o něm napsal povídku Fialový poustevník.

Úkol 3 – interview s poustevníkem

Pracuj ve dvojici s některým kamarádem, jeden ze dvojice je v roli poustevníka a druhý v roli novináře – novinář si předem promyslí otázky (má na to cca 5 minut), poustevník tuto dobu využije k tomu, aby se ztotožnil se svou rolí, vžil se do své postavy. Pak se pusťte do rozhovoru. Novinář si samozřejmě dělá stručné poznámky, které v závěru aktivity bude prezentovat všem ostatním. Případně si můžete vyzkoušet i opačnou roli.

Úkol 4 – prostor a čas pro Boha

Cítíš potřebu být někdy sám/sama? Potřebuješ být i sám/sama s Bohem? Kdy k tomu lze najít příležitost?

BOHEM POVOLÁN

13

Příběh P. Josefa Toufara, oběti komunistické zvěle. Osud člověka, který měl být odsouzený v plánovaném vykonstruovaném procesu proti církvi. Složitá Toufarova cesta ke kněžskému povolání, síla jeho osobnosti, interpretace číhoštského zázraku. Aktivní boj komunistů proti duchovnímu životu člověka v české společnosti.

7. – 9. ročník ZŠ

Cíle výuky

- Poznat lidský příběh Josefa Toufara, jeho cestu k vytouženému kněžskému povolání a události nezadržitelně mířící až k jeho předčasné smrti.
- Přiblížit si postavení církve po roce 1948, kdy se moci v zemi chopila komunistická strana.
- Přimět žáky přemýšlet nad tím, co je to „zázrak“, jak tento fenomén vnímají.
- Zamyslet se nad nesmyslností tehdejší doby – výchova k demokratickému smýšlení.

Výchovný cíl

Přimět žáky ke kritickému nahlížení na informace, které se k nim dostávají například díky internetu – zdaleka ne vše musí být pravda, příklad manipulace veřejného mínění. Hledat cestu k tomu, jak žít příkladný život křesťana díky upřímné víře a příkladné službě, kterou vykonával P. Josef Toufar.

Seznam použité literatury a pramenů:

- Čelovský, Bořivoj: *Strana světi prostředky, Martyrium faráře Josefa Toufara, Šenov u Ostravy, Tilia, 2001.*
- Doležal, Miloš: *Jako bychom dnes zemřít měli, Nová tiskárna Pelhřimov, Pelhřimov 2012.*
- Doležal, Miloš: *Krok do tmavé noci, Nezávislý podmelechovský spolek, Praha 2016.*
- Doležal, Miloš: *Návrat P. Josefa Toufara do Číhoště, Nezávislý podmelechovský spolek, Praha 2017.*
- Drašner, František: *Číhoštský zázrak, Libri, Praha 2002.*
- Kalous, Jan: *Instruktažní skupina StB v lednu a únoru 1950, zákulisí případu Číhošť, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha 2001.*
- Ströbinger, Rudolf – Nešvera, Karel: *Stalo se v adventu, Vyšehrad, Praha 1991.*

<http://joseftoufar.cz/>

https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Toufar

https://cs.wikipedia.org/wiki/Pronásledování_katolické_církve_v_Československu

Je dobré, když na hodině, která předchází této lekci, požádáte žáky, aby doma vyhledali informace o jednom z následujících pojmů (ať si zpracují krátký, maximálně dvouminutový, referát). Témat se mohou ujmout ve dvojicích/větších skupinách, pokud máte hodně žáků, najdete mezi nimi dobrovolníky, kteří se úkolu zodpovědně zhostí.

Areál památníku Vojna Lešetice nedaleko Příbrami připomíná osud politických vězňů a jejich práci v nelidských podmínkách uranových dolů

Témata ke zpracování:

- Osvobození našeho území z nacistické okupace v roce 1945
- Demokracie – demokratický stát
- Komunistická strana Československa
- Vítězný únor 1948
- Marxismus-leninismus
- Prezident Klement Gottwald
- Totalita – totalitní režim
- Výsledek parlamentních voleb v roce 1946
- Státní bezpečnost (StB)
- Politické procesy konce 40. a 50. let

Úkol 1 – čtení o zázraku

Na začátku výuky si přečteme ukázkou z knihy Stalo se v adventu. Text by měl navodit atmosféru, přiblížit díky beletristickému zpracování situaci, která odstartovala tragický konec hrdiny této lekce – P. Josefa Toufara. Doporučujeme hlasité čtení (čtenáři se střídají), možno přečíst jen část z textu v pracovním listu. Po dočtení žáci samostatně zpracují otázky pod úkolem, následně odpovědi sdílí s ostatními. Možná už někdo z žáků slyšel o událostech v Číhošti, případně o P. Josefu Toufarovi – informace může zapsat níže a posléze je prezentovat ostatním.

1

Na začátku výuky si přečteme ukázkou z knihy Stalo se v adventu. Text by měl navodit atmosféru, přiblížit díky beletristickému zpracování situaci, která odstartovala tragický konec hrdiny této lekce – P. Josefa Toufara. Doporučujeme hlasité čtení (čtenáři se střídají), možno přečíst jen část z textu v pracovním listu. Po dočtení žáci samostatně zpracují otázky pod úkolem, následně odpovědi sdílí s ostatními. Možná už někdo z žáků slyšel o událostech v Číhošti, případně o P. Josefu Toufarovi – informace může zapsat níže a posléze je prezentovat ostatním.

Úkol 2 – dobový kontext

Nyní bychom se měli stručně seznámit s pojmy, které si žáci předem doma zpracovali (viz výše). Ostatní si dělají stručné poznámky ke každému z pojmů do pracovního listu. Pedagog by měl posoudit pravdivost informací. Pokud si žáci fakta nevyhledávali doma, lze je hledat společně (je potřeba mít k dispozici internet, encyklopedie apod.), případně může stručně pojmy vysvětlit vyučující.

2

Úkol 3 – život Josefa Toufara

Rozdělte žáky na skupiny po čtyřech (případně „zbylí“ žáci vytvoří méně početnou skupinu), ať si mezi sebou rozdají čísla od 1 do 4. Následně jim rozdejte níže uvedené texty o Josefu Toufarovi – jsou očíslované také od jedné do čtyř. Každý z žáků si vezme svou část textu (podle zvoleného čísla). Jakmile mají texty rozdané, opustí „domovské skupiny“ a sejdou se do „expertních skupin“ – tedy vždy žáci se shodnými texty (všechny jedničky, všechny dvojky atd.) a mají 15 minut na společné pročtení a sdílení informací. Ať zkusí zformulovat, co se z textů dozvěděli, co ukázky vypovídají o osobnosti hrdiny. Co je na životě Josefa Toufara zaujalo. Až budou mít zpracováno, vrátí se do domovských skupin a své spolužáky informují, co se dozvěděli ze svého textu a k jakým výstupům jejich expertní skupina dospěla. Vzájemně si sdělují informace, diskutují, srovnávají, tvoří si ucelený obrázek Toufaraova života.

3

Ten Toufar, co je teď po vás v Číhošti, ten nám v Zahrádce z obyvatel udělal věřící lidi. Okresní osvětový inspektor Hoskovec

1 – dětství a mládí Josefa Toufara

Narodil se 14. července 1902 v malé vesnici Arnolec u Polné. Druhý den byl pokřtěn ve farním chrámu ve Zhoří jako Josef Jindřich. Vyrůstal se čtyřmi sourozenci v rodině Josefa Toufara staršího, hostinského, sedláka a starosty obce. Rodným domem mu byla hospoda se sálem, která byla středem života vesnice. K hostinci patřilo také rozlehlé hospodářství (44 hektarů polí a lesů, koně, krávy, včelstvo a ovocný sad), což pro rodinu znamenalo celoroční usilovnou práci. Dne 26. července 1910 zemřela v mladém věku matka Marie Toufarová, rozená Mokrá. Dle svědectví pamětníků byla pracovitou, hodnou a zbožnou ženou. Matčina smrt hluboce zasáhla osmiletého Josefa. Toufarův otec se po smrti manželky podruhé oženil s Kateřinou Kasalovou (1872–1948).

Dle svědectví vrstevníků a příbuzných si Josef už jako malý chlapec rád hrával na kněze. Často vylezl na sehnutou arnoleckou vrbu, pod kterou shromáždil děti ze vsi a cosi jim kázal. V roce 1914 podal přihlášku do Borommea v Hradci Králové, což byla střední škola připravující možné budoucí kandidáty kněžství ke vstupu do semináře, jenže vypuknutí první světové války a následné válečné události Toufarovo přijetí znemožnily. V roce 1916 Josef Toufar ukončil školní docházku v arnolecké obecní škole a zůstal pracovat doma v hostinci a přilehlém hospodářství.

Jako dvacetiletý mladý muž v roce 1922 nastoupil základní vojenskou službu v Brně k 10. pěšímu pluku Jana Sladkého Kozičky. Po splnění prezenční služby byl v září 1923 propuštěn a přeložen do zálohy. Vrátil se domů a patřil k aktivním iniciátorům společenského života arnolecké mládeže – spoluorganizoval poutě a místní slavnosti, chodíval na taneční zábavy, rád tancoval i zpíval, hrál na kontrabas v místní hudební kapele. Stále pracoval doma na statku a v hostinci. V roce 1927 začal studovat Odbornou hospodářskou školu v Polné. Otcova smrt 26. června, finanční dědictví a bratrův příslib, že s manželkou převezmou hospodu a hospodářství, umožnily šestadvacetiletému Josefu Toufarovi jít konečně studovat střední školu – gymnázium v Německém (dnes Havlíčkově) Brodě. Bylo třeba složit maturitu, aby mohl vstoupit do kněžského semináře. Tím se mu otevřela cesta naplnění jeho snu.

Hudebníci z Arnolece u Polné, v kapele hrál i Josef Toufar. Archiv Miloše Doležala

2 – studium Josefa Toufara na kněze (splněný sen) a jeho působení v obci Zahrádka

Začátek října 1928 vzbudil v Německém (dnes Havlíčkově) Brodě úsměvný rozruch – do gymnaziální primy mezi jedenácti a dvanáctileté žáky nastoupil šestadvacetiletý muž Josef Toufar, kterému spolužáci začali laskavě přezdívat „děda“ a který na otázku, proč se přihlásil na náročná studia v tak pozdním věku, jasně a odhodlaně odpovídal, že usiluje naplnit svoji touhu – stát se knězem a sloužit lidem. V červnu 1935 Josef Toufar maturuje na gymnáziu v Chotěboři, kam před tím přestoupil na radu otcovského přítele, básníka a katechety P. Františka X. Boštíka. Stává se také kronikářem rodné obce Arnolec. V tomto roce vstupuje do kněžského biskupského semináře v Hradci Králové.

Spolužáci ze semináře vzpomínali na Toufarovu nevšední píli a houževnatost, se kterou studoval. A připomínali jeho zbožnost, která byla mužná a vroucná. Po okupaci nacistickým Německem a po vypuknutí druhé světové války byl jáhen Josef Toufar 29. června 1940 na svátek sv. Petra a Pavla biskupem Mořicem Píchou vysvěcen v Hradci Králové na kněze. Slavná primice se konala v rodném Arnolecti a zúčastnily se jí stovky občanů, Toufarových přátel, spolužáků a duchovních. Novosvěcenec Josef Toufar si nechal na primiční obrázek s podobenkou tehdy ještě blahoslovené Anežky České natisknout prosbu: „Za hlasem Tvým jsem, Pane, šel, dej sílu duši mé.“

Prvním Toufarovým kaplanským působištěm se stala rozlehlá farnost městečka Zahrádka u Humpolce, ke které patřilo rozsáhlé území s dvanácti obcemi, třemi kostely a poutní kaplí a se sedmi školami, ve kterých se každý týden vyučovalo náboženství. Farnost čítala kolem 3 000 farníků. Kaplan Josef Toufar přišel na své první působiště již jako zralý, vyrovnaný a svěží muž a naprosto otevřeně a upřímně tu žil své kněžské povolání. Pomáhal lidsky a duchovně formovat mládež, za války byl oporou svým farníkům a kryl řadu protinacistických aktivit. Opravuje kostely, pomáhá místním židovským rodinám i sociálně slabým, nebojácně a vlastenecky káže. Z Toufarovy kněžské pastorace a inspirace se zrodila tři kněžská povolání, mezi nimiž vyniká postava Mons. prof. Karla Vrány, významného českého filozofa, teologa, esejisty a vydavatele.

Josef Toufar (vlevo) se spolužáky z gymnázia. Archiv Miloše Doležala

Archiv Miloše Doležala

Po skončení druhé světové války může P. Josef Toufar naplno rozvinout své pastorační aktivity. Zakládá v obci Sdružení katolické mládeže, které shromažďuje 250 mladých lidí z celého kraje a s nimi pořádá duchovní obnovy, exercicie, poutě, modlitební setkání, vzdělávací večery, přednášky, taneční zábavy, sportovní akce, divadelní představení atd. Ve své činnosti je inspirován pastorací sv. Dona Bosca. Mnohé žáky doučuje a připravuje na zkoušky, zařizuje pro ně ubytování a podnájmy, zajímá se o jejich starosti.

Po komunistickém puči v únoru 1948 vystoupili komunističtí funkcionáři v Zahrádce a na okrese Ledč nad Sázavou, kteří začali agresivně na hradeckém biskupu Píchovi požadovat Toufarovo přeložení ze Zahrádky do jiné farnosti. Důvod – P. Josef Toufar byl v Zahrádce vyhraněnou osobností a autoritou, která překračovala hranice církve, a to ateistickým ideologům a jejich sluhům překáželo. Na podporu Josefa Toufara a tedy proti jeho přeložení do jiné farnosti tehdy vznikla v Zahrádce a okolí petice, kterou podepsaly tři tisíce farníků, ale také lidé jiného vyznání i občané stojící mimo církve. Pod nepolevujícím politickým tlakem nakonec sám Josef Toufar rezignuje. A biskupskou konzistoř žádá o přeložení do nedaleké farnosti Čihošť, kam se stěhuje 16. dubna 1948.

„Jako nejzavilejší hlava místní reakce řádl v obci farář Josef Toufar. Přesto, že sám byl nejdříve dělníkem a farářem se stal až kolem své třicítky, pracoval jako poslušný sluha papežův, a tím si vysloužil i nucený odchod ze Zahrádky.“ Kronika obce Zahrádka

3 – Josef Toufar knězem v Číhošti

V novém číhoštském působišti (farnost Číhošť s přílehlými obcemi čítala kolem 1 200 katolíků, patřilo k ní osm vesnic a sedm škol; v té době P. Toufar také vypomáhal v sousední farnosti Zbýšov) se hned a odhodlaně pouští do díla – do duchovní obnovy i oprav. Angažuje se v obecních záležitostech – upravuje okolí chrámu, pomáhá starým lidem vymáhat důchody, iniciuje vznik poštovní pobočky, zařizuje v místě zubařskou živnost atd. Obětavost a vysoká aktivita v pastorační činnosti – to jsou erbovní znamení jeho úsilí.

Mezi lety 1948–1949 zesiluje tlak československých komunistických orgánů na podřízení si katolické církve. První vlna, trvající od února 1948 zhruba do dubna 1949, byla časem, kdy se mocenský aparát snažil zlomit církevní odpor taktickou dohodou, což pro komunisty skončilo neúspěchem. Církev se odmítla podrobit marx-leninské ideologii a diktatuře. Komunistický aparát přechází do otevřeného boje. Chce si podrobit katolíky silou. Vyjádření komunistických lídrů připomíná slovník vojenských velitelů. Prezident Gottwald požádal **církevní šestku**, aby rychle připravila kompromitující materiál proti církevním představitelům. Připravuje se útok proti klášterům a jsou schváleny nové zákony a vládní nařízení, s jejichž pomocí měla být legislativně zakotvena podřízenost římskokatolické církve státu.

Číhoštský kostel Nanebevzetí Panny Marie se stal novým působištem P. Josefa Toufara, záběr z dobového dokumentu, který měl poškodit pověst celé katolické církve

V této složité politické situaci se P. Josef Toufar pokouší obstát se ctí. Nevystupuje radikálně proti komunistickým funkcionářům, je si vědom odpovědnosti za chod farnosti, a tak se vše pokouší řešit domluvou a osobním jednáním.

Do této dramaticky rozbourené doby přichází zvláštní znamení. 11. prosince 1949 (tehdy III. neděle adventní) se v číhoštském kostele, právě ve chvíli Toufarova kázání, podivuhodně rozkývává dřevěný oltářní křížek a zůstane stát nakloněn a zkroucen ke kazatelně s mírným převisem. Záhadný úkaz vidělo přibližně 20 svědků.

(...) a tu ku konci kázání jsem pravil: Uprostřed vás stojí, kterého mnozí neznají, zde ve svatostánku je náš Spasitel. A při těch slovech jsem ukázal na oltář. A tu všichni, kteří se podívali směrem ruky, viděli, jak kříž na svatostánku se začal naklánět. Nejprve (když se díváš k oltáři) napravo, pak zase nalevo, zase zpět napravo a nalevo a pak se zastavil uprostřed, ale již se nedíval k hlavním dveřím, ale celý se natočil směrem na kazatelnu. Také se vychýlil dopředu tolik, že za normálního vychýlení se musí zhroutit. Vidělo to 19 lidí, vesměs dospělých, z nichž řada mužů, všichni úplně zdraví a normální. Kteří to viděli, pod přísahou to napsali do protokolu, a ti, kteří byli vyšetřováni od SNB to četníkům potvrdili, že to nebyla ani sugesce, ani zrakový klam. Je vyloučen i magnetismus nebo elektřina, neboť svatostánek i kříž jsou úplně ze dřeva a ani světlo na oltáři nebylo. Všichni v tom vidí nějaký zvláštní, nadpřirozený úkaz, který se přirozeným způsobem nemůže vysvětlit. Josef Toufar

Dne 11. 12. 1949 ke konci kázání v kostele v Číhošti viděl jsem v době, kdy farář Toufar ukázal levou rukou ke svatostánku, jak se pohnul křížek, a myslím, že nejprve doleva a to asi na 45 stupňů, pak se několikrát ještě zakýval a zůstal stát. Karel Krajanský

Já jsem se v té chvíli podívala na oltář, pan farář učinil tato slova: „Zde ve svatostánku je náš Spasitel“ a v té chvíli jsem viděla, jak křížek se vychýlil doprava a pak doleva, pak zase doprava a zase doleva a potom zůstal stát. Marie Rosičková

4 – zatčení a umučení P. Josefa Toufara

Událost v Číhošti se roznesla po celých Čechách a do zapadlé vesnice se sjíždějí stovky poutníků i zvědavců. Situace, která se nehodí do scénáře komunistické straně, bojující v té době proti církvi otevřeně a nepokrytě. Po pár týdnech státní aparát rozjíždí zbrkle drtivou akci, na kterou kladou špičky stranického aparátu (komunistický prezident Gottwald, ministři Čepička a Kopecký) velký důraz – využít této příležitosti a vypořádat se s nepřítelem – katolickou církví. Faráře donutit ke lživému doznání, že sám hýbal křížkem, a ukázat tak křesťanské náboženství jako podvodné opium pokrokového lidstva. Josef Toufar má být pak veřejně, před celým národem obviněn v politickém vykonstruovaném soudním procesu z toho, že jako podvodník s křížkem hýbal za pomoci gum a pěr.

P. Josef Toufar je ve večerních hodinách 28. ledna 1950 tajnou státní bezpečností unesen z číhoštské fary, odvezen do valdického vězení a tam brutálně vyslýchán speciální sedmičlennou Instruktažní skupinou Státní bezpečnosti. Jenže něco „neklape“ – technikům od StB se v číhoštském kostele podvodný mechanismus nedaří sestrojít tak, aby fungoval, a kněz Josef Toufar ve valdických kobkách bude po následující čtyři týdny trápen a sadisticky ubíjen k smrti. Nemá se k čemu přiznat, je nevinný. Dne 25. února 1950, kolem půl deváté večer, v den druhého výročí komunistického převratu, Josef Toufar umírá po operaci ve Státním sanatoriu v Praze v Legerově ulici. Následně je pitván a jeho mrtvé tělo zahrabáno v hromadném hrobu na hřbitově v Praze-Ďáblicích. Toufarova jména je však propagandisticky zneužito v právě natáčeném filmu „Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení“.

Archiv Miloše Doležala

Pacient byl nahý, protože mám před očima dodnes celé jeho tělo. Viděl jsem, že je pokryto modřinami velikosti tak za polovic dlaně. Na prsou, na břiše, na nohách, na pažích... všude. Neostýchám se použít slova vražda! MUDr. František Maurer, vedoucí lékař

Teprve až po čtyřech letech (v roce 1954) je Toufarově neteři Marii Pospíšilové sděleno, že její strýc, kněz Josef Toufar, byl v roce 1950 následkem prasknutí žaludečního vředu operován, že tento zásah zůstal bez výsledku a pacient zemřel.

V roce 1968 případ Josefa Toufara a jeho politické zákulisí na stránkách deníku Lidová demokracie poprvé veřejně popsal novinář a spisovatel Jiří Brabenec. Je také odhalen velitel Instruktažní skupiny StB Ladislav Mácha. Násilnou smrt P. Toufara vyšetřuje Vyšší vojenská prokuratura v Táboře. Ladislav Mácha, velitel Instruktažní skupiny StB, který trýznil P. Josefa Toufara, byl odsouzen 23. listopadu 1998 Obvodním soudem pro Prahu 6 za těžké poškození na těle a zneužití moci úřední a služební k trestu odnětí svobody v trvání pěti let. Mácha se proti tomuto verdiktu odvolal a městský soud v Praze potvrdil 1. listopadu 1999 závěr Obvodního soudu pro Prahu 6, snížil však trest odnětí svobody na dva roky nepodmíněně. Mácha několikrát odmítl ze zdravotních důvodů nastoupit výkon trestu. Výkon trestu nakonec nastoupil 16. ledna 2002 v Praze na Pankráci a po uplynutí poloviny trestu, v lednu 2003, byl z brněnské věznice podmíněčně propuštěn.

Tělo Josefa Toufara bylo nalezeno v hromadném hrobě na hřbitově v Ďáblicích v roce 2014, tím začala jeho cesta zpět do Číhoště. Archiv Miloše Doležala

V roce 2012 vychází ucelený knižní životopis P. Josefa Toufara „Jako bychom dnes zemřít měli“ od Miloše Doležala.

V roce 2013 dala Biskupská konference souhlas se zahájením beatifikačního procesu (prohlášení za blahoslaveného) P. Josefa Toufara. Na svátek svatě Anežky České v roce 2014 bylo exhumováno tělo P. Josefa Toufara z Ďáblického hřbitova. Ostatky P. Josefa Toufara prošly po archeologickém ohledání důkladným antropologickým výzkumem a genetickou identifikací. Za přítomnosti rodiny P. Toufara, královéhradeckého biskupa Jana Vokála a dalších zainteresovaných účastníků byly pak ostatky číhoštského mučedníka uloženy dopoledne 10. července 2015 v pražském antropologickém ústavu do kovové schránky, zapečetěny a převezeny do Číhoště na Vysočinu. A tam, v kostele Nanebevzetí Panny Marie, slavnostně uloženy v neděli 12. července 2015 při bohoslužbě do hrobu – 65 let po násilné smrti.

Úkol 4 – kritické myšlení

Žáci již mají povědomí o osobnosti Josefa Toufara i o okolnostech číhoštského zázraku, nyní je vhodná chvíle k zhlédnutí dokumentu „Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení“. Před puštěním tohoto tendenčního snímku vyzvěte žáky, aby do svých pracovních listů zaznamenali jazyk komunistické propagandy. Slova a věty, které se objevují v komentáři k filmu jsou komunistickou propagandou záměrně voleny tak, aby v lidech probouzely nenávist k P. Josefu Toufarovi, katolické církvi i k Vatikánu. Následovat bude diskuze. Film objevíte v on-line verzi na kanálu youtube.com, v archivu České televize, případně ho na několika místech na internetu objevíte i ke stažení do počítače. Dokument je dlouhý přibližně 13 minut, následně s žáky projděte jejich poznámky. Film byl promítán v kinech po celém Československu, zajímavostí je také to, že byl vyroben v tehdy rekordním počtu 375 kopií.

Možné otázky po zhlédnutí filmu:

- Jak komunistická propaganda podávala události kolem zázraku v Číhošti?
- Jak na tebe film působí? Osobnost Josefa Toufara už trochu znáš, popisují ho pravdivě?
- V době, kdy film promítali, byl již P. Josef Toufar umučen, dozvídáte se to z dokumentu?
- Všiml/a sis některých symbolů, které využívá propaganda (pavouk v klobouku tahající za nitky apod.)?
- Jak myslíš, že události vnímal člověk, který se o nich dozvěděl pouze z tohoto filmu?

Nyní se zamyslíme společně s žáky nad tím, zda se můžeme stát obětí nějaké propagandy i v dnešním světě. Dnes je kolem nás mnoho zdrojů informací, mnoho médií (noviny, rozhlasové a televizní stanice, internetové portály atd.), která však nepochybně ovlivňují jejich majitelé. Redaktoři v nich filtrují informace, mohou je podávat zkresleně, předkládat lidem pokřivenou pravdu. Jak se proti tomu můžeme bránit? Odkud můžeme čerpat? Jak zjistit pravdu? Diskutujte s dětmi, zde je to hodně důležité! Měli byste se dobrat toho, že je potřeba informace ověřovat v různých zdrojích, o věcech přemýšlet, hledat souvislosti, používat selský rozum, nelpět slepě na svém postoji – být ochoten ho revidovat.

Úkol 5 – totalitní režim a jeho postoj k církvi

Budeme společně hledat odpovědi na těžkou otázku: Proč všem totalitním režimům (nacistům i komunistům) vadila či překážela církev, některé spolky (skauti, sokolové atd.), inteligentní lidé, národní hrdinové? Mladší žáci budou možná potřebovat vaši pomoc, zkuste je doplňujícími otázkami nasměřovat k odpovědi. Určitě vás překvapí svou vnímavostí.

Úkol 6 – zamyšlení nad zázrakem

Na konci lekce se vrátíme k tomu, čím jsme ji uvedli – k vlastním zázračným událostem v Číhošti. Žáci odpovídají písemně na poslední položenou otázku, která se týká toho, co si myslí o „hýbajícím se křížku“. Prospěje, když nastíníte možnosti – zázrak, mechanismus sestrojenný samotným Josefem Toufarem, záměrná provokace státní bezpečnosti, nepochopitelná legrace někoho z místních atd. Předem o tom sami hodně přemýšlejte, předložte svůj názor do diskuze, ale nikoho o něm nepřesvědčujte. Některých jistot a odpovědí se člověku nedostává, to je vlastně dobře.

V závěru celé lekce se žáků zeptejte – Co nejdůležitějšího ses dnes dozvěděl/a? Ať každý odpoví jednou větou. Cítíte-li, že by to bylo vhodné, zakončete výuku společnou modlitbou za P. Josefa Toufara.

Pohřeb Josefa Toufara se konal až 12. července 2015, více než 65 let po jeho smrti. Archiv Miloše Doležala

Moje jméno

Úkol 1 – zázrak

Na začátku této lekce si přečteme ukázkou z knihy *Stalo se v adventu*. Pusťte se do toho.

Zázrak

Třetí adventní neděli přišli do Číhoště na mši opět všichni ze samot, i přespolní z Kynic, Zdeslavic a Hroznětína. Zaplnili kostel už dávno před začátkem bohoslužby. Nejdříve hospodyně, zatímco muži ještě rokovali pod lipami na prostranství před kostelem. Naposledy se nahrnuli do kostelní lodi mladí, kteří ještě v hloučcích či ve dvojicích postávali venku. Šedý prostor kostela ještě rozjasňoval teplý jas svíček pod obrazem Bohorodičky.

Farníci v Číhošti zachovávali neměnný zasedací pořádek. První řady patřily největším hospodářům, nehodilo se, aby mezi ně usedl chalupník. Přespolní si sedali dozadu vedle kravičkářů a bezzemků. (...)

Ve vstupních modlitbách této třetí adventní neděle připomíná kněz před oltářem slova apoštola Pavla: „Radujte se v Pánu vždycky, opět pravím, radujte se. Vlídlost vaše budiž známa všem lidem: neboť Pán blízko jest...“ Doba adventní je přípravou na příchod Spasitele.

Farář Toufar vystupuje na kazatelnu. Vedou k ní tři čtyři schůdky. Řečníště je nízké. Farář přemýšlí o smyslu epištoly, která se čte tuto neděli, a o výzvě apoštola Pavla, abychom o nic nepečovali úzkostlivě, neboť „pokoj Boží, který převyšuje všechno pomýšlení“, ochrání srdce naše i myšlenky naše „v Kristu Ježíši, Pánu našem“. Hospodář pozoruje klidnou tvář faráře, který stojí těsně nad ním. Zdá se mu, že hovoří přímo k němu. Mluví o lásce. O nekonečné lásce Boží i o lásce člověka k jeho bližnímu. (...)

Námětem dnešnímu kázání faráře Toufara bylo evangelium svatého Jana o Janu Křtiteli, který řekl o sobě, že je hlasem volajícího na poušti, a který vybízel k spravení cesty Páně. Na adresu farizeů pak prohlásil: „Uprostřed vás stojí, jehož vy neznáte.“ Farář si položil pravou ruku na prsa a levou ukázal k oltáři. Řekl: „Pán Ježíš přebývá s námi ve svatostánku.“ Hospodář ucítil dotek chladné, trochu vlhké dlaně na hřbetu své ruky. Podíval se na ženu. Očima široce otevřenými hleděla k oltáři a stiskla mu ruku ještě silněji. V jejích očích zahlédl úžas. A překvapení a také úzkost. Něco jako svaté vytržení a současně hrůzu. Kolem to zašumělo užaslými hlasy.

Hospodář nespouštěl oči z křížku a snažil se, aby se soustředil. Křížek stál nehnutě na svém místě. Zdálo se mu, že podlehl klamu nebo mámení smyslů. Ale žena se k němu naklonila, až ucítil nakyslý dech, a šeptala: „Viděls?“

Anna tedy viděla totéž, co on. Dokonce dříve než on a upozornila ho na to. A stará Urbanová vykřikla. A všichni ostatní to také viděli. Rozhlédl se kolem sebe a ve všech tvářích vyčetl překvapení a úžas s nádechem svatého vytržení.

Jen farář mluvil dál svým klidným hlubokým hlasem, jako by se nic nestalo. Slova nedělního kázání se rozléhala prostorami kostela a křížek stál nehnutě. Desítky párů očí očekávaly jeho další pohyb. Marně.

Vzrušení z lavic jako by se přeneslo i k faráři na kazatelnu. Musil přece vidět tváře svých farníků a až k němu jistě dolehl jejich šepot. Jednou nebo dvakrát se přešel a musil se opravit. A pak kázání ukončil jakoby ve spěchu, pružným krokem sestoupil z kazatelny, poklekl před oltářem a odešel do sakristie.

Lidé hlučně vstali z lavic a hrnuli se z kostela. Ale venku na trávníku se utvořily hloučky.

Domluvili se, že to viděli všichni. Růža Prchalová z Kynic vykládala sousedkám, jak měla strach, že křížek spadne, tak hluboko se vyklonil. Urban se přel s Polívkovou, zda se křížek vychýlil nejdříve vpravo a teprve potom vlevo, anebo obráceně. Stalo se to nejméně třikrát. Nebo spíše čtyřikrát. Hroznětínský Dvořák si všiml, že se křížek začal pohybovat právě v tu chvíli, kdy na něj farář ukázal rukou.

Stará Urbanová řekla to slovo první.

Zázrak!

(...)

Farář však je, jak se zdá, jediný, kdo nic nepozoroval. V sakristii svlékl bez pomoci kostelníka roucho, přešel cestu dělicí kostel od farní zdi a brankou vstoupil do sadu, kterým vedla úzká cesta posypaná už opršelým pískem. V předsíni se přezul. Z kuchyně to nedělně zavonělo a zaslechl hlas své neteře Mařenky, že oběd bude co nevidět. Pak vešel do pracovny a sáhl po knize Božích služeb v černých deskách s bílým štítkem, jaké bývají na školních sešitech. Otevřel ji a sáhl po peru. Zvolna, úhledným rukopisem napsal záznam: „Dnes 11. prosince 1949, o třetí adventní neděli jsem sloužil mši svatou. Účast věřících vysoká. Kázal jsem o živém Ježíši v nás. Na opravu kostela při bohoslužbě...“ Zde zápis skončil. Částku dopíše, až kostelník Čuřík donese kasičku a spočítá její obsah.

Chtěl vejít do jídelny, když zaslechl chraplavý hlas zvonku. Před branou stál hlouček vesničanů v čele s kovářem Pospíšilem. Toufar je překvapeně pozdravil, ale to už Pospíšil padl na kolena a pokoušel se farářem políbit ruku. Toufar mu v tom zabránil a vzal ho jemně za ramena, aby mu pomohl vstát. Zprvu nevěděl, o čem lidé mluví. Ale všichni hovořili stejně a jejich výpovědi se shodovaly. Toufar však nechtěl o zázraku slyšet. Vyzval věřící, aby se v klidu rozešli.

Odcházel s pocitem zklamání.

Teprve teď Toufar pochopil, co způsobilo neklid při jeho kázání, který si nedovedl vysvětlit. Odpoledne se ještě vyptal Čuříka a dalších lidí a všichni vypovídali shodně. Každý viděl křížek, který se vychyloval.

Ale ani to nemohlo Toufara přesvědčit, že se udál zázrak. Byl si jist, že se jeho farníci stali obětmi masové sugesce nebo optického klamu. Umínil si, že je přiměje ke střízlivosti a že se jim případ pokusí vysvětlit.

Ale jak? Sám neměl pro to, co se stalo, vysvětlení.

Na druhý den doplnil svůj zápis v knize částkou padesát šest korun osmdesát haléřů, které byly v kostelní pokladničce, a připsal větu: „Při kázání vidělo 19 svědků, které jsem vyslechl, jak se křížek na svatostánku pohnul. Já neviděl nic, dozvěděl jsem se to teprve od kováře Pospíšila.“

Tím Toufar považoval případ za vyřízený. Jenom nevěděl, jak se má zachovat, když řeči o zázraku samy od sebe neustanou. Za nejvhodnější považoval pohovořit se sousedy jednotlivě při náhodných setkáních a jenom v krajním případě přistoupit k prohlášení na kazatelně.

Zapomněl, že zpráva o číhoštském zázraku mezitím dostala křídla.

Ukázka z knihy *Stalo se v adventu* od Rudolfa Ströbingera a Karla Nešvery

Archiv Miloše Doležala

Co Tě napadlo při čtení textu? O čem pojednává? K jakému období se asi váže? Co si myslíš o popisované situaci? Je možné, aby se stal zázrak?

Co víš, nebo si myslíš, že víš o tzv. číhoštském zázraku a P. Josefu Toufarovi?

Úkol 2 – dobový kontext

Zkus stručně vysvětlit následující pojmy, historické události, osobnosti atd.

Osvobození našeho území z nacistické okupace v roce 1945

Demokracie – demokratický stát

Komunistická strana Československa

Vítězný únor 1948

Marxismus-leninismus

Prezident Klement Gottwald

Totalita – totalitní režim

Výsledek parlamentních voleb v roce 1946

Státní bezpečnost (StB)

Politické procesy konce 40. a začátku 50. let

*Podobizna prezidenta
Klementa Gottwalda na dobovém obraze*

Úkol 3 – život Josefa Toufara

Rozdělte se na skupiny po čtyřech, rozdejte si ve své skupině čísla od 1 do 4. Poté dostanete od vyučujícího texty a vysvětlí vám, jak budete pracovat.

3

Co se dozvěděl/a o životě Josefa Toufara? Co tě na jeho osudu zaujalo?

Archiv Miloše Doležala

Vyšetřovatele tlačil čas, naléhali na ně nejvyšší političtí představitelé – ministři i prezident Klement Gottwald, aby vše bylo uzavřeno 24. února 1950, kdy začínalo zasedání Ústředního výboru KSČ svolané k druhému výročí „Vítězného února“. Prezident plánoval v projevu slavně představit výsledek celého vyšetřování všemu československému lidu. Proto se hodně chvátało a všichni byli nervózní, především vyšetřovatelé. Z toho patrně pramenily chyby, které skončily smrtí nevinného člověka. Měl se prostě přiznat, přiznat i k tomu, co neudělal. Vyšetřovatelé by skvěle odvedli svou práci, soudruh prezident by slavně promluvil o úspěšném boji proti třídními nepříteli – církvi, která je řízená z Vatikánu i nenáviděné Ameriky. Tak se tehdy tvořily, či spíše ohýbaly dějiny. Jenže se něco nepovedlo. Státní bezpečnost špatně odhadla fyzickou i psychickou odolnost pátera Toufara. Mysleli, že jeho přiznání bude záležitostí hodin, jenže ho museli nesčetněkrát nelidsky mučit, aby z něj vymlátili to, co chtěli slyšet. Dostali jej do stavu, který nemohl přežít. Zmučeného jej den před smrtí tajně odvezli v noci do kostela v Číhošti, kde jim musel na kameru zahrát divadlo – uměle vytvořený důkaz, že zázrak nebyl zázrakem, ale pouze promyšleným podvodem. Cestou zpět do valdické věznice Josefu Toufarovi praskl žaludeční vřed, bohužel ani nyní se mu nedostalo potřebné zdravotnické pomoci. Pak jim došlo, že se jim akce vymkla z rukou. Toufara potřebují, musí být odsouzen lidovým soudem. Pak se už marně snažili zachránit jeho život v prominentní nemocnici. Korunní svědek, který měl být veřejně pranýřován, jim 25. února 1950 v nedožitých 48 letech zemřel.

Z pozdější výpovědi vyšetřovatele Ladislava Máchy týkající se výslechu ve středu 22. února 1950:

Ráno byl dán Toufar do korekce. Během dopoledne jsem tam za ním přišel s Řezníčkem a Němcem. Řekl jsem mu předem, co s ním chceme provést, a on se ani nezpěčoval. Dobrovolně si lehl na lavici, a to na břicho. Přitom byl oblečený. Potom jsme ho několik minut, odhadoval bych to asi na 7 minut, tloukli všichni tři obuškem, a to jednak přes zadnici, jednak do chodidel. Měli jsme dva obušky, takže jsme se v bití střídali. (...) Věděl jsem, že nejvyšší stranické a státní orgány mají zájem na tom, aby Toufar žil a aby s ním byl veřejný proces, který by odhalil podvodnou činnost katolické církve.

Šokovaly tě tyto řádky? Pak bys asi neměl/a číst popis výslechu od Miloše Hrabiny, jiného z vyšetřovatelů, který líčí události předchozího dne, tedy 21. února 1950: *Navečer ten den se již Mácha nenechal přemluvit a nechal si od strážných přinést gumový obušek a předvést Toufara do temnice, kde jej surově zbil. (...) Já sám jsem tam zašel asi po 1 hodině, a když jsem viděl, že Mácha má Toufara položeného na lavici se zavázanýma očima a nemilosrdně jej tluče hlava nehlava, tohoto jsem upozorňoval na to, že jmenovanému může způsobit zranění, že jej nebudeme moci postavit před soud. Během té doby, co jsem se zdržel, a bylo to asi 10 až 15 minut, jsem na Máchovi pozoroval, že bije Toufara se sadistickou rozkoší – jsem ještě několikrát Máchu upozornil, že když již použil fyzického násilí, tak ať jmenovaného bije po chodidlech a nemlátí jej hlava nehlava. Když si Mácha nedal říci, odešel jsem a celou tuto věc jsem hlásil Hrabákovi. Celé to trvalo asi 3 hodiny, kdy Mácha, pravděpodobně kvůli své únavě, fyzického týrání nechal. (...) Po skončené exekuci se Mácha vrátil zpět na ubikaci a prohlásil, že se mu podařilo Toufara zlomit, při čemž jej v jeho nepřítomnosti nazýval svini a podobnými výrazy. Za krátký čas se z ubikace vytratil a já nakouknutím ven jsem zjistil, že vyjednává s velitelem ostrahy o tom, aby jmenovaného dali do temnice. Přitom mu odepřel vydat jídlo, až teprve druhý den mu dal takzvanou karlovarskou přesolenou polévku. Je samozřejmé, že farář Toufar po sněžení tohoto pokrmu měl velkou žízeň a je také samozřejmé, že mu Mácha zakázal dát něco k pití.*

Slavnostní pohřeb Josefa Toufara v Číhošti se konal až 12. července 2015, více než 65 let po jeho smrti. Archiv Miloše Doležala

Úkol 4 – kritické myšlení

Nyní zhlédnete dokument „Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení“. Všímej si záběrů i komentáře k filmu – přemýšlej, jak s událostmi nakládá komunistická propaganda. Zapiš si, co tě ve filmu zaujalo.

4

Rekonstrukce události organizovaná Státní bezpečností proběhla v Číhošti v noci z 23. na 24. února 1950, záběry s P. Josefem Toufarem byly následně použity do tendenčního dokumentu

Úkol 5 – totalitní režim a jeho postoj k církvi

Proč všem totalitním režimům (nacistům i komunistům) vadila či překážela církev, některé spolky (skauti, sokolové atd.), inteligentní lidé, národní hrdinové?

5

Úkol 6 – zamyšlení nad zázrakem

Na konci lekce se vrátíme na začátek – k vlastním zázračným událostem v Číhošti. Co si o nich myslíš? Co se tehdy odehrálo? Šlo o zázrak, mechanismus sestrojený samotným P. Josefem Toufarem, záměrnou provokaci státní bezpečnosti, nepochopenou legraci někoho z místních atd.?

6

KŘEŠŤANSKÉ CÍRKVE

Specifika vybraných křesťanských církví, které působí v České republice. Rozdíly ve věrouce i společné základy víry. Původ a smysl ekumenického hnutí.

7. – 9. ročník ZŠ

Cíle výuky

- Získat povědomí o existenci a specifikách největších českých křesťanských církví.
- Naučit žáky pracovat s informacemi, vybrat podstatné, prezentovat své poznatky.
- Snaha hledat sjednocující prvky mezi křesťanskými církvemi – ekumenismus v ČR.

Výchovný cíl

Příslušnost k různým církvím nemusí lidi rozdělovat, měla by nás v českém, převážně ateistickém, prostředí spíše sblížovat. Měli bychom být otevření k pohledu ostatních, zároveň chápat, kde jsme ve své víře „doma“.

Seznam použité literatury a pramenů:

- *Martinek, Michael: Přehled křesťanských církví a jejich aktivit v ČR, Portál, Praha 2016.*
- *Nešpor, Zdeněk – Vojtíšek, Zdeněk: Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice, Karolinum, Praha 2016.*
- *Neuner, Peter: Ekumenická teologie, Vyšehrad, Praha 2009.*
- *Štampach, Ivan O.: Přehled religionistiky, Portál, Praha 2008.*

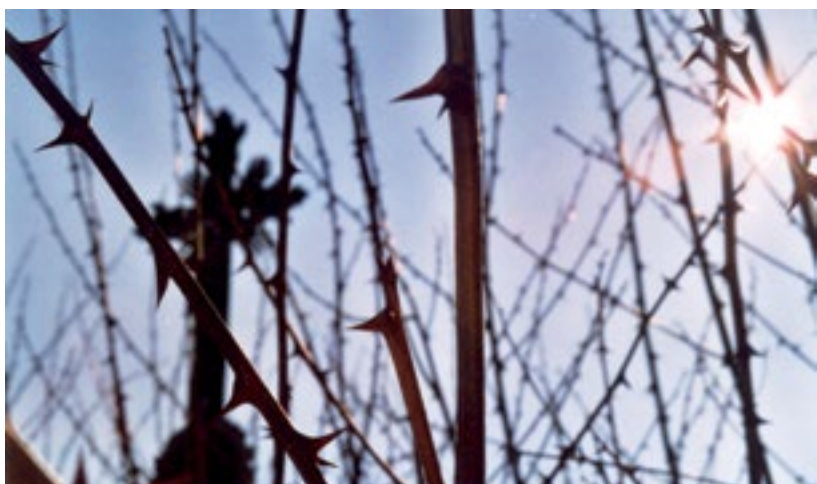

Současná česká náboženská scéna je velmi pestrá, pro většinu z nás dosti nepřehledná. Stále v ní dochází k vývoji a počty registrovaných církví se každý rok mění. Společnost potřebuje duchovní hodnoty, lidé hledají jistotu v náboženství, často vstupují do církve díky osobním vazbám na někoho, kdo je jejím členem. V této kapitole se snažíme seznámit žáky s několika (konkrétně devíti) většími křesťanskými církvemi, které na našem území působí. Žáci by měli pracovat s textem, seznámit se s konkrétní církví a pak své poznatky prezentovat před ostatními. Výuka by měla směřovat k ekumenickému vnímání poznatků – hledání společného, zachycení rozdílů.

Tato lekce neobsahuje pracovní list pro žáky – pouze materiály v metodické části, které je pro ně potřeba nakopírovat (pro jednotlivce či skupinu vždy podklady o jedné z křesťanských církví – viz níže).

1. katolická církev a církve od ní oddělené v moderní době
 - a. Církev římskokatolická
 - b. Církev řeckokatolická**
 - c. Starokatolická církev v ČR
 - d. Církev československá husitská**
2. východní církve
 - a. Pravoslavná církev**
 - b. Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice
 - c. Církev Svatého Řehoře Osvětitele
3. reformační církve
 - a. Českobratrská církev evangelická**
 - b. Slezská církev evangelická augsburského vyznání
 - c. Evangelická církev augsburského vyznání v ČR
 - d. Luterská evangelická církev augsburského vyznání v ČR
 - e. Jednota bratrská**
4. evangelikální církve
 - a. Církev bratrská
 - b. Bratrská jednota baptistů**
 - c. Evangelická církev metodistická
 - d. Církev adventistů sedmého dne**
 - e. Armáda spásy
 - f. Křesťanské sbory
5. pentekostální církve
 - a. Apoštolská církev**
 - b. Církev Křesťanská společenství**
 - c. Církev Slovo života
 - d. Církev Nová naděje
 - e. Církev živého Boha
 - f. Církev víry
 - g. Církev Nový život
 - h. Církev Oáza

Úkol 1 – představ ostatním některou křesťanskou církev

Žáci si mají po úvodním slovu pedagoga přečíst vylosovaný/vybraný text o jedné z církví a následně seznámit ostatní s tím, co se dozvěděli. Podle počtu, zralosti a schopnosti žáků je nechte pracovat samostatně nebo rozdělte do dvou až tříčlenných skupin. Níže máte základní charakteristiku devíti větších křesťanských církví (z celkem 26 v roce 2017 registrovaných křesťanských církví a náboženských uskupení). Nechte jim na zpracování informací zhruba 15 minut, následuje jejich prezentace. Všimněte si společně s žáky jednotlivých prvků i rozdílů mezi církvemi.

Církev řeckokatolická

- počet věřících podle sčítání obyvatel v roce 2011: 9 883

Jedná se o jednu z 24 východních katolických církví. Vznik se datuje do roku 1596 tzv. brestlitevskou unií. Tehdy byla sjednocena část pravoslavné církve v oblasti Ukrajiny a východního Slovenska s římskokatolickou církví, ale s právem ponechat si východní obřad. Současní řeckokatolíci jsou také označováni jako „katolíci byzantského původu“ nebo jako „uniati“. Věřící uznávají autoritu papeže.

Rozdílů jsou zejména ve dvou oblastech.

Eucharistii a ostatní liturgické úkony slaví v byzantsko-slovanském obřadu, který je podobný liturgii pravoslavných církví.

Řeckokatolíci se řídí *Kodexem kánonů východních církví*, jehož některá ustanovení jsou odlišná od římskokatolického kanonického práva (např. rozdíl v povinnosti kněžského celibátu).

V současné době je na území ČR jeden samostatný exarchát (obdoba diecéze). Hlavním chrámem je katedrála sv. Klimenta na Starém Městě v Praze. Nejvyšším představitelem církve je *apoštolský exarcha*, který je zároveň členem České biskupské konference.

Od roku 2008 existuje Řeckokatolická charita, která je součástí Charity ČR.

Církev československá husitská (CČSH)

- počet věřících podle sčítání obyvatel v roce 2011: 39 229

Vznikla po vzniku samostatného Československa jako důsledek náboženských změn. Jejím zakladatelům (skupina 40 katolických kněží pod vedením Karla Farského) šlo původně o reformu církve katolické. Se svými požadavky (šlo např. o bohoslužbu v národním jazyce, zrušení celibátu kněžích, demokratizaci církevní správy) se obrátili na Vatikán. Vzhledem k tomu, že jim opakovaně nebylo vyhověno, přistoupili k založení nové církve. Dne 8. ledna 1920 byla oficiálně založena Církev československá, slovo „husitská“ přijala do názvu až v roce 1971. Církev chtěla navázat na tradice husitské a česko-bratrské, svou věroukou i svým organizačním systémem se přiblížila církvím protestantským.

Rychlý rozmach prožila církev v období první republiky, pak následovalo období stagnace v období komunismu. Počátkem 21. století přispěly k oslabení široce medializované vnitřní neshody. Zhruba od roku 2006 se situace uvnitř církve stabilizovala.

V čele místní obce stojí vždy farář a rada starších, v čele diecéze je volený biskup a volená diecézní rada. V čele celé církve je volený *patriarcha* (na 7 let), který vede církev s ústřední radou, jejímiž členy jsou biskupové a volení laičtí členové. Diecézní shromáždění volí *církevní zastupitelstvo*, které schvaluje církevní řády a rozhoduje ve správních věcech. Církevní sněm je nejvyšším orgánem. Jeho členy jsou volení zástupci obcí, všichni duchovní a všichni členové církevního zastupitelstva. Církevní sněm volí patriarchu a vyhlašuje základní dokumenty.

Organizačně je církev rozdělena do šesti diecézí. Hlavním chrámem je chrám sv. Mikuláše na Staroměstském náměstí v Praze.

Členové církve mají povinnost finančně přispívat na činnost církve. Výši příspěvků stanovuje shromáždění náboženské obce. Za správnost hospodaření na všech organizačních úrovních odpovídají tzv. revizoři, kteří jsou voleni.

Církev vydává týdeník Český zápas a měsíční časopis pro děti Cesta. Církev je zřizovatelem Církevní základní školy a mateřské školy Archa (Petroupim u Benešova), Církevní husitské ZUŠ Harmonie (Praha) a Husova institutu teologických studií (Praha). Dále nese církev zodpovědnost za jednu ze tří teologických fakult Univerzity Karlovy – Husitskou teologickou fakultu.

Od roku 1994 provozuje Diakonii a misii CČSH, která se zaměřuje zejména na péči o seniory, péči o osoby s hendikepem, práci s dětmi a mládeží a práci s dobrovolníky. Provozuje 7 středisek.

Pravoslavná církev v českých zemích

- počet věřících podle sčítání obyvatel v roce 2011: 20 533

Jedná se o jednu z 15 autokefálních (tzn. organizačně a právně nezávislé společenství křesťanů, které nepodléhá žádné autoritě) pravoslavných církví.

Hlásí se k tradici Cyrila a Metoděje a jejich následovníků. Novodobí čeští pravoslavní se po rozpadu Rakouska-Uherska nejprve angažovali v rámci Církve československé. Poté, co se v ní prosadila liberální linie Karla Farského, ji opustili a připojili se k Srbské pravoslavné církvi. Po skončení druhé světové války přešly všechny pravoslavné komunity na území Československa pod řízení Ruské pravoslavné církve. Po rozdělení Československa byla v ČR registrována Pravoslavná církev v českých zemích. Ve shodě s ostatními pravoslavnými církvemi má i tato kněze a biskupy svěcené v apoštolské posloupnosti a uděluje sedm svátostí. Organizační systém má významné demokratické prvky. Nejvyšším orgánem je sněm. Na *metropolitním sněmu* je ze dvou zástupců (arcibiskupa prešovského a pražského) volen *metropolita* církve (české i slovenské části). Výkonným orgánem je příslušná *Metropolitní rada* v čele s předsedou, kterým je arcibiskup pražský. Základními jednotkami jsou *pravoslavné církevní obce*.

Metropolita a biskupové vykonávající službu v církvi tvoří *Posvátný synod*. Ten projednává otázky víry a mravů a spolupůsobí s metropolitou při kanonické správě církve. Kromě toho také rozhoduje o stížnostech na biskupy a o odvoláních proti rozhodnutím eparchiálních duchovních soudů. Synod není součástí organizační struktury, ale vzhledem k pravomocem v personálních otázkách má značný vliv na fungování církve.

Církev je financována státními příspěvky, dobrovolnými dary a sbírkami a ze zisku vlastní podnikatelské činnosti. Církev může vykonávat vydavatelskou a nakladatelskou činnost, působit v oblasti sociální, charitativní, ekologické a výchovně vzdělávací. Církev vydává měsíčník *Hlas pravoslavi*.

Hlavní činností pravoslavných církví je tradičně liturgie, jejíž prožití je podporováno bohatým vybavením kostelů a monastýrů, tedy pravoslavných klášterů.

Českobratrská církev evangelická (ČCE)

- počet věřících podle sčítání obyvatel v roce 2011: 51 858

Jedná se o největší evangelickou církev ČR.

Počátky sahají do období po první světové válce. V roce 1918 došlo ke sloučení Evangelické církve helvetského vyznání (kalvinisté) a Evangelické církve augsburského vyznání (luteráni) pod názvem Českobratrská církev evangelická.

Rozhodující slovo mají volení starší sboru (presbyteři), o nejdůležitějších věcech rozhoduje shromáždění volených představitelů celé církve (synod). Synod se schází jednou ročně. Mezi zasedáními synodu je nejvyšším správním orgánem církve synodní rada, které předsedá synodní senior, jenž je zároveň statutárním zástupcem církve. Druhým statutárním zástupcem je synodní kurátor. Nejnižším stupněm je sbor. Sborové shromáždění volí staršovstvo a kazatele. Sbory jedné oblasti tvoří senioráty. Seniorátní shromáždění (konvent) volí seniorátní výbor, v jehož čele je senior. Senioráty tvoří povšechný výbor, tedy celou církev. Struktura církve je plně demokratická.

Základním dokumentem je Církevní zřízení a dalších 11 celocírkevních řádů. Na všech řádech se usnáší synod.

Prostředky financování jsou především příspěvky členů farních sborů (nejvýznamnější z nich je tzv. salár – což je 5 % čistého příjmu každého výdělečně činného člena církve), dary, sbírky, výnosy z pronájmu nemovitostí. Dalšími zdroji jsou příspěvky na činnost a finanční náhrada od státu.

Zvláštním zřízením ČCE je Jeronýmova jednota, jejím posláním je především finančně podporovat obnovu a výstavbu církevních budov a jejich nákladných vybavení. Jeronýmova jednota shromažďuje prostředky nejen od členů, ale snaží se získávat finance i od zahraničních dárců a podpůrných organizací či z vládních dotací. Každoročně pak přiděluje dary a půjčky.

Hlavní činnost probíhá ve sborech. Jedná se o pravidelné bohoslužby, jejich nosnými prvky jsou četba z Bible s kázáním a vysluhování večere Páně. Kromě toho sbory zajišťují náboženskou výuku dětí, setkávání skupin podle věku i zájmů, individuální pastorační poradenství a duchovní provázení. Ústředí církve podporuje činnost sborů širokou nabídkou vzdělávacích kurzů. Velký důraz je kladen na práci s mládeží. Pravidelně se konají nejrůznější sjezdy, semináře, kurzy, kempy či brigády. Církev je zřizovatelem 17 škol a Diakonie ČCE s celostátní působností.

Jednota bratrská (JB)

- počet věřících podle sčítání obyvatel v roce 2011: 20 533

Současná Jednota bratrská se hlásí k odkazu české i světové reformace. Původní JB vznikla roku 1457 v Kunvaldu v Čechách. V Čechách a na Moravě byla po bitvě na Bílé hoře postupně potlačena. Mnoho bratří odešlo ze země. V západním Slezsku, u města Zittau – Žitava (na panství hraběte M. L. Zinzendorfa) vybudovali osadu Herrnhut – Ochranov. Sjednotili se na základě bratrských tradic a přijali bratrskou tradici z linie biskupa J. A. Komenského. Obnovená JB zahájila misijní činnost. V roce 1870 se Jednota vrátila do Čech a na Moravu. O deset let později se stala státem uznanou.

Roku 1999 zásadně změnila orientaci. Historicky je pietistická (pietismus klade důraz na praktickou zbožnost), ale nově se rozhodla pro pentekostální, resp. neocharizmatický směr.

Světová Jednota bratrská (Unitas Fratrum) se skládá z 23 samosprávných provincií, pěti misijních provincií a 15 misijních oblastí.

Jednotlivé sbory jsou vedeny k samostatnosti, je však zachována jednota církve. Sbory řídí staršovstva nebo vedoucí týmy, v jejich čele jsou správci sborů. Sbory se řídí společným vyznáním víry a ústavou, která je schválena synodem (nejvyšší orgán církve). Synod volí Radu Jednoty bratrské a biskupy.

Podle hloubky zapojení v církvi existují tři skupiny.

Přicházející – nepravidelně navštěvují církevní sbory, účastní se aktivit církve; není důležité, zda jsou či nejsou věřící.

Zůstávající – pravidelně navštěvují sbory i aktivity, částečně jsou i aktivní nebo církev finančně podporují.

Sloužící – využívají služby a aktivity sboru, aktivně se podílejí na jejich tvorbě, jsou zapojeni do pastýřské péče sborů, pravidelně se podílejí na financování sboru. Základním předpokladem je plné poddání svého života Ježíši Kristu.

Církev dostává od státu příspěvek na činnost a finanční náhradu. Dalšími zdroji financí jsou sbírky, vlastní příspěvky, dary, příjmy z vlastní výdělečné činnosti a příspěvky ze zdrojů obcí, krajů a Evropské unie.

JB je zřizovatelem několika škol a školských zařízení (Křesťanská základní škola a mateřská škola J. A. Komenského v Liberci, Středisko volného času Narnie v Liberci, Základní škola a mateřská škola Brána v Nové Pace. Provozuje též Akademii Jana Blahoslava, což je vnitřní vzdělávací ústav pro vlastní služebníky).

Církev je aktivní v oblasti sociální. Zaměřuje se na rodiny (mateřská a rodinná centra), děti (střediska volného času) i seniory (kluby pro seniory), provozuje také občansko-právní poradnu, diakonii pro tělesně postižené, poradnu pro pěstounské rodiny. Pracuje také s lidmi v sociálně vyloučených lokalitách.

V roce 1995 založil sbor v Liberci nadaci Euronisa (pomoc týraným a zanedbaným dětem, tělesně a mentálně postiženým lidem, starým, nemocným a opuštěným lidem). Nadace působí zejména v oblasti Liberecka a Šluknovského výběžku. V roce 1999 byla založena obecně prospěšná společnost Maják (programy primární prevence sociálně patologických jevů na ZŠ a SŠ v libereckém regionu).

JB každoročně vydává knížku Hesla Jednoty bratrské. Jedná se o biblické verše na každý den, které jsou k danému datu přidělené losem. Tradice publikování tiskem sahá až do roku 1730. Spolu s misionáři se tato kniha rozšířila po celém světě a využívá se i v prostředí jiných církví.

Bratrská jednota baptistů (BJB)

- počet věřících podle sčítání obyvatel v roce 2011: 3 208

Hnutí baptistů má v Evropě dva kořeny. První se týká švýcarské reformace ve 20. letech 16. století. Tehdejší reformisté, později nazývaní anabaptisté (novokřtěnci), odmítli zasahování státní správy do správy církve a též odmítli křest nemluvňat. Zhruba 100 let působili i na Moravě. Druhý kořen má původ v Anglii v hnutí puritánů. Část puritánů nebyla spokojena s nedůslednou reformou anglikánské církve a pod vlivem anabaptistů přijala stejný postoj ke křtu. První baptistický sbor byl založen roku 1609. První český baptistický sbor byl založen 1885 v Hleďsebi u Veltrus. V roce 1919 bylo v Československu ustanoveno sdružení baptistických sborů Bratrská jednota Chelčického, počátkem 50. let byl zaveden současný název. Od roku 1994 byla BJB díky novému státoprávnímu uspořádání rozdělena na dvě samostatné Jednoty – v České a Slovenské republice.

Baptisté kladou důraz na osobní rozhodnutí víry v Ježíše Krista, jehož přirozeným důsledkem je křest jakožto vyznání své osobní víry (ne víry rodičů) a praktický křesťanský život. Důležitý je také návrat k Bibli jako jediné normě víry. Dalšími charakteristickými znaky je oddělení církve od státu, nezávislost jednotlivých sborů a misijní působení.

Členy se mohou stát pouze ti, kteří prožili znovuzrození z Ducha Svatého a vyznali svoji víru před sborovým shromážděním. Pak jsou pokřtěni ponořením do vody. Baptisté tedy nekřtí malé děti ani neuznávají křest uskutečněný v jiné církvi.

Každý baptistický sbor je samostatný a každý člen má právo zasahovat do sborových záležitostí. Sbory jsou sdruženy do jednot, do kontinentálních seskupení a světového svazu baptistů.

Církev byla do roku 2012 částečně financována státem, následně odmítla finanční vyrovnání se státem (jako jediná z církví), pokračuje však v pobírání státních dotací na platy duchovních a dalších zaměstnanců.

Jednotlivé sbory jsou hospodářsky samostatné, na společné hospodaření odvádějí pravidelné příspěvky do kanceláře BJB. Finance získávají převážně z pronájmu nemovitostí včetně poskytování souvisejících služeb, nakladatelské a vydavatelské činnosti, provozování křesťanských knihkupectví, výroby a prodeje předmětů s církevní tematikou, lektorské a přednáškové činnosti.

BJB má pracovníky zapojené do duchovní služby ve věznicích i v armádě. Je zřizovatelem Vyšší odborné školy sociální a teologické Dorkas v Olomouci. Škola nabízí tříleté vzdělání v akreditovaném oboru Sociální a diakonická práce.

Apoštolská církev (AC)

- počet věřících podle sčítání obyvatel v roce 2011: 4 930

Z hlediska věrouky a praxe patří k tzv. letničnímu hnutí (K evangelikálním principům přidává důraz na působení Ducha Svatého Jde o víru, že Duch Svatý nabízí všem lidem, kteří o to projeví zájem, své mimořádné dary – charizma, jak je popisuje biblická událost letnic.)

První letniční sbor vznikl na severní Moravě před rokem 1910 pod názvem Spolek rozhodných křesťanů. Během okupace byla jeho činnost zakázána. Od počátku 60. let 20. století usilovali letniční křesťané o povolení vlastní církve. Na našem území se to podařilo až začátkem roku 1989. Prvním biskupem nově vzniklé Apoštolské církve se stal Rudolf Bubik, který se silně zasloužil o spojení roztroušených letničních sborů a legalizaci církve.

Apoštolská církev je svazkem sborů, které jsou seskupeny do správních oblastí. Církev je spravována a reprezentována Radou církve, kterou tvoří biskup, zástupci biskupa a členové rady. Výkonným orgánem je Úzká rada. Jednou za 3 roky se koná Konference Apoštolské církve, která ustanovuje a odvolává biskupa. Konference se zúčastňují s hlasovacím právem všichni členové Rady církve, pastoři, druzí pastoři a delegáti sborů. Statutárním orgánem církve je biskup.

Církev dostává finanční náhradu od státu a příspěvek na podporu činnosti. Dalším zdrojem příjmů je podnikatelská činnost a jiná činnost církve prováděná v oblasti školství, charitativní péče, nakladatelská a vydavatelská činnost spojená s prodejem literatury.

Apoštolská církev provozuje Vyšší odbornou školu misijně teologickou v Kolíně a Diakonii AC, která pod sebou sdružuje společnosti Royal rangers (výchovná práce s dětmi a mládeží), Teen Challenge (terapie drogově závislých) a Nehemia (rozvojová pomoc).

V rámci AC působí i hnutí Církev bez hranic, jehož hlavním cílem je kvantitativní růst církve prostřednictvím zakládání nových sborů. K přípravě na tuto činnost slouží tříletý kurz Expanze království. Hnutí působí převážně v západních, severních a středních Čechách.

Církev adventistů sedmého dne (CASD)

- počet věřících podle sčítání obyvatel v roce 2011: 7 391

Počátky adventistického hnutí sahají do první poloviny 19. století a jsou spojeny s baptistickým farmářem Williamem Millerem. Ten z biblických proroctví rozpoznal současnost jako poslední dobu pozvání lidí k Boží milosti a spáse před brzkým druhým příchodem (adventem) Ježíše Krista. Určil datum Kristova příchodu na 22. října 1844. Mnoho lidí jeho poselství oslovilo, chybné datum však způsobilo velké zklamání. Studium biblických proroctví však skupina věřících z různých církví došla k závěru, že poslední události začaly probíhat, ale v nebi. Z této skupiny vzniklo hnutí adventistů. Další důležitou tezí, která k hnutí později přibyla, bylo zdůraznění biblické soboty jako sedmého, Bohem posvěceného dne stvoření a svátečního dne odpočinku.

Církev adventistů sedmého dne byla formálně založena v roce 1863 v Battle Creek v Michiganu (USA). K nám se dostala koncem 19. století. Jako jedna z nových církví byla zaregistrována v roce 1919.

Církev odmítá evoluční teorii a hlásí se k biblické zprávě o Božím šestidenním stvoření a odpočnutí sedmého dne.

CASD má čtyři organizační stupně: *sbor*, *sdužení* (společenství sborů v určitém státě či území), *unie* (několik sdužení), *generální konference* (sdržuje všechny unie na světě). Církev má demokratickou strukturu, jednotliví představitelé a zástupci jsou voleni.

U nás existují tři sdužení (České, Moravskoslezské, Slovenské), která jsou sdužena v Česko-Slovenské unii.

Důsledně dodržují duchovní i finanční nezávislost na státu. Platy kazatelů a provoz sborů je hrazen dobrovolnými desátkami a dary. V současné době se podílí na majetkovém vyrovnání (protože to byl jediný způsob kompenzace za totalitním režimem zabavený majetek).

Církev je zřizovatelem obecně prospěšné společnosti ADRA ČR (poskytovatel mezinárodní rozvojové a humanitární pomoci). Organizace ADRA působí ve více než 130 zemích světa. V ČR pracuje od roku 1992.

CASD se výrazně zapojuje do vězeňské pastorače. Další oblastí působnosti CASD je propagace zdravého životního stylu a střídmosti, včetně rozlišování čistých a nečistých pokrmů podle Bible. Církev je zřizovatelem Teologického semináře Církve adventistů sedmého dne (Institut teologických studií, Vyšší odborná škola teologická a pastoračně sociální v Sázavě). V Praze provozuje Mateřskou a základní školu Elijáš, je zřizovatelem české pobočky celosvětového dětského skautského Klubu Pathfinder.

CASD provozuje internetovou televizi HopeTV, rozhlasovou stanici AWRadio a vydavatelství knih a časopisů Advent-Orion.

Církev Křesťanská společenství (CKS)

- počet věřících podle sčítání obyvatel v roce 2011: 9 377 (podle vlastní evidence jen přes dva tisíce)

Vznik církve Křesťanská společenství je svázán s osobou Dana Drápala, který působil v 80. letech 20. století jako vikář sboru Českobratrské církve evangelické v Praze-Holešovicích – Na Maninách. Nejprve v roce 1990 vzniklo občanské sdužení Křesťanská společnost Maniny. Postupně se připojily další sbory a působnost se rozšířila na celé Československo. V roce 2002 byla církev registrována pod současným názvem.

Jedinou autoritou je Bible. Důraz je kladen na radikální následování Ježíše Krista. Velmi záleží na šíření víry a růstu počtu členů. Za členy však považuje pouze ty, kteří se aktivně účastní sborového života. Hlavním orgánem je Kolegium pastorů a pověřených zástupců, které ustanovuje pomocné orgány. Statutárním a výkonným orgánem je Rada CKS. Duchovním správcem a strážcem hodnot je Senior. Základní jednotkou je sbor nebo misijní skupina. V čele sboru stojí staršovstvo, které je nejméně tříčlenné. Statutárním orgánem sboru je pastor. Misijní skupiny jsou menší, podmínkou vzniku je nejméně 10 členů a doporučení sboru, se kterým bude spolupracovat.

Zdrojem příjmů jsou sbírky, členské příspěvky, konferenční poplatky, dary, dědictví, výnosy účelových zařízení, příjmy z prodeje majetku, dotace, granty. CKS nepobírá dotace od státu.

Jednotlivé sbory hospodaří samostatně. Církev jako celek nevykonává žádnou výdělečnou činnost.

CKS je aktivní, snaží se vydávat své svědectví o víře na veřejnosti – např. pořádání hudebních festivalů, bohoslužby na veřejném prostoru apod.

Úkol 2

Žáci si vzájemně představili několik křesťanských církví, které kromě naší katolické církve působí v České republice. Pravděpodobně jsme se neubránili srovnávání a hodnocení toho, co jsme se dozvěděli. Nyní je dobré usadit se s žáky tak, aby jim to bylo příjemné – sezení v kroužku na židlích či na zemi na koberci.

Zmiňte se o snahách o hledání společné řeči mezi církvemi – poslání ekumenismu. Mluvte s žáky obecně o víře i o víře v osobní rovině. Příklady otázek, které můžete při diskuzi položit:

Překvapily vás některé informace, které jste se o jiných církvích a náboženských uskupeních dozvěděli?

Co je to ekumenismus?

2

METODICKÁ ČÁST

Ekumenismus

Ekumenismus nebo přesněji ekumenické hnutí (z řeckého oikúmené – „celek obydleného světa“) je snaha o sjednocení křesťanů. Je to hnutí za sblížení, spolupráci, případně i sjednocování zejména křesťanských církví. Začalo mezi protestantskými církvemi už v 19. století, roku 1918 se některé české protestantské církve spojily v Českobratrskou církev evangelickou, roku 1948 vznikla Světová rada církví a nový impuls dal ekumenismu Druhý vatikánský koncil (1962–1965).

Moderní ekumenické hnutí začíná jako sblížení a spolupráce rozříštěných protestantských církví a skupin v polovině 19. století, zejména v Anglii. Prvními kroky bylo založení vzdělávacích organizací mládeže YMCA (1844) a YWCA (1855) v Londýně. Následovala Světová konference o misích (1910 v Edinburghu), Světová konference církví svolaná biskupem N. Söderblomem ve Stockholmu roku 1925 a po odkladech, způsobených válkami, byla roku 1948 v Amsterdamu založena Světová rada církví (SRC, anglicky WCC).

V Československu se už roku 1918 na společném sněmu v Praze spojily téměř všechny protestantské církve a vytvořily Českobratrskou církev evangelickou. Dlouho odmítavý postoj katolické církve změnil papež Jan XXIII. založením Sekretariátu pro jednotu křesťanů (1960), který pak začal vést různá jednání. Na Druhém vatikánském koncilu byly přijaty dokumenty o ekumenismu (1964) a o náboženské svobodě (1965). Katolická církev se sice nevzdala svého nároku být církví všeobecnou čili katolickou, zároveň však přestala označovat věřící jiných křesťanských církví jako heretiky, omluvila se za křivdy, které v souvislosti s rozdělením napáchali někteří její členové, a vyzvala k široké spolupráci. Papež Pavel VI. s konstantinopolským patriarchou Athenagorou zrušili roku 1965 vzájemné vyloučení z církve z roku 1054 a katolická církev se stala pozorovatelem ve Světové radě církví. Roku 1999 se zástupci katolické církve a luterských církví dohodli na společném stanovisku v otázce ospravedlnění, která je kdysi rozdělila, a roku 2006 se k této dohodě připojily i metodistické církve.

Ekumenismus nemůže být jen věcí diplomatických nebo teologických jednání mezi vedoucími představiteli církví a nemůže si klást za cíl úplně sjednocení a splynutí všech křesťanských církví a společenství. Zkušenost ukázala, že může postupovat jen v malých krocích, jimiž se předně odstraňují vzájemné předsudky a historické bariéry, navazují konkrétní spolupráce a v nich také teprve ukazují skutečné rozdíly.

Zdroj: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Ekumenismus> (kráceno)

- *Setkali jste se někdy s jinou než katolickou církví?*
- *Jak myslíte, že docházelo ke vzniku nových církví? Proč vznikají nové církve?*
- *Mluvili jsme o křesťanských církvích. Kdo je to křesťan?*
- *Možná vás při poznávání nových informací o ostatních církvích napadlo něco, co se týká nás. Co to bylo? Co máme společného a v čem se lišíme?*

Doporučení:

Pokud ve vašem městě/obci působí i jiná než katolická církev, pak může být zajímavé pro vás i pro žáky pozvat na tuto diskusi některého z jejich aktivních členů. Zde může být jedinečná příležitost k tomu, abychom demonstrovali/zažili ekumenismus v praxi.

ZOBRAZENÍ CÍRKVE V ČESKÉ KINEMATOGRAFII

Jak je prezentována instituce církve, její představitelé i věřící postavy v českých filmových a televizních dílech, praktické využití ukázek z nich a jejich interpretace z pohledu křesťana.

7. – 9. ročník ZŠ

Cíle výuky

- Zamyslet se nad tím, jak byla/je veřejnosti prezentována církev.
- Naučit se interpretovat filmové dílo.
- Rozdíl mezi tím, jak totéž vnímá věřící a jak nevěřící.
- Zjistit, že každé dílo v sobě nese stopu doby svého vzniku.

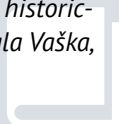
Výchovný cíl

Pochopit, že film a televize jsou druhem umění – jedná se o fikci, zkraslení skutečného – snaha o kritické myšlení.

Doporučená literatura k tématu

- Činátl, Kamil – Pinkas, Jaroslav a kolektiv: *Dějiny ve filmu. Film ve výuce dějepisu, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2014.*
- Hulík, Štěpán: *Kinematografie zapomnění. Počátky normalizace ve filmovém studiu Barrandov (1968–1973), Academia, Praha 2011.*
- Jaroš, Jan – Kopal, Petr: *Neobyčejná léta – obyčejná propaganda. Inscenovaný dokument ve službách komunistické ideologie, In: Paměť a dějiny, 1 (2012).*
- Kratochvíl, Viliam a kolektiv: *Dokumentární film ako školský historický obrazový prameň. Metodické podnety, Vydavateľství Michala Vaška, Prešov 2008.*

Úvodní aktivita – téma hodiny

- Krátká diskuze o tom, jak lidé/jejich vrstevníci, kteří nejsou věřící, vnímají církev a křesťany. Dneska se zkusíme pozastavit nad tím, jak je společenství věřících prezentováno ve filmových a televizních dílech.
- Následně zkusí vyplnit tabulku v úvodu pracovního listu a poté společně sdílet její obsah.

Úkol 1 – Anděl Páně

Film *Anděl Páně* (režie Jiří Strach, 2005)

stopáž 0:00:20 až 0:04:12 hod.

Jedná se o prostředí nebe, kde se objevuje několik postav – žáci po zhlédnutí zapíší název filmu a zkusí doplnit tabulku u prvního úkolu v pracovním listu. Následuje společná diskuze.

Úkol 2 – Lotrando a Zubejda

Film *Lotrando a Zubejda* (režie Karel Smyczek, 1996)

stopáž 0:17:27 až 0:20:01 hod.

V této části pohádky přivádí starý Lotrando svého syna do kláštera, aby tam získal vzdělání. Tentokrát se snažíme zachytit to, jak na nás působí osobnost převora kláštera. Opět si sdělujeme po vyplnění úkolu a zapsání názvu filmu své názory. Je to skutečně tak, jak je prezentováno v pohádce?

Úkol 3 – Bylo nás pět

Seriál *Bylo nás pět, díl první – Pěkné vysvědčení* (režie Karel Smyczek, 1994)

stopáž 0:29:28 až 0:34:17 hod.

Snadné ztotožnění s dětskými hrdiny nám ulehčí diskuzi o tom, jak vnímají vyučování náboženství i Boží přítomnost v jejich životech. Práce s pracovním listem, společná kontrola.

Úkol 4 – Slunce, seno, jahody

Film *Slunce, seno, jahody* (režie Zdeněk Troška, 1983)

stopáž 1:13:00 až 1:14:55 hod.

Zamyslíme se nad tím, jak je v zlidovělé komedii Zdeňka Trošky prezentován představitel církve – jaké vlastnosti zde má kněz zosobněný hercem Ludkem Kopřivou.

Úkol 5 – postava kněze – srovnání

Nejprve pustíme dvě krátké ukázky zachycující průběh mše svaté ze dvou rozlišných filmů, následně se žáci pokusí zachytit v pracovních listech rozdíly mezi zobrazením kněze a atmosférou v kostele v první a druhé ukázce. Možno využít i toho, že v obou se objevuje herec Bolek Polívka (důkaz filmové fikce – jednou jako kněz, jednou jako věřící).

Film *Zapomenuté světlo* (režie Vladimír Michálek, 1996)

stopáž 0:07:06 až 0:09:30 hod.

Film *Cesta z města* (režie Tomáš Vorel, 2000)

stopáž 0:56:07 až 0:58:12 hod.

Úkol 6 – Jan Hus

Film *Jan Hus* (režie Otakar Vávra, 1954)

stopáž 1:33:40 až 1:40:15 hod.

Scéna promluvy hrdiny před koncilem v Kostnici. Připomenout dobový kontext vzniku filmu – 50. léta, tvrdé napadání všech skutečných i potenciálních odpůrců režimu. Lidské hrdinství jednotlivce v boji proti zkorumpované a zbohatlé církvi, tendenční zachycení historické události.

Úkol 7 – zločinná církev

Seriál *Třicet případů majora Zemana, díl čtvrtý – Rubínové růže* (režie Jiří Sequens, 1974)

stopáž 0:32:55 až 0:35:30 hod.

Ukázka z patrně největšího ideologického projektu před-revoluční Československé televize, tento díl má upozornit na protistátní činnost církve a na její nezasloužené bohatství. Opět je potřeba diskutovat o dobovém kontextu vzniku díla.

Úkol 8 – Noc nevěsty

Film *Noc nevěsty* (režie Karel Kachyňa, 1967)

stopáž 0:56:30 až 0:59:35 hod.

Poslední film, ze kterého pustíme ukázku, je snímek vzniklý v období relativní tvůrčí svobody na konci šedesátých let. Opět nutno předem upozornit na dobový kontext. Dílo se odehrává na podzim a v zimě 1950, jeptiška se vrací po sebevraždě svého otce, ke které jej dohnala nucená kolektivizace, na rodný statek. Vše vrcholí na Štědrý den, kdy se hrdinka přes politický zákaz i obavy místního kněze rozhodne slavit půlnoční mši tak, jak bylo ve vsi vždy zvykem. Na její stranu se přidává i velká část vesnice, jedná se o veřejný odpor proti nově nastaveným pořádkům.

Žáci opět vyplní pracovní list, následuje diskuze.

Závěrečná reflexe

Možné otázky:

- Jaké jsi měl/a pocity při sledování ukázek?
- Co sis z dnešní výuky odnesl/a?
- Po zhlédnutí ukázek z českých filmů a seriálů se zkus zamyslet nad tím, jak tato díla formulují názor lidí, kteří nemají s křesťanstvím a církví žádnou osobní zkušenost?

ÚKOLY

Důvody proč využít film ve výuce

Didaktický

Díky filmovému obrazu si žáci lépe představí minulost, ukazuje dějiny plasticky. Můžeme pozorovat jednání jednotlivých postav a analyzovat je, srovnávat jejich jednání s tím, jak bychom případně jednali my a diskutovat o tom.

Motivační

Atraktivitou i názorností filmový obraz předčí prostý výklad vyučujícího i názornost učebnice. Žák se snadno ztotožní s postavou – vzbuzuje v něm sympatie či antipatie.

Pedagogicko-psychologický

Film se nezdíká silně dotýká emocí, což usnadňuje navazující výuku a posiluje udržitelnost znalostí. S pomocí konkrétních obrazů si žáci lépe pamatují a zapojují se snáze do poznávacího procesu. Nezbytný je samozřejmě následný rozbor zhlédnutého. Filmové ukázky by neměly být dlouhé, aby pozornost žáků nezahltily.

Noc nevěsty

Bylo nás pět

Slunce, seno, ...

Jan Hus

Anděl Páně

ZOBRAZENÍ CÍRKVE V ČESKÉ KINEMATOGRAFII

Moje jméno

Úvodní aktivita

Zkus si vzpomenout na filmy, seriály, pohádky, ve kterých vystupují představitelé církve (kněží, řeholníci, věřící) či Bůh, andělé nebo svatí. Do levého sloupce napiš název díla, do pravého pak postavy a jejich vlastnosti.

Název díla	Postavy a jejich vlastnosti

Úkol 1

Nejprve doplň prostřední sloupec, poté se podíváš na filmovou ukázkou a zaznamenáš si potřebné do pravého sloupce, zapiš si také název filmu.

Název filmu

Postava	Jaké má podle tebe vlastnosti	Jak je prezentována v ukázce
Ježíš		
Panna Maria		
anděl		

Úkol 2

2

Podívej se na ukázkou a zapiš, jaké vlastnosti má převor kláštera, který v ní vystupuje.

Název filmu

Úkol 3

3

Jak hrdinové příběhu vnímají víru a Boha? Zaznamenej vše, co tě k tomu napadne.

Název filmu

Úkol 4

4

Jak na tebe působí postava kněze z této české komedie?

Název filmu

Úkol 5

Pozorně sleduj dvě krátké filmové ukázky – zkus je porovnat a rozdíly zaznamenat do tabulky.

	1. ukázka (film Zapomenuté světlo)	2. ukázka (film Cesta z města)
Postava kněze		
Atmosféra v kostele		

Úkol 6

Film *Jan Hus* režiséra Otakara Vávry z roku 1954 byl namířen proti církvi. Zkus na základě vybrané části snímku popsat, jaké prostředky k tomu filmaři používali (všiměj si jednotlivých postav, kostýmů, dialogů atd.).

Úkol 7

Veřejné mínění měl o dvacet let později ovlivnit i seriál *Třicet případů majora Zemana*. V jeho čtvrtém díle se objevuje téma zločinné církve. Všiměj si postavy opata kláštera, čeho se dopouští?

Úkol 8

Film *Noc nevěsty* od režiséra Karla Kachyni, který byl natočen v roce 1967, se odehrává v roce 1950, kdy se komunisté snažili maximálně oslabit vliv církve na obyčejné lidi. Hlavní hrdinkou je řeholnice, ta se i přes politický zákaz snaží zorganizovat půlnoční mši svatou v podobě, jak ji zažívala ve své rodné obci před nástupem komunismu. Jaké pocity v tobě ukázka z díla vyvolává?

KAPITOLY Z DĚJIN KŘESŤANSTVÍ A CÍRKVE

Mgr. Michal Bureš

**Vydala Katechetická sekce České biskupské konference.
Vydání tohoto dokumentu bylo podpořeno nadací Renovabis.
Odborný garant projektu P. ThLic. Mariusz Kuźniar, Th.D.**

**Grafická úprava a sazba Jiří Havel a Ing. Daniel Soutner
Jazykové korektury Mgr. Michaela Tučková
Praha 2018**

ČESKÁ
BISKUPSKÁ
KONFERENCE

